

НА ДОПОМОГУ СТУДЕНТУ УДФСУ

100

А. Є. Шевченко,
Д. Л. Вітюк,
О. А. Павлюх

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

(у визначеннях та схемах)

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

СЕРІЯ «НА ДОПОМОГУ СТУДЕНТУ УДФСУ»

Заснована 2016 року

А. Є. Шевченко,

Д. Л. Вітюк,

О. А. Павлюх

**КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МУНІЦИПАЛЬНЕ
ПРАВО УКРАЇНИ**

(у визначеннях та схемах)

Навчальний посібник

**Ірпінь
2021**

УДК 342.4:352(075.8)
ББК 67.300я73+67.300.7я73
ШЗ7

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Університету державної фіскальної служби України
(протокол № 5 від 26 квітня 2021 року)*

Рецензенти:

Б. В. Калиновський, д.ю.н., доцент, професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії прав людини;

С. В. Кудін, д.ю.н., доцент, професор кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права Університету ДФС України.

Автори:

А. Є. Шевченко, д.ю.н., професор;

Д. Л. Вітюк, к.ю.н., доцент;

О. А. Павлюх, ст. викладач.

Шевченко А. Є.

ШЗ7

Конституційне та муніципальне право України
(у визначеннях та схемах): навчальний посібник /
А. Є. Шевченко, Д. Л. Вітюк, О. А. Павлюх. – Ірпінь :
Університет ДФС України, 2021. – 214 с. – (Серія
«На допомогу студенту УДФСУ», т. 98).
ISBN 978-966-337-645-5

Навчальний посібник «Конституційне та муніципальне право України (у визначеннях і схемах)» підготовлено на основі положень Конституції України та інших чинних нормативно-правових актів колективом авторів кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права України Університету ДФС України для здобувачів вищої освіти з метою сприяння в узагальненні теоретичних знань та допомоги у підготовці до семінарських та практичних занять, модульних та підсумкових перевірок знань.

Видання рекомендовано для науковців, здобувачів юридичних факультетів закладів освіти, практиків-юристів, усіх, хто цікавиться проблемами конституційного та муніципального права.

УДК 342.4:352(075.8)
ББК 67.300я73+67.300.7я73

ISBN 978-966-337-645-5

© Шевченко А. Є., Вітюк Д. Л.,
Павлюх О. А., 2021
© Університет ДФС України, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
МОДУЛЬ І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ. ІНСТИТУТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА.....	7
Тема 1. Конституційне право України як основа національного права	8
Тема 2. Система конституційного права	15
Тема 3. Конституція України – основний Закон держави і суспільства	21
Тема 4. Характерні особливості конституційно- правових відносин.....	28
Тема 5. Конституційні конфлікти	36
Тема 6. Поняття та форми конституційно- правової відповідальності	41
Тема 7. Конституційний лад України	45
Тема 8. Конституційні основи правового статусу людини і громадянина в Україні	56
Тема 9. Громадянські стани в Україні	64
Тема 10. Конституційні форми народовладдя в Україні	73
МОДУЛЬ ІІ. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.....	79
Тема 11. Конституційно-правові основи організації державної влади в Україні	80
Тема 12. Законодавча влада в Україні	89
Тема 13. Конституційно-правовий статус народного депутата України	98
Тема 14. Президент України	107

Тема 15. Виконавча влада в Україні 118

Тема 16. Конституційні основи здійснення
правосуддя в Україні..... 127

Тема 17. Конституційний Суд України 137

**МОДУЛЬ III. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ 143**

Тема 18. Загальна характеристика
муніципального права України..... 144

Тема 19. Конституційно-правові основи
місцевого самоврядування 154

Тема 20. Територіальна громада у системі
місцевого самоврядування 161

Тема 21. Правове регулювання діяльності місцевих рад..... 168

Тема 22. Правовий статус виконавчих органів
місцевого самоврядування 180

Тема 23. Органи самоорганізації населення..... 186

Тема 24. Міжнародні стандарти
місцевого самоврядування 193

**ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ
ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ, ПОТОЧНОГО
ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ..... 206**

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 211

ПЕРЕДМОВА

Конституція України 1996 року проголосила демократичне, соціальне і правове спрямування розвитку української держави. Конституція України, будучи основним джерелом конституційного права України, регламентує якісно нові засади організації та діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, що зумовлено динамічністю розвитку конституційно-правових інститутів.

Навчальний посібник «Конституційне та муніципальне право України (у визначеннях і схемах)» (далі – навчальний посібник) підготовлено колективом авторів кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права Навчально-наукового інституту права Університету державної фіскальної служби України.

Безперечно, він не може охопити всі аспекти юридичної навчально-освітньої, наукової та практичної діяльності, проте викладений матеріал допоможе у процесі з'ясування основних питань, пов'язаних із підготовкою юристів і правоохоронців.

Оволодіння галузями конституційного та муніципального права передбачає насамперед всебічне пізнання і осмислення чинної Конституції України, яка є не лише актом найвищої юридичної сили, а й найвищою національною політичною і духовною цінністю, втіленням і засобом реалізації національної ідеї. Водночас вивчення цих галузей права об'єктивно буде сприяти опануванню інших галузей національного права, зокрема міжнародного.

Тому у навчальному посібнику в стислій, систематизованій та наочній формі представлений обов'язковий мінімум матеріалу, який потрібно засвоїти студентам з навчальної дисципліни «Конституційне та муніципальне право», щодо конституційного права України, яке є основою національного права, становить сукупність конституційно-правових норм і регулюючих ними конституційно-правових відносин, що закріплюють основи громадського устрою та політики, його політичну, економічну та

соціальну систему, зовнішню політику, правові положення громадян, національно-державний устрій; систему та принципи діяльності органів державної влади, органів виконавчої влади, правосуддя, порядок утворення та принципи діяльності Ради народних депутатів, виборчу систему і безпосередньо регулятивних відносин, що складаються у процесі організації і здійснення народом державної влади.

Запропонований навчальний посібник базується на чіткій структурній основі, яка є похідною від структури Конституції України.

Мета навчального посібника – сприяння в узагальненні теоретичних знань та допомога під час підготовки до семінарських і практичних занять, модульних та підсумкових перевірок знань.

Складається навчальний посібник з передмови, трьох модулів, які містять 24 теми. Доповненням до теоретичного матеріалу є перелік питань для самоконтролю, поточного і підсумкового контролю, список рекомендованих джерел.

Автори намагалися донести навчальний матеріал чітко, логічно, системно і доступно. Стил написання – легкий та зрозумілий, оскільки автори прагнули уникнути надмірного застосування побічної інформації. Разом з тим системне опрацювання його змісту допоможе студентам не тільки здобути концептуальні знання з конституційного та муніципального права України, а й орієнтуватися у вирішенні тих нагальних проблем, які існують у сфері правового регулювання конституційно-правових відносин.

Навчальний посібник «Конституційне та муніципальне право України (у визначеннях і схемах)» розрахований на науковців, здобувачів юридичних факультетів закладів освіти, практиків-юристів, усіх, хто цікавиться проблемами конституційного та муніципального права.

МОДУЛЬ І

**ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ.
ІНСТИТУТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА**

ТЕМА 1

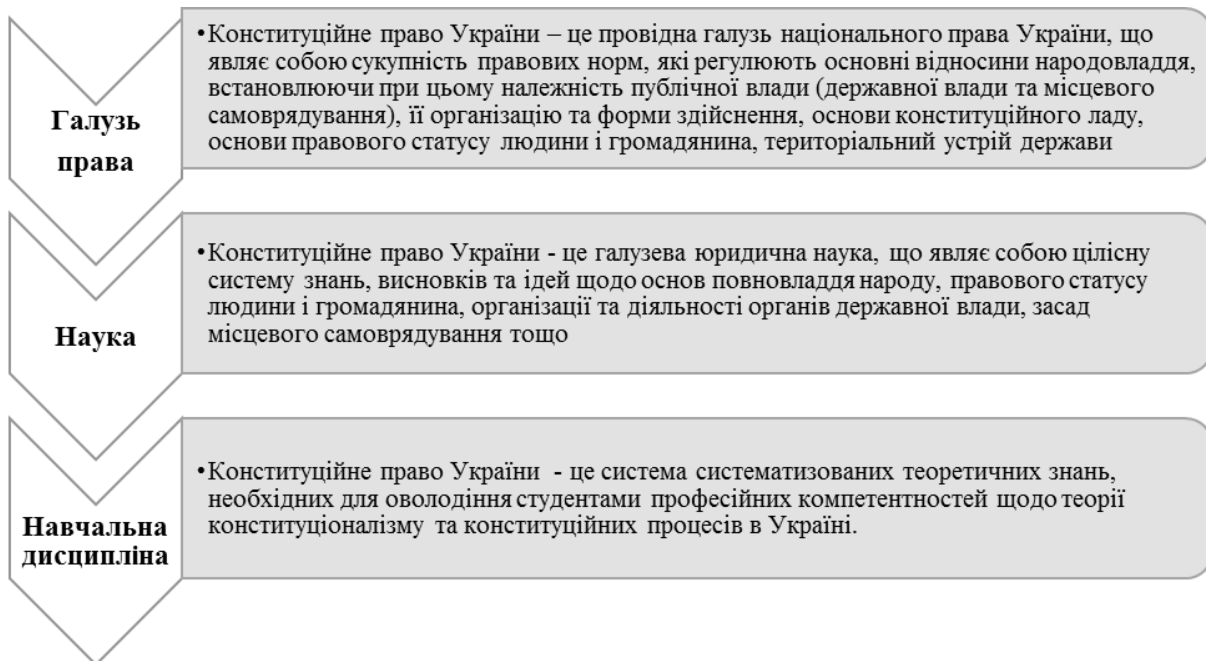
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

Ключові поняття та терміни: конституційне право як галузь національного права України; конституційне право України як наука; конституційне право як навчальна дисципліна; предмет конституційного права України; метод конституційно-правового регулювання; джерела конституційного права України.

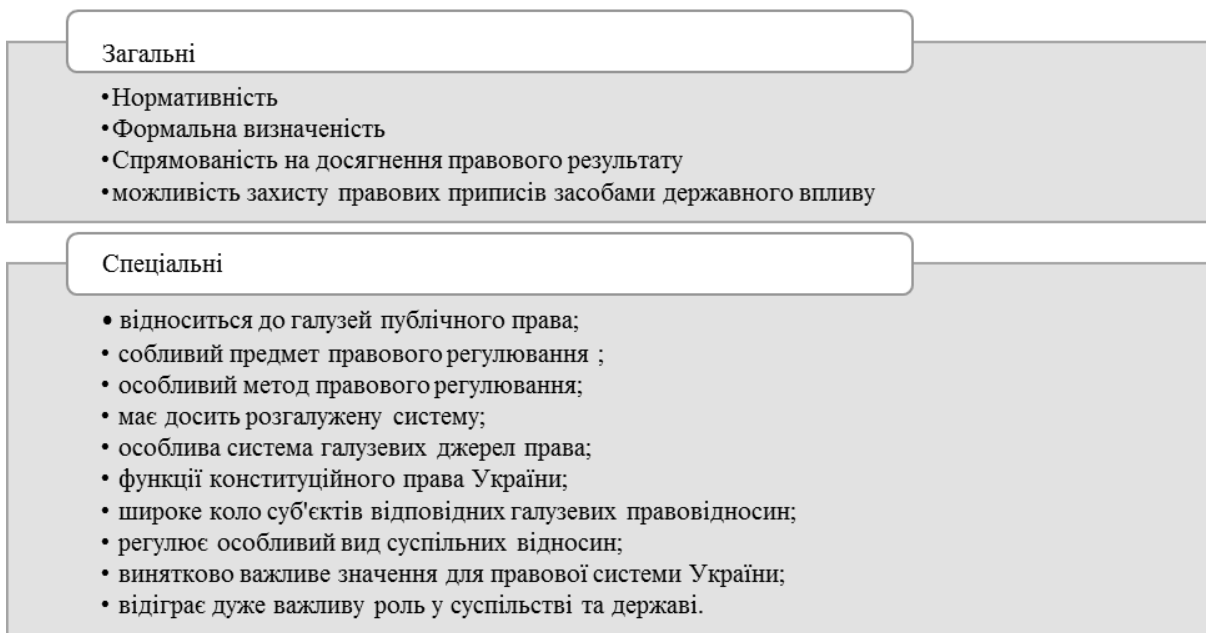
Вивчаючи тему, потрібно дослідити, у яких значеннях вживається термін «конституційне право»; визначити, які суспільні відносини становлять предмет конституційного права України як галузі права; у чому полягають особливості предмета конституційно-правового регулювання; що необхідно розуміти під методом конституційно-правового регулювання; які методи притаманні конституційному праву для регулювання суспільних відносин; у чому проявляються особливості методу конституційно-правового регулювання; у чому полягає відмінність конституційного права за його предметом і методом від інших галузей національного права України.

Доцільно зосередити увагу на дослідженні таких питань: конституційне право як наука, навчальна дисципліна, галузь права; предмет конституційного права; методи конституційного права; імперативний та диспозитивний методи конституційного права; джерела конституційного права; Конституція України; закони України; підзаконні нормативно-правові акти; конституційний звичай (традиція); міжнародні нормативно-правові акти; судовий прецедент та інші.

Тема 1. Конституційне право України як основа національного права

Ознаки конституційного права України як галузі права

Модуль I. Загальна характеристика конституційного права України. Інститут правового статусу людини і громадянина

Предмет	• відносини, які складають основоположні засади народовладдя, народного суверенітету
конституційно-	• відносини, які розкривають побудову, устрій держави як організації влади народу і для народу.
правового	• відносини, які визначають основоположні засади функціонування держави
регулювання	• відносини, які визначають характер зв'язків між державою і конкретною особою

Метод	• Метод конституційного зобов'язання • «Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом» (ст. 67 КУ)
конституційно-	• Метод конституційного дозволу • «Президент України може достроково припинити повноваження ВРУ якщо протягом 30 днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися» (ст. 90 КУ)
правового	• Метод заборони • «На території України забороняється створення і функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом» (ст. 17 КУ).
регулювання	• Метод установлення • «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» (ст. 1 КУ)

Джерела конституційного права

Перелік питань для самоконтролю

1. Дайте визначення системи конституційного права України.
2. Назвіть основні структурні елементи конституційного права України.
3. Розкрийте поняття «норма конституційного права», охарактеризуйте її загальні та спеціальні ознаки, проаналізуйте особливості її структури та класифікацію.
4. Дайте визначення категорії «інститут конституційного права» та розкрийте його характерні ознаки.
5. Прокласифікуйте основні інститути конституційного права України.
6. Назвіть принципи конституційного права.

Перелік завдань для самоконтролю

1. Що таке конституційне право України?

КПУ – це провідна галузь національного права України, що являє собою сукупність правових норм, які регулюють основні відносини народовладдя, встановлюючи при цьому належність публічної влади, її організацію та форми здійснення, основи конституційного ладу, основи правового статусу людини і громадянина, територіальний устрій держави.

2. Метод конституційно-правового регулювання – це...

Це сукупність прийомів та способів за допомогою яких, норми галузі конституційного права впливають на суспільні відносини, що становлять предмет галузі конституційного права.

3. Метод конституційного установаження – ...

Полягає в нормативному установаженні, визначенні основ суспільного і державного ладу, безпосередньої демократії, правового статусу людини, організації та функціонування органів державної влади, загальних засад місцевого самоврядування, тощо.

4. Дати визначення «джерела КПУ» – ...

Це зовнішня форма об'єктивізації встановлених чи санкціонованих українським народом, державою, територіальними громадами чи суб'єктами місцевого самоврядування конституційно-правових норм, які мають юридичну силу.

5. Що передбачає імперативний метод (метод субординації)?

Імперативний метод (метод субординації) передбачає регулювання суспільних відносин згори донизу на власно-імперативних началах.

6. Джерелами конституційного права України є чинні нормативно-правові акти, які мають:

- а) конституційні норми;
- б) правові норми;
- в) конституційно-правові норми.

7. До підзаконних нормативно-правових актів належить:

- а) постанови і розпорядження КМУ;
- б) акти місцевих референдумів;
- в) метод дозволу.

Глосарій

Конституційне право України – це провідна галузь національного права, що являє собою сукупність конституційно-правових норм, принципів та цінностей, які з метою гарантування свободи та повновладдя українського народу, визначають засади конституційного ладу, форми і порядок реалізації народовладдя, закріплюють основні права і свободи людини і громадянина, регулюють взаємовідносини між державою та інститутами громадянського суспільства, систему і порядок функціонування вищих органів публічної влади.

Предмет конституційно-правового регулювання – це суспільні відносини, які виникають і діють у процесі організації та здійснення влади народом України.

Народний суверенітет – це право та спроможність народу бути єдиним джерелом державної влади, що зумовлює його повноваження створювати державу, установлювати і змінювати її конституційний лад, обирати органи державної влади, контролювати їх діяльність, самостійно вирішувати найважливіші питання суспільного життя.

Національний суверенітет – це право та спроможність нації самостійно визначати основні питання власного життя та розвитку.

Влада – необхідний спосіб організації суспільства, процесів, що відбуваються в ньому, у тому числі за рахунок авторитарних методів, які передбачають можливість нав'язування волі суб'єкта влади, застосування в разі потреби примусу.

Державна влада – це публічно-політичні, вольові відносини, що виникають між державним апаратом і суб'єктами політичної системи суспільства та регулюються нормами права.

Метод конституційно-правового регулювання – це сукупність прийомів і засобів, за допомогою яких норми галузі конституційного права здійснюють вплив на суспільні відносини, що становлять предмет галузі конституційного права.

Метод конституційного зобов'язання – це один із методів конституційно-правового регулювання, який виявляється в

спонукальному щодо суб'єктів конституційного права характері конституційних приписів.

Метод конституційного дозволу – це один із методів конституційно-правового регулювання, який знаходить своє нормативне вираження в положеннях чинного конституційного законодавства України про міру можливої правової поведінки суб'єктів конституційного права.

Метод заборони – це один із методів конституційно-правового регулювання, який передбачає юридичне обмеження правосуб'єктності учасників конституційно-правових відносин, що має на меті упередження конституційного правопорушення.

Метод конституційного установаження – це один із методів конституційно-правового регулювання, який полягає в нормативному установаженні, визначенні основ суспільного і державного ладу, безпосередньої демократії, правового статусу людини, організації та функціонування органів державної влади, загальних засад місцевого самоврядування тощо.

Джерела конституційного права України – це чинні нормативно-правові акти, які містять правові норми, що регулюють конституційно-правові відносини.

Органічний закон – нормативно-правовий акт, який ухвалюється за прямим приписом конституції у порядку, що відрізняється від порядку прийняття як конституційних, так і звичайних законів; за юридичною силою не відрізняється від звичайних законів.

Підзаконний нормативно-правовий акт – правовий акт, який має меншу юридичну силу, ніж закон, приймається на основі законів та на їх виконання і не може суперечити законам.

Реалізація конституції – перетворення, втілення конституційних норм у фактичну діяльність державних органів, посадових осіб, громадян.

ТЕМА 2

СИСТЕМА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Ключові поняття та терміни: система конституційного права; конституційно-правова норма; конституційно-правовий інститут; принципи конституційного права.

Вивчаючи тему, потрібно визначити систему конституційного права України; вивчити основні структурні елементи системи конституційного права України; розкрити сутність поняття «норма конституційного права» та назвати її загальні та спеціальні ознаки, проаналізувати особливості її структури та дати класифікацію за важливими ознаками; визначити правову категорію «інститут конституційного права», вивчити його види та вказати на особливості; розкрити характерні ознаки класифікації основних інститутів конституційного права України; назвати, що таке принципи конституційного права, класифікувати їх та встановити зв'язок з іншими галузями права.

Розглядаючи тему, студенти повинні систематизувати знання щодо характеристики системи конституційного права України та її структурних елементів: норм конституційного права, інститутів та принципів.

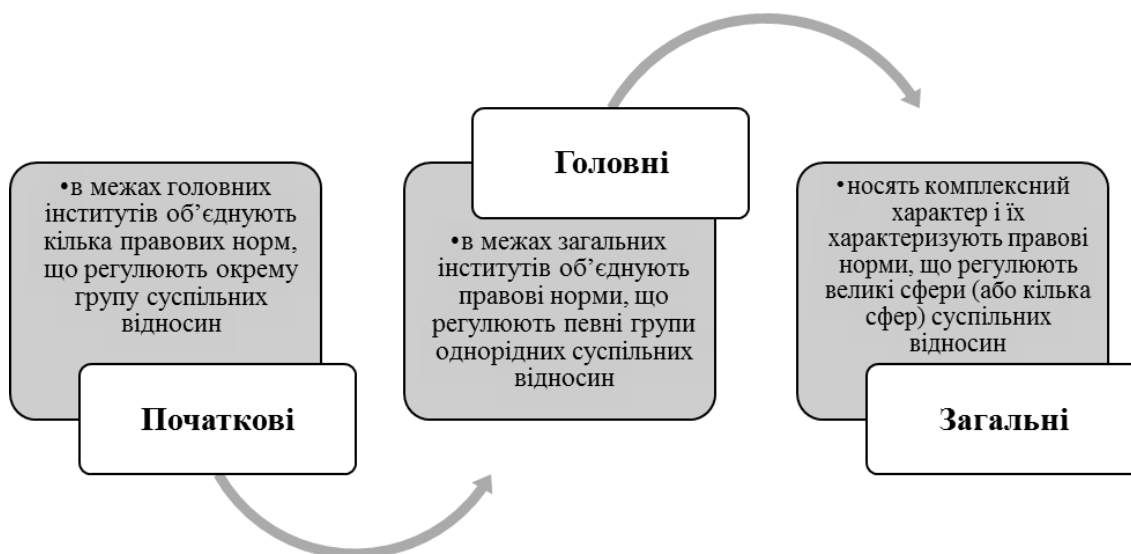
До важливих питань для засвоєння теми належать такі поняття: «система права», «конституційно-правова норма», «конституційно-правовий інститут», «гіпотеза», «диспозиція», «санкція», «принципи конституційного права».

Класифікація конституційно-правових норм

Класифікація конституційно-правових інститутів

Принципи конституційного права

Загальні принципи - найбільш узагальнені керівні засади, ідеї, концепції конституційно-правового регулювання суспільних відносин, які прямо закріплені в Конституції та законах України	Спеціальні принципи - це керівні засади, ідеї, які цілеспрямовано наповнюють концептуальним змістом конкретні інститути конституційного права
• принцип пріоритетності • принцип універсальності • принцип демократизму • принцип науковості • принцип наступності • принцип системності • принцип програмності	• принцип основ конституційного ладу • принцип конституційно-правового статусу людини і громадянина • принцип форм безпосередньої демократії • принцип організації ті діяльності органів державної влади • принцип місцевого самоврядування • принцип конституційного судочинства • принцип основ конституційної безпеки і оборони

Перелік питань для самоконтролю

1. Надайте визначення системи конституційного права України.
2. Назвіть основні структурні елементи конституційного права України.
3. Розкрийте поняття «норма конституційного права», охарактеризуйте її загальні та спеціальні ознаки, проаналізуйте особливості її структури та класифікацію.
4. Надайте визначення категорії «інститут конституційного права» та розкрийте його характерні ознаки.

5. Прокласифікуйте основні інститути конституційного права України.

6. Назвіть принципи конституційного права.

Перелік завдань для самоконтролю

1. Серед наведених ознак знайдіть ту, яка не є характерною для норми права:

- а) встановлюється державою;
- б) не містить точних деталізованих ознак;
- в) забезпечується державним примусом;
- г) становить систему норм.

2. Класична структура норми права:

- а) диспозиція, покарання, санкція;
- б) санкція, диспозиція, заохочення;
- в) гіпотеза, санкція, диспозиція;
- г) санкція, диспозиція, слідство.

3. Який елемент правової норми передбачає умови застосування юридичної норми:

- а) гіпотеза;
- б) санкція;
- в) презумпція;
- г) диспозиція.

4. Конституційно-правові норми класифікуються за:

- а) часом дії, юридичною силою, обов'язком виконання;
- б) змістом, обов'язковістю використання, призначенням;
- в) всі відповіді правильні;
- г) змістом, юридичною силою, з часом дії, мірою визначеності.

5. Система Конституційного права включає:

- а) конституційно-правові норми, інститути, галузі;
- б) конституційно-правові методи, принципи, норми;
- в) конституційно-правові ознаки, наслідки, норми;
- г) конституційно-правові норми, інститути, принципи.

Тести з розгорнутою відповіддю

6. Система Конституційного права України – це ...
7. Санкція – це ...
8. Конституційно правові інститути – це ...
9. Конституційно правові норми – це ...
10. Конституційно правові принципи – це...

Глосарій

Система конституційного права України – це об’єктивно взаємодіюча сукупність конституційно-правових норм, інститутів та принципів, що регулюють суспільні відносини, які становлять предмет конституційного права.

Конституційно-правова норма – це загальнообов’язкове, формально визначене правило поведінки, встановлене або санкціоноване українським народом або державою з метою охорони та регулювання певних суспільних відносин, які становлять предмет галузі конституційного права.

Класифікація конституційно-правових норм – це розподіл їх на групи залежно від певного критерію.

Конституційно-правовий інститут – це відносно самостійний відокремлений комплекс конституційно-правових норм, що регулюють у межах галузі конституційного права певну сферу або групу однорідних суспільних відносин.

Принципи конституційного права – це фундаментальні засади, беззаперечні вимоги, керівні ідеї, які визначають сутність, зміст і політико-правове призначення галузі конституційного права у регулюванні суспільних відносин.

Загальні принципи конституційного права – це найбільш узагальнені керівні засади, ідеї, концепції конституційно-правового регулювання суспільних відносин, які прямо закріплені в Конституції та законах України.

Спеціальні принципи конституційного права – це керівні засади ідеї, які цілеспрямовано наповнюють концептуальним змістом конкретні інститути конституційного права.

ТЕМА 3

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ – ОСНОВНИЙ ЗАКОН ДЕРЖАВИ І СУСПІЛЬСТВА

Ключові поняття та терміни: Конституція України; конституціоналізм; гнучкі конституції; жорсткі конституції; народна конституція; дарована (октройована/октроїрована) конституція; преамбула; основна частина конституції; прикінцеві положення конституції; перехідні положення конституції.

Під час підготовки до занять потрібно зосередити увагу на таких питаннях: визначення Конституції України як нормативно-правового акта та Основного Закону держави; назвати юридичні властивості та функції Конституції України; вказати напрями та етапи конституційної реформи в Україні; дати загальну характеристику Конституції України 1996 р.; визначити та дослідити порядок внесення змін та доповнень до Конституції України.

Основними поняттями для вивчення теми є: «Конституція України», «конституціоналізм», «конституційний процес» та інші.

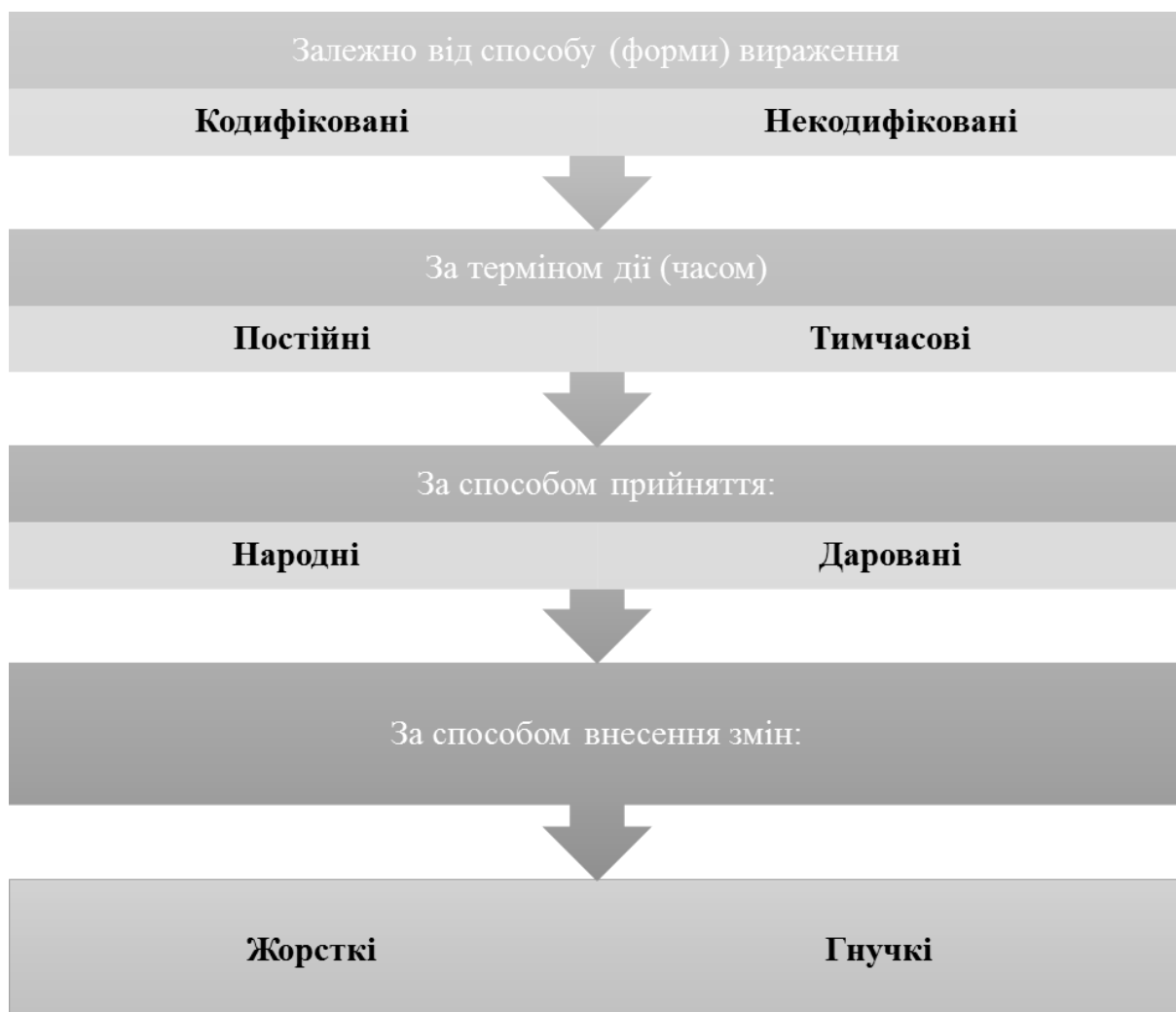
Необхідно звернути увагу на функції конституції, які відображають її вплив на суспільні відносини. Функції розкривають сутність Конституції, її внутрішній зміст стосовно тих завдань, які стоять перед суспільством і державою на певних етапах їхнього розвитку. Також важливо всі функції конституції поділити на групи: соціальні та правові.

Особливістю розгляду цієї теми є характеристика основного джерела конституційного права – Конституції України, її понять, видів, сутності, змісту, функцій та юридичних властивостей, форми і структури, порядку прийняття і зміни, основи правової охорони і конституційного контролю.

Конституція

- це система правових норм певної держави, яка приймається в особливому порядку, має найвищу юридичну силу і регулює найбільш важливі суспільні відносини в сфері організації та функціонування органів державної влади, державно-територіального устрою та правового статусу людини і громадянина

Класифікація конституцій

Конституційний процес в Україні

I етап. 16 липня 1990 - 26 жовтня 1993

Робота з підготування проекту нової Конституції України:

- 24 жовтня 1990 р. Верховна Рада Української РСР утворила Конституційну комісію у складі 59 осіб під головуванням тодішнього Голови Верховної Ради Української РСР Л. Кравчука.
- 19 червня 1991 р. Концепцію нової Конституції України ухвалила Верховна Рада Української РСР.
- 26 жовтня 1993 р. Комісія підготувала останній варіант проекту нової Конституції України.

II етап. 10 листопада 1994 - 8 червня 1995

Відновлення Конституційного процесу:

- 10 листопада 1994 р. Верховна Рада України затвердила новий склад Конституційної комісії, співголовами якої стали Президент України Л. Д. Кучма та Голова Верховної Ради України О. О. Мороз.
- 8 червня 1995 р. між Президентом України і Верховною Радою України укладено Конституційний договір.

III етап. 8 червня 1995 – 28 червня 1996

- 8 червня 1995 р. підписання Конституційного договору між Верховною Радою України та Президентом України «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України»
- 28 червня 1996 р. прийняття Конституції України Верховною Радою України.

IV етап. Після 28 червня 1996 і дотепер

- Етап пов'язаний з необхідністю внесення змін до Конституції України 1996 р., спрямованих на трансформацію форми правління в Україні та внесення інших суспільно важливих змін

Структура та функції Конституції

Функції Конституції

Соціальні

- політична
- ідеологічна
- програмна
- інформаційна

Правові

- установча
- регулятивна
- інтеграційна
- охоронна

Правовий захист Конституції України

Вищі органи державної влади	Правоохоронні органи, органи виконавчої влади	Громадяни України	Конституційний Суд України	Збройні сили України
------------------------------------	--	--------------------------	-----------------------------------	-----------------------------

Перелік питань для самоконтролю

1. Надайте визначення конституції як нормативно-правового акта.
2. Назвіть юридичні властивості та функції Конституції України.
3. Вкажіть напрями та етапи конституційної реформи в Україні.
4. Загальна характеристика Конституції України 1996 р.
5. Порядок внесення змін та доповнень до Конституції України.

Перелік завдань для самоконтролю

1. *Що Конституція України визначає найвищою цінністю:*
 - а) людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, її умови життя та добробут;
 - б) людина, її життя і здоров'я, добробут і соціальний розвиток;
 - в) людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека;
 - г) людина, її життя і здоров'я, честь і гідність.
2. *Другим етапом конституційного процесу є:*
 - а) 16 липня 1994 р. – 26 жовтня 1995 р.;
 - б) 10 листопада 1994 р. – 8 червня 1995 р.;
 - в) 10 листопада 1993 р. – 8 червня 1994 р.;
 - г) 16 липня 1990 – 26 жовтня 1993.
3. *Законопроект про внесення змін до Конституції України затверджується:*
 - а) Всеукраїнським референдумом, який призначає Президент України;
 - б) Верховною Радою;
 - в) Президентом України та Верховною Радою.

4. У чому полягає роль правотворчої функції Конституції України:

- а) спрямована на поведінку мас, формує тип суспільної свідомості;
- б) визначає основи правового статусу суб'єктів конституційних відносин;
- в) фіксує відносини в економічній сфері;
- г) забезпечення належної дії інститутів і норм основного закону, що досягається за допомогою спеціального механізму відповідальності.

5. IX розділ Конституції України є:

- а) Верховна Рада України;
- б) правосуддя;
- в) внесення змін до КУ;
- г) територіальний устрій.

Тести з розгорнутою відповіддю

- 6. Конституція України – це ...
- 7. Які є конституції залежно від способу вираження?
- 8. Назвіть основні риси конституції.
- 9. Як можна охарактеризувати Конституцію України згідно з найпоширенішою класифікацією конституцій?

Глосарій

Конституція – це система правових норм певної держави, яка приймається в особливому порядку, має найвищу юридичну силу і регулює найбільш важливі суспільні відносини в сфері організації та функціонування органів державної влади, державно-територіального устрою та правового статусу людини і громадянина.

Кодифікована конституція – це, як правило, єдиний акт, що має всі ознаки основного закону та містить нормативний матеріал у систематизованій формі.

Некодифікована конституція – сукупність кількох нормативних актів, що регулюють головні питання конституційного характеру і мають всі ознаки основного закону, але містять нормативний матеріал у несистематизованій формі.

Структура конституції – внутрішня будова конституції, поділ на частини, внутрішня узгодженість її складових, послідовність їх розташування. Структуру конституції утворюють її складові. Зазвичай, структура конституції включає: преамбулу, тобто вступну частину; основну частину; прикінцеві положення; перехідні положення. Інколи можуть міститися і додатки. Преамбули містяться у переважній більшості конституцій.

Преамбула – вступна частина до нормативного акта, яка містить норми або інформацію ідеологічного чи історичного характеру і може формувати цілі й завдання конституції.

Функції конституції – відображають її вплив на суспільні відносини, розкривають сутність конституції, її внутрішній зміст щодо тих завдань, які стоять перед суспільством і державою на певних етапах їх розвитку.

Юридичне верховенство Конституції – пріоритет Конституції в системі національного законодавства України, що має вищу юридичну силу щодо інших правових актів.

Юридичні властивості Конституції України – це специфічні риси Основного Закону, що відрізняють її від інших нормативно-правових актів, характеризують її сутність та зміст.

ТЕМА 4

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

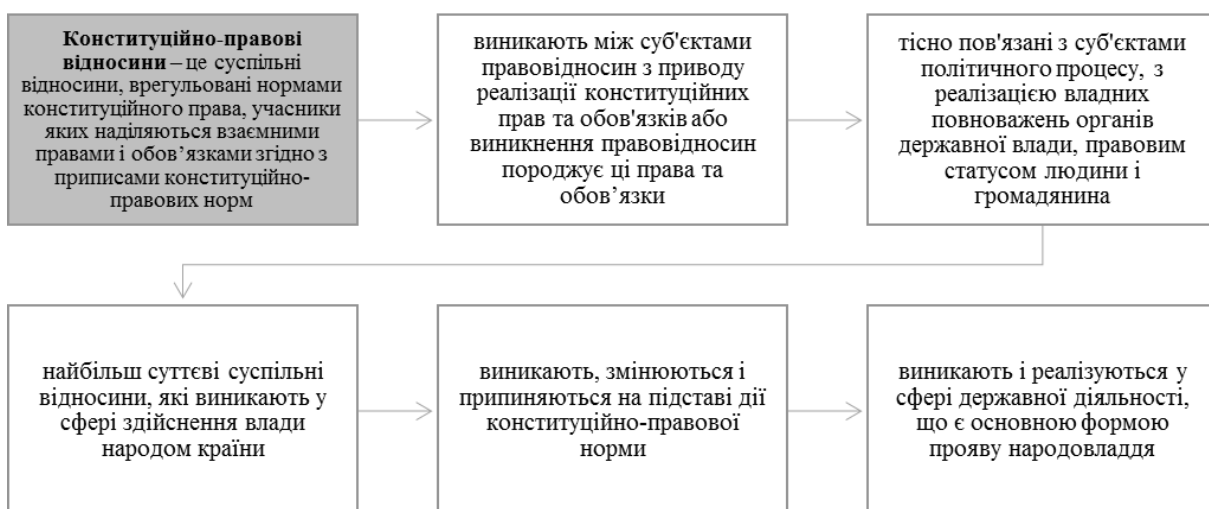
Ключові поняття та терміни: конституційно-правові відносини, зміст конституційно правових відносин, суб'єкт конституційно-правових відносин, об'єкт конституційно-правових відносин.

Під час підготовки до занять студентам необхідно дослідити та засвоїти визначення поняття «конституційно-правові відносини»; дати характеристику суб'єктів та об'єктів конституційно-правових відносин; назвати підстави виникнення та припинення конституційно-правових відносин.

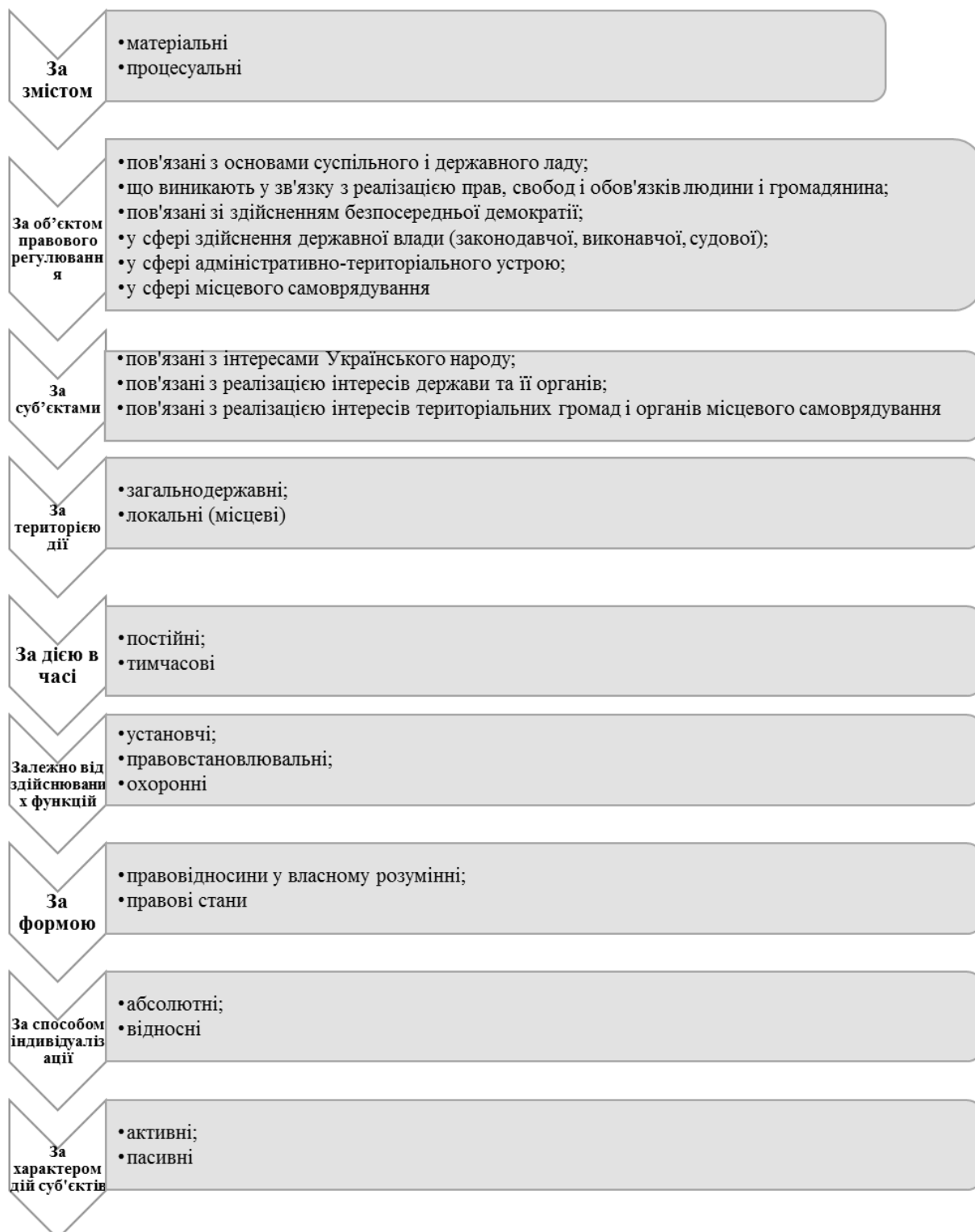
До основних дефініцій для вивчення теми належать: «конституційно-правові відносини»; «об'єкт, суб'єкт та зміст конституційно-правових відносин».

Розглядаючи тему, студенти повинні засвоїти поняття, сутність та особливості конституційних правовідносин, їхню структуру, підстави для виникнення, розвитку та припинення.

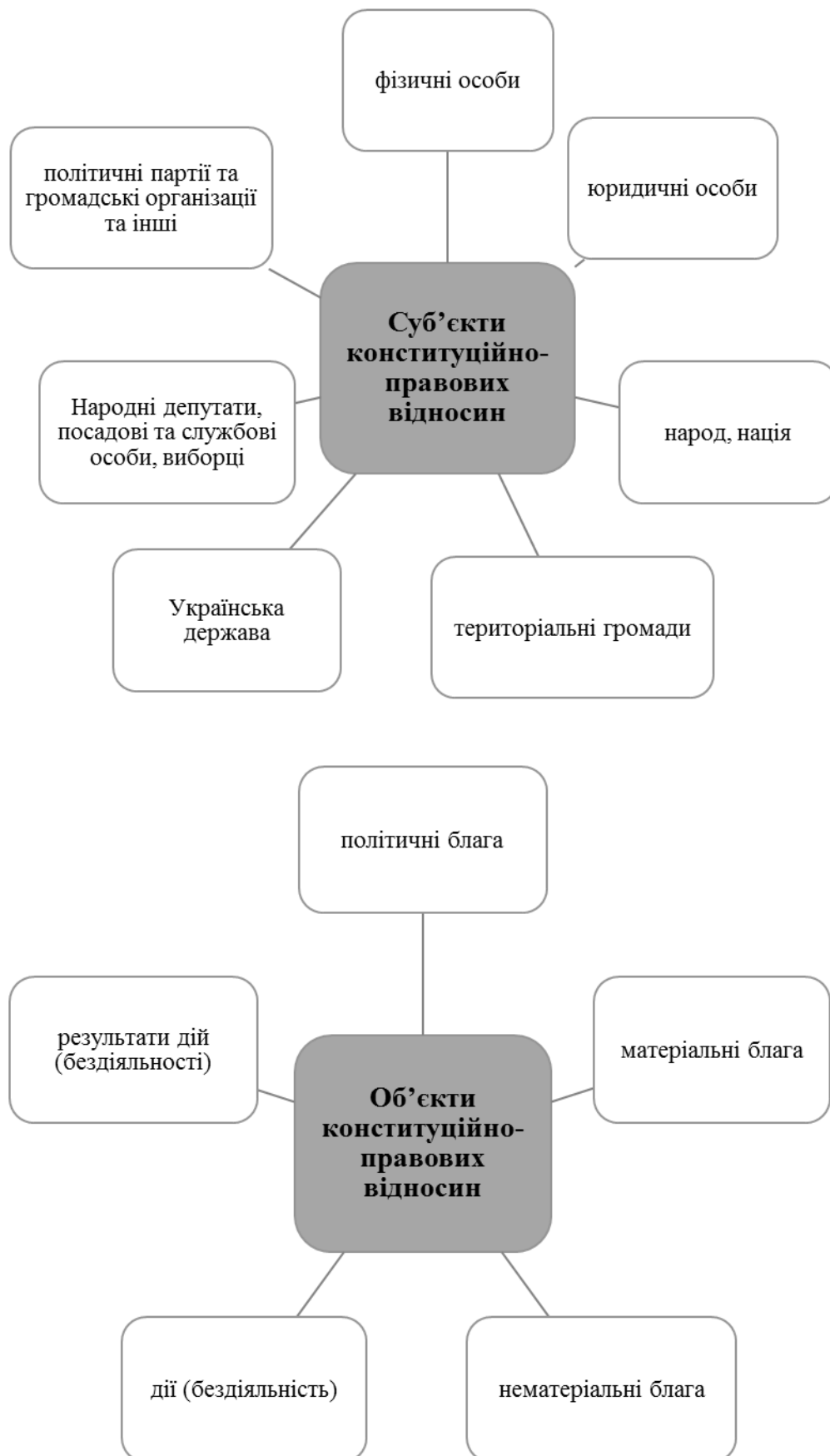
Основні ознаки конституційно-правових відносин

Класифікація конституційно-правових відносин

Структура конституційно-правових відносин

**Складові змісту конституційно-правових відносин
(у науці конституційного права)**

Перелік питань для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «конституційно-правові відносини».
2. Дайте характеристику суб'єктів конституційно-правових відносин.
3. Дайте характеристику об'єктів конституційно-правових відносин.
4. Назвіть підстави виникнення конституційно-правових відносин.
5. Назвіть підстави припинення конституційно-правових відносин.

Перелік завдань для самоконтролю

1. Конституційно-правові відносини – це ...
Суспільні відносини, врегульовані нормами конституційного права, учасники яких наділяються взаємними правами і обов'язками згідно з приписами конституційно-правових норм.
2. Види конституційно правових відносин поділяються: ...
 - а) за змістом;
 - б) за суб'єктами;
 - в) за території дії;
 - г) за дією у часі.

3. Суб'єкти конституційно-правових відносин – це ...

Учасники суспільних відносин наділені конституційною правосуб'єктністю, тобто правоздатністю і дієздатністю, що визначаються нормами конституційного права

4. Зміст конституційно-правових відносин – це ...

Гарантовані і визначені конституційно-правовими нормами і принципами суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників цих відносин

5. Структура конституційно-правових відносин складається з:

- а) суб'єкта та об'єкта;
- б) суб'єкта, об'єкта та змісту;
- в) правоздатності та дієздатності.

6. Об'єкти конституційно-правових відносин – це:

а) учасники суспільних відносин, наділені конституційною правосуб'єктністю, тобто правоздатністю і дієздатністю, що визначені нормами конституційного права;

б) гарантовані і визначені конституційно-правовими нормами і принципами суб'єктивного права і юридичних обов'язків учасників цих відносин;

в) закріплені і гарантовані нормами та принципами конституційного права загальнодержавні блага, з приводу яких суб'єкти вступають в юридичні зв'язки і на що спрямовані їхні суб'єктивні права і юридичні обов'язки.

7. Зміст конституційно-правових відносин складається з:

- а) юридичного та фактичного змісту;
- б) юридичних обов'язків;
- в) правостворюючих, правозмінюючих і правоприпиняючих наслідків.

8. Юридичні факти – це:

а) факти, які залежать від волі людини і можуть бути правомірними;

б) факти, які залежать від волі суб'єкта, проте конституційно-правові норми надають їм юридичної значимості;

в) конкретні життєві обставини, з якими конституційно-правові норми пов'язані.

9. Юридичні факти за юридичними наслідками поділяються на:

а) правоутворювальні, правозмінюючі та правоприпиняючі;

б) позитивну та ретроспективну;

в) дію та подію.

Глосарій

Конституційно-правові відносини – це суспільні відносини, врегульовані нормами конституційного права, учасники яких наділяються взаємними правами і обов'язками згідно з приписами конституційно-правових норм.

Установчі конституційні відносини – це загальні конституційні правовідносини, які виникають на основі конституційних принципів, статутних, дефінітивних та інших загальнорегулятивних норм та є проявом установчого характеру Конституції.

Правовстановлювальні конституційні відносини – це відносини, учасники яких здійснюють права та виконують обов'язки, встановлені нормами конституційного права та переважно є формулюванням суб'єктивних прав та юридичних обов'язків їхніх учасників.

Охоронні конституційні правовідносини – це переважно владні відносини, метою яких є охорона приписів правових норм.

Матеріальні конституційні правовідносини – це відносини, які складаються у процесі реалізації матеріальних норм конституційного права, при реалізації прав та обов'язків, які складають зміст цих правовідносини.

Процесуальні конституційні правовідносини – це відносини, які виникають при реалізації процесуальних конституційних норм, мають похідний, вторинний характер, адже являють собою певну формалізовану процедуру, спрямовану на реалізацію суб'єктами своїх прав та обов'язків.

Абсолютні конституційні правовідносини – це відносини, в яких точно визначено лише одну сторону – носія суб'єктивних прав, а зобов'язаними у таких відносинах виступають всі інші особи, що не повинні перешкоджати реалізації суб'єктивного права уповноваженою особою.

Відносні конституційні правовідносини – це відносини, у яких чітко визначено усіх учасників, при цьому праву одного чи декількох суб'єктів кореспондує обов'язок одного або декількох суб'єктів, що відомі заздалегідь.

Активні конституційні правовідносини – це відносини, що виникають на основі зобов'язальних норм та вимагають від зобов'язаних суб'єктів вчинення на користь уповноважених суб'єктів певних дій, без яких інтереси уповноважених суб'єктів не можуть бути задоволені.

Пасивні конституційні відносини – це відносини, що виникають на підставі уповноважуючих та заборонних норм, певні дії вчиняються самою уповноваженою особою, а від зобов'язаної особи вимагається лише утримуватися від певної поведінки, тобто зобов'язана особа не повинна вчиняти будь-яких активних дій.

Постійні конституційні правовідносини – це відносини, які не обмежені у часі, однак їх припинення може бути викликане іншими юридичними фактами.

Тимчасові конституційні правовідносини – це відносини, що виникають у результаті реалізації конкретних норм і припиняються виконанням закладених у нормі прав та обов'язків та діють упродовж певного терміну, що встановлений відповідною правовою нормою.

Структура конституційно-правових відносин – це елементний склад правовідносин і правові зв'язки між ними.

Суб'єкти конституційно-правових відносин – це учасники суспільних відносин, наділені конституційною правосуб'єктністю, тобто правоздатністю і дієздатністю, що визначається нормами конституційного права.

Суб'єктивне право – юридична гарантія можливості використання чи невикористання конституційних прав вступати у конституційні правовідносини.

Конституційний обов'язок - юридичні обов'язки – це вид і міра належної поведінки суб'єкта правовідносин, визначена і гарантована конституційним законодавством.

Конституційна правоздатність – це здатність суб'єкта конституційно-правових відносин мати суб'єктивні права та юридичні обов'язки, які встановлені і гарантовані конституційно-правовими нормами і принципами.

Конституційна дієздатність – це здатність суб'єкта конституційно-правових відносин своїми діями набувати суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, які встановлені і гарантовані конституційно-правовими нормами і принципами.

Конституційна деліктоздатність – це здатність суб'єкта конституційно-правових відносин нести безпосередню юридичну відповідальність за порушення конституційно-правових норм.

Об'єкти конституційно-правових відносин – це закріплені і гарантовані нормами та принципами конституційного права загальнодержавні і соціальні блага, з приводу яких суб'єкти конституційно-правових відносин вступають в юридичні зв'язки і на що спрямовані їхні суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

Зміст конституційно-правових відносин – це визначені й гарантовані конституційно-правовими нормами і принципами суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників цих відносин.

Юридичні факти конституційних правовідносин – це конкретні життєві обставини, з якими конституційно-правові норми пов'язують виникнення, зміну або припинення конституційних правовідносин. Дії та події є юридичними фактами.

ТЕМА 5

КОНСТИТУЦІЙНІ КОНФЛІКТИ

Ключові поняття та терміни: конституційний конфлікт, форма конституційно-правових конфліктів, конституційний делікт, конституційний спір, конституційна криза.

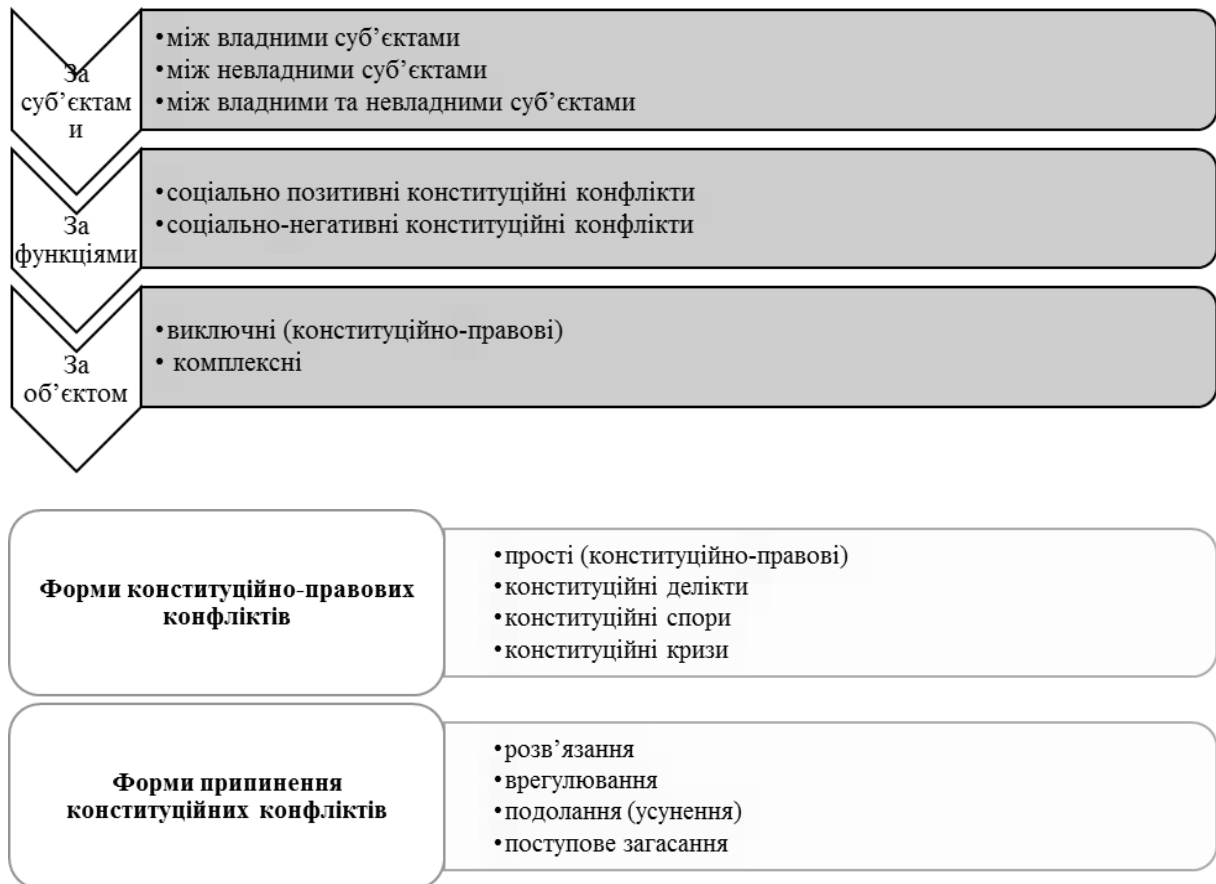
Під час підготовки до занять потрібно засвоїти поняття, предмет, об'єкт конституційного конфлікту; визначити його ознаки; назвати види класифікації конституційних конфліктів; розповісти про форми конфліктів та вказати форми припинення конституційних конфліктів.

Вивчення теми полягає у розгляді загальних відомостей про конфліктність у конституційних правовідносинах, а також визначенні правової природи конституційного конфлікту, його структури та класифікації.

Ознаки конституційного конфлікту

Класифікація конституційних конфліктів

Перелік питань для самоконтролю

1. Дайте визначення конституційного конфлікту.
2. Назвіть ознаки конституційного конфлікту.
3. Назвіть види конституційних конфліктів.
4. Які форми конституційно-правових конфліктів ви знаєте?
5. Назвіть форми припинення конституційних конфліктів.

Перелік завдань для самоконтролю

1. Різновид конституційно-правових конфліктів, основними опонентами в яких є суб'єкти конституційно-правових відносин, що, відповідно до чинного законодавства, наділені владними повноваженнями – це:

- а) конституційний конфлікт між владними суб'єктами;
- б) конституційний конфлікт між владними та невідними суб'єктами;
- в) конституційний конфлікт між невідними суб'єктами.

2. Різновид конституційно-правових конфліктів, що виражаються у суперечностях, які виникають між суб'єктами конституційних правовідносин різних за формою та правовою природою, – тими, що мають владні повноваження, і тими, що такими повноваженнями не наділені – це:

- а) конституційний конфлікт між владними суб'єктами;*
- б) конституційний конфлікт між владними та невладними суб'єктами;*
- в) конституційний конфлікт між невладними суб'єктами.*

3. Різновид конституційно-правових конфліктів, учасниками яких є суб'єкти конституційного права, які не наділені владними повноваженнями – це:

- а) конституційний конфлікт між владними суб'єктами;*
- б) конституційний конфлікт між владними та невладними суб'єктами;*
- в) конституційний конфлікт між невладними суб'єктами.*

4. Фактичні відносини протистояння між суб'єктами конституційного права, тобто проблема, яка становить основне протиріччя і є причиною зіткнення сторін – це:

- а) предмет конституційного конфлікту;*
- б) об'єкт конституційного конфлікту;*
- в) зміст конституційного конфлікту.*

5. Форма конституційно-правового конфлікту, що являє собою діяння учасника конституційно-правових відносин, що не відповідає належній поведінці, закріпленій у конституційних нормах, і призводить до застосування встановлених законом заходів відповідальності, в тому числі не завжди лише конституційного характеру, – це:

- а) конституційний конфлікт;*
- б) конституційний делікт;*
- в) конституційний спір.*

6. *Форма конституційно-правового конфлікту, що проявляється в нівелюванні норм Конституції, різкій розбіжності конституційно-правового регулювання з реальним станом речей в державі, руйнуванні єдиного конституційно-правового простору – це:*

- а) конституційний делікт;
- б) конституційний конфлікт;
- в) конституційна криза.

7. *Форма конституційно-правового конфлікту, що виникає між суб'єктами конституційно-правових відносин у процесі здійснення ними своїх прав та обов'язків і вирішується у встановленому законом порядку – це:*

- а) конституційний делікт;
- б) конституційна криза;
- в) конституційний спір.

Глосарій

Предметом конституційного конфлікту є фактичні відносини протистояння між суб'єктами конституційного права, тобто проблема, яка становить основне протиріччя і є причиною зіткнення сторін.

Об'єктом конституційного конфлікту виступають певні цінності, на які спрямовані дії сторін конфлікту, та/або прагнення контролю над ними (наприклад, влада, державний суверенітет, національно-культурна автономія тощо).

Конституційний конфлікт між владними суб'єктами – це різновид конституційно-правових конфліктів, основними опонентами в яких є суб'єкти конституційно-правових відносин, що, відповідно до чинного законодавства, наділені владними повноваженнями.

Конституційний конфлікт між владними та невладними суб'єктами – це різновид конституційно-правових конфліктів, що виражаються у суперечностях, які виникають між суб'єктами конституційних правовідносин різних за формою та правовою

природою, – тими, що мають владні повноваження, і тими, що такими повноваженнями не наділені.

Конституційний конфлікт між невідними суб'єктами – це різновид конституційно-правових конфліктів, учасниками яких є суб'єкти конституційного права, які не наділені владними повноваженнями.

Конституційний делікт – це форма конституційно-правового конфлікту, що являє собою діяння учасника конституційно-правових відносин, що не відповідає належній поведінці, закріпленій у конституційних нормах, і призводить до застосування встановлених законом заходів відповідальності, у тому числі не завжди лише конституційного характеру.

Конституційний спір – це форма конституційно-правового конфлікту, що виникає між суб'єктами конституційно-правових відносин у процесі здійснення ними своїх прав та обов'язків і вирішується у встановленому законом порядку.

Конституційна криза – форма конституційно-правового конфлікту, яка полягає нівелюванні норм Конституції, різкій розбіжності конституційно-правового регулювання з реальним станом речей у державі, руйнуванні єдиного конституційно-правового простору.

ТЕМА 6

ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Ключові поняття та терміни: конституційно-правова відповідальність, зміст конституційно-правової відповідальності, суб'єкти конституційно-правової відповідальності, конституційне правопорушення.

Під час підготовки до занять студентам необхідно дослідити та засвоїти визначення поняття «конституційно-правова відповідальність»; розповісти про конституційно-правову відповідальність як про різновид юридичної відповідальності; дослідити питання щодо підстав настання конституційно-правової відповідальності, її суб'єктивного складу та змісту.

До основних дефініцій для вивчення теми належать: «конституційно-правова відповідальність»; «суб'єкти конституційно-правової відповідальності»; «конституційне правопорушення».

Вивчаючи тему, здобувачі вищої освіти повинні засвоїти поняття конституційно-правової відповідальності, її основних рис, видів і форм. Детального розгляду потребує вивчення фактичних підстав притягнення до відповідальності за неправомірну поведінку в конституційно-правовій сфері.

Конституційно-правова відповідальність –
це самостійний політико-правовий вид юридичної відповідальності,
який настає за порушення норм конституційного права

Особливі риси	має політичний характер; спрямована на правову охорону Конституції України; передбачає як пряму відповідальність (конституційно-правова відповідальність), так і опосередковану (бланкетну) відповідальність	Види	позитивна (є правовим станом, що включає відповідальність за що-небудь та перед ким-небудь); ретроспективна (настає лише тоді, коли для цього є нормативна та фактична основа)	Форми	дострокове припинення повноважень органів публічної влади та їх посадових осіб; скасування, зупинення дії актів органів публічної влади та їх посадових осіб, накладання на них вето; встановлення обмежень щодо реалізації окремих конституційних прав і свобод відповідними суб'єктами конституційного права
----------------------	--	-------------	---	--------------	--

Склад конституційного правопорушення

Перелік питань для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «конституційно-правова відповідальність».
2. Дайте характеристику суб'єктів та об'єктів конституційно-правової відповідальності.
3. Якими є об'єктивна та суб'єктивна сторони конституційного правопорушення?
4. Що являє собою конституційно-правова відповідальність як різновид юридичної відповідальності?
5. Які підстави настання конституційно-правової відповідальності.

Перелік завдань для самоконтролю

1. Конституційно-правова відповідальність – це ...

Самостійний політико-правовий вид юридичної відповідальності, який настає за порушення норм конституційного права і полягає у позбавленні суб'єкта конституційного правопорушення блага політичного, морального чи іншого характеру.

2. *Правовий стан, що включає відповідальність за щонебудь (за належне виконання покладених обов'язків, ефективність та доцільність роботи) та перед ким-небудь (втілюється у правових відносинах підзвітності-підконтрольності, у яких беруть участь дві сторони), – це:*

- а) ретроспективна конституційно-правова відповідальність;
- б) позитивна конституційно-правова відповідальність;
- в) звичайна конституційно-правова відповідальність.

3. *Відповідальність, яка настає за винне діяння (дію чи бездіяльність), спрямоване на порушення норм конституційного права, і тільки тоді, коли для цього є нормативна та фактична основа, – це:*

- а) ретроспективна конституційно-правова відповідальність;
- б) позитивна конституційно-правова відповідальність;
- в) звичайна конституційно-правова відповідальність.

4. *Підставою для притягнення до конституційно-правової відповідальності є:*

- а) суб'єкт, суб'єктивна сторона конституційного правопорушення;
- б) об'єкт, об'єктивна сторона конституційного правопорушення;
- в) склад конституційного правопорушення.

5. *Об'єктивні обставини, за яких, відповідно до конституційно-правових норм, настає конституційно-правова відповідальність – це:*

- а) підстави конституційно-правової відповідальності;
- б) наслідки конституційно-правової відповідальності;
- в) причини конституційно-правової відповідальності.

Глосарій

Конституційно-правова відповідальність – це самостійний політико-правовий вид юридичної відповідальності, який настає за порушення норм конституційного права і полягає у позбавленні суб'єкта конституційного правопорушення (делікту) блага політичного, матеріального, морального чи іншого характеру.

Позитивна конституційно-правова відповідальність – є правовим станом, що включає відповідальність за що-небудь (за належне виконання покладених обов'язків, ефективність та доцільність роботи) та перед ким-небудь (втілюється у правових відносинах підзвітності-підконтрольності, в яких беруть участь дві сторони).

Ретроспективна конституційно-правова відповідальність – настає за винне діяння (дію чи бездіяльність), спрямоване на порушення норм конституційного права. Ретроспективна відповідальність настає лише тоді, коли для цього є нормативна та фактична основа.

Склад конституційного правопорушення, що є підставою для притягнення до конституційно-правової відповідальності: суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона.

Підстави конституційно-правової відповідальності – це ті об'єктивні обставини, за яких, відповідно до конституційно-правових норм, вона настає.

Предмети конституційних деліктів – це речі матеріального світу, діючи на які суб'єкт посягає на відповідні соціальні цінності, які охороняються конституційно-правовими нормами.

ТЕМА 7

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД В УКРАЇНІ

Ключові поняття та терміни: конституційний лад; державний суверенітет; конституціоналізм; економічні засади конституційного ладу; політичні засади конституційного ладу; соціальні засади конституційного ладу; духовно-культурні засади конституційного ладу.

Під час підготовки до занять необхідно зосередити увагу на таких питаннях: визначення поняття конституційного ладу України та характеристика його системи основних засад; дослідити твердження «Україна як суверенна та незалежна держава» у межах законодавства України; визначити за Конституцією та законами України всі конституційно-правові аспекти України як правової держави та демократичної держави; дослідити, що являють собою гарантії державного суверенітету за Конституцією України; визначити вплив принципу верховенства права як складника конституційного ладу України; засвоїти знання щодо конституційного принципу поділу влади в Україні; запам'ятати, що норми Конституції засновані як акти прямої дії; дослідити за законодавством України сутність України як соціальної держави; визначити конституційно-правові аспекти взаємодії конституційного ладу та громадянського суспільства.

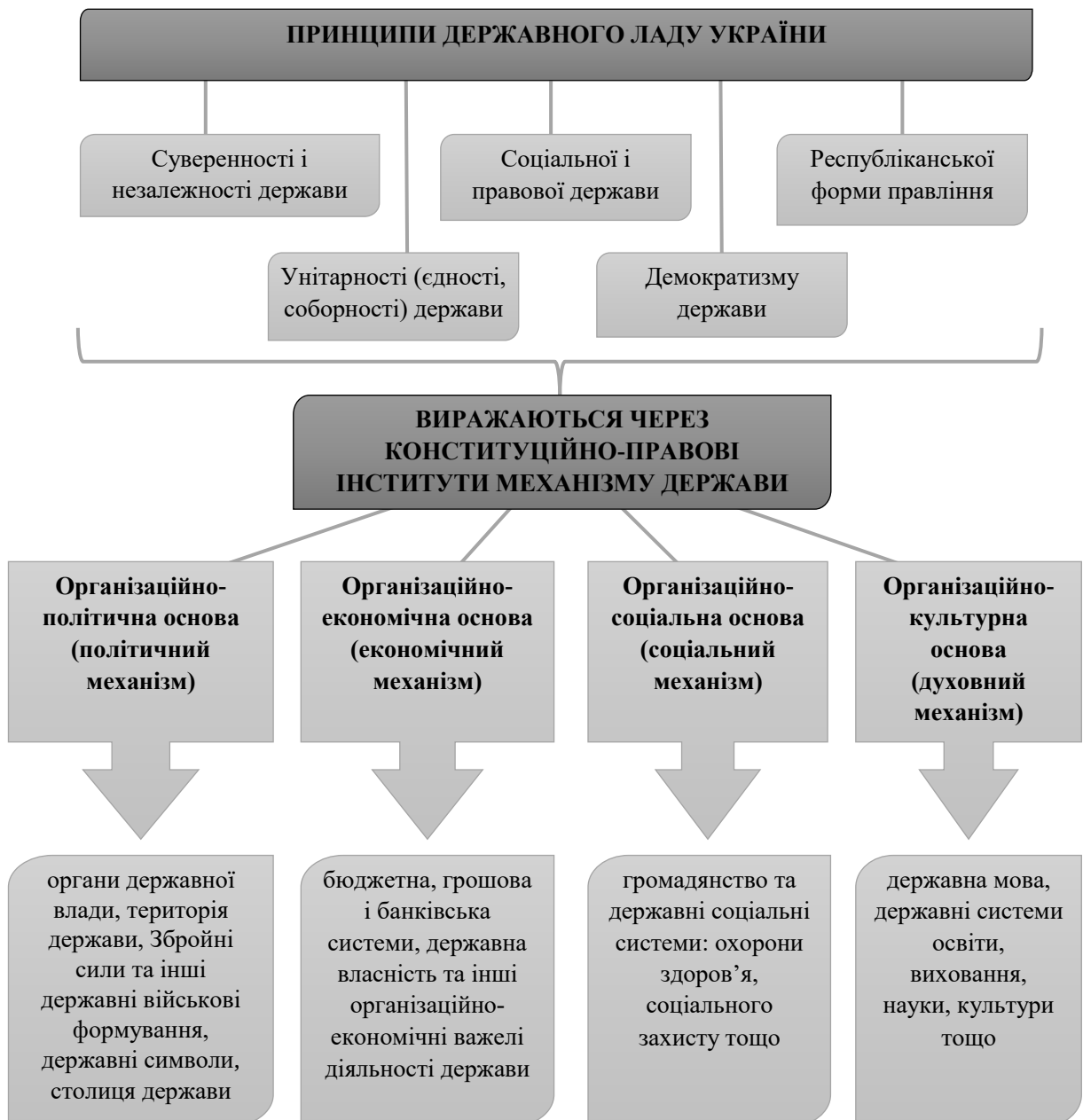
Важливими при засвоєнні теми є такі поняття: «конституційний лад»; «державний суверенітет», «правова держава», «демократична держава», «соціальна держава», «принцип верховенства права», «принцип поділу влади» та інші.

Вивчаючи тему, здобувачі вищої освіти повинні засвоїти основи конституційного ладу України, вивчити конституційно-правові норми, які розкривають зміст принципів та гарантій конституційного та державного ладу України.

Державний лад – важлива складова конституційного ладу

**Модуль I. Загальна характеристика конституційного права України.
Інститут правового статусу людини і громадянина**

Відповідно до положень Основного Закону, Україна є парламентсько-президентською республікою з унітарною формою державного устрою та демократичною формою політичного режиму.

Перелік питань для самоконтролю

1. Поняття конституційного ладу України та система його засад.
2. Україна як суверенна та незалежна держава: конституційно-правовий аспект.
3. Гарантії державного суверенітету в Конституції України.
4. Україна як правова держава.
5. Принцип верховенства права як складова конституційного ладу України.
6. Конституційний принцип поділу влади в Україні.
7. Пряма дія норм Конституції України.
8. Україна як соціальна держава: конституційно-правовий аспект.
9. Конституційний лад та громадянське суспільство.

Перелік завдань для самоконтролю

1. Конституційний лад буває:
 - а) за суттю, за змістом, за формою, за характером державного устрою та державного правління;
 - б) за характером прояву, за станом, за дією суб'єкта;
 - в) за певною метою, за станом, за формою.
2. Що являє собою громадянське суспільство:
 - а) регулюють питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права;
 - б) забезпечує громадянам можливості для участі в управлінні державними і громадськими справами, для впливу на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування;
 - в) наявність чисельних незалежних інститутів, що діють у межах права і слугують бар'єром для встановлення монопольної влади
3. З чого складається структура громадянського суспільства:
 - а) сім'я, політичні партії, профспілки, банки, суб'єкти місцевого самоврядування;

- б) свідомість і самосвідомість;
- в) статус, роль, інтелект, монотонні функції тощо.

4. Які є принципи конституційного ладу:

- а) законності та юридичної гарантованості прав і свобод, рівності перед законом і судом;
- б) суверенності, гуманізму, системності, реальності, наступності та демократизму;
- в) гарантованості та юридичної відповідальності за винну протиправну поведінку.

5. Що таке система гарантій конституційного ладу:

- а) різні взаємодії та зв'язки між окремими людьми або групами людей, які встановлюються в процесі їхньої спільної практичної та духовної діяльності;
- б) самодостатня соціальна система, основою якої є взаємні стосунки людей, що складаються в процесі реалізації особистих потреб кожного;
- в) це єдність правових, інституційних та процедурних засобів забезпечення конституційних норм і принципів.

6. Дайте визначення понять «конституційний лад» за сутністю, змістом та формою.

Конституційний лад за сутністю являє собою певний тип конституційно-правових відносин, зумовлених рівнем розвитку суспільства, держави, права. Нинішній конституційний лад України за своєю сутністю є перехідним, змішаним.

За змістом конституційний лад опосередковує насамперед передбачені і гарантовані Конституцією України державний і суспільний лад, конституційний статус людини і громадянина, систему безпосереднього народовладдя, системи державної влади і місцевого самоврядування, територіальний устрій, основи національної безпеки та інші важливі інститути конституційно-правових відносин України.

За формою конституційний лад являє собою систему основних організаційних і правових форм суспільних відносин, передбачених Конституцією України, і є ліберально-демократичним.

7. Назвіть ознаки конституційного ладу:

1) фактичність (реальність) – конституційний лад існує в повсякденному житті суспільства і держави, відображає наявний стан суспільних відносин, існує не в уяві, а в повсякденному житті конкретної держави;

2) регулюється і охороняється конституційними нормами та принципами, тому і називається конституційним;

3) суверенність – право на визначення та зміну конституційного ладу належить лише народу України (ч. 3 ст. 5 Конституції України);

4) програмність – розвивається на основі теоретично обґрунтованих принципів, концепцій, закріплених у Конституції та законах України;

5) наступність – урахування традицій та історичного досвіду організації і функціонування державної влади, суспільних інститутів;

6) відносна стабільність – забезпечення системою державних гарантій, передбачених конституційними нормами.

8. Які є гарантії конституційного ладу?

Основними з них є:

- український народ;
- Конституція і закони;
- Українська держава в цілому;
- Верховна Рада;
- Президент;
- Кабінет Міністрів, міністерства та інші органи державної виконавчої влади;
- Конституційний Суд;
- суди загальної юрисдикції і прокуратура України;
- політичні партії і громадські організації;

- засоби масової інформації;
- міжнародні організації.

9. Назвіть принципи державного ладу.

За Конституцією основними принципами державного ладу є такі принципи:

- принцип суверенності і незалежності держави.

Цей принцип означає внутрішній і зовнішній суверенітет, незалежність нашої держави в усіх основних сферах: політичній, економічній, соціальній та культурній (духовній, інформаційній).

За своєю сутністю суверенітет означає верховенство, повноту і самостійність державної влади всередині країни та рівноправність й незалежність держави у відносинах з іншими державами;

- принцип демократизму держави.

Демократичною є держава, яка всебічно і повно виражає волю народу, а її організація і діяльність постійно відповідають волі народу;

- принцип соціальної і правової держави.

Принцип соціальної держави полягає в тому, що держава є і має бути виразником, представником і захисником інтересів як усього суспільства, усього народу, тобто публічних, загальних інтересів, так і інтересів кожної людини і громадянина. Соціальною державою, як правило, вважається та держава, яка бере на себе обов'язок піклуватися про соціальну справедливість, добробут громадян, їх соціальну захищеність.

10. Які є форми держави?

Типологія держав, залежно від їх форми, здійснюється відповідно до таких елементів:

а) залежно від форми правління розрізняють монархічні і республіканські держави;

б) залежно від форми державно-територіального устрою розрізняють унітарні, федеративні, конфедеративні і регіоналістські (регіональні) держави;

в) залежно від форми державного режиму розрізняють демократичні, авторитарні і тоталітарні держави.

Глосарій

Конституційний лад України – система суспільних відносин, передбачених і гарантованих Конституцією і законами, прийнятими на її основі й відповідно до неї.

Конституційний лад за сутністю – певний тип конституційно-правових відносин, зумовлених рівнем розвитку суспільства, держави і права.

Конституційний лад за змістом опосередковує передбачені і гарантовані конституцією державний та суспільний лад, конституційний статус людини та громадянина, систему безпосереднього народовладдя, організацію державної влади й місцевого самоврядування, територіальний устрій, основи національної безпеки та інші найважливіші інститути конституційно-правових відносин.

Конституційний лад за формою – являє собою передбачену конституцією форму держави за характером державного устрою і державного правління, форми безпосереднього народовладдя.

Громадянське суспільство – це система взаємодій у межах права вільних та рівноправних громадян держави їх добровільно сформованих об'єднань, які перебувають у відносинах конкурентності та солідарності.

Принципи конституційного ладу України – це вихідні, фундаментальні засади організації державної влади в конституційній державі, які покладені в основу взаємовідносин конституційної держави з людиною та інститутами громадянського суспільства.

Гарантії конституційного ладу – це механізм забезпечення, дотримання, виконання, застосування, і використання конституційних норм, які закріплюють основні засади конституційного ладу України.

Нормативно-правові гарантії конституційного ладу – це досконала система чинного конституційного законодавства України, що визначає і закріплює основні інститути суспільства і держави.

Організаційно-правові гарантії конституційного ладу – це система суб'єктів конституційного права України, уповноважених забезпечувати реалізацію основних інститутів суспільного і державного ладу.

Форма держави – це спосіб організації і здійснення державної влади, що характеризується єдністю структури, територіальної організації та методів здійснення державної влади.

Форма державного правління – це елемент форми держави, що характеризує спосіб формування і організації вищих органів державної влади, їх взаємовідносини між собою та з населенням.

Форма державного устрою – це територіальна організація державної влади, яка характеризується статусом її складових та взаємозв'язком між ними та державою в цілому.

Державний режим – сукупність форм і методів здійснення державної влади, що характеризують стан демократичних прав і свобод людини та інших суб'єктів суспільних відносин, відношення державної влади до правових основ діяльності її органів.

Правова держава – це особливий стан організації державної влади у громадянському суспільстві, який виникає за умов досягнення в ньому високого рівня правової культури його членів і передбачає реалізацію державою свого функціонального призначення на засадах верховенства права, поділу влади, визнання і реалізації прав і свобод людини і громадянина, а також взаємної відповідальності держави та особи.

Гуманістичні засади конституційного ладу України – це основоположні принципи, які визначають і закріплюють провідну роль громадянина в державному будівництві та місцевому самоврядуванні.

Державний лад України – це передбачена й гарантована Конституцією організація (будівництво) держави і її діяльність.

Механізм держави – це система органів, організацій та інших інститутів держави, які становлять її організаційну основу.

Суспільний лад України – це суспільні відносини, що існують з приводу організації і діяльності суспільства, які регламентовані Конституцією і законами України.

Республіка – форма державного правління, за якої всі вищі державні органи обираються населенням або формуються загальнонаціональним представницьким органом влади.

Унітарна держава – це єдина централізована держава, територія якої поділяється на адміністративно-територіальні одиниці, що не мають ознак суверенітету.

Федерація – це складна держава (союзна держава), до складу якої входять декілька державних утворень (суб'єктів федерації), що володіють суверенітетом.

Державний режим – це сукупність форм і методів здійснення державної влади.

Демократичний державний режим – це стан політичного життя, за якого державна влада здійснюється на основі принципів широкої і реальної участі громадян та їх об'єднань у формуванні державної політики, утворенні та діяльності органів держави, дотриманні основних прав людини та ін.

ТЕМА 8

КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Ключові поняття та терміни: право, свобода, обов'язок як суб'єктивні категорії; правовий статус особи; принципи правового статусу особи; гарантії прав і свобод людини та громадянина.

Під час підготовки до занять студентам необхідно визначити поняття правового статусу людини і громадянина як загального конституційно-правового інституту; назвати основні принципи правового статусу людини і громадянина та класифікувати їх; класифікувати правовий статус за суб'єктами; назвати відмінності між суб'єктивними категоріями: право та свобода людини і громадянина; назвати особисті (громадянські) права людини і громадянина в Україні; дати визначення поняттю конституційного обов'язку; назвати політичні обов'язки громадян України відповідно до Конституції та дати класифікацію обов'язків; охарактеризувати гарантії прав і свобод людини і громадянина та назвати види гарантій.

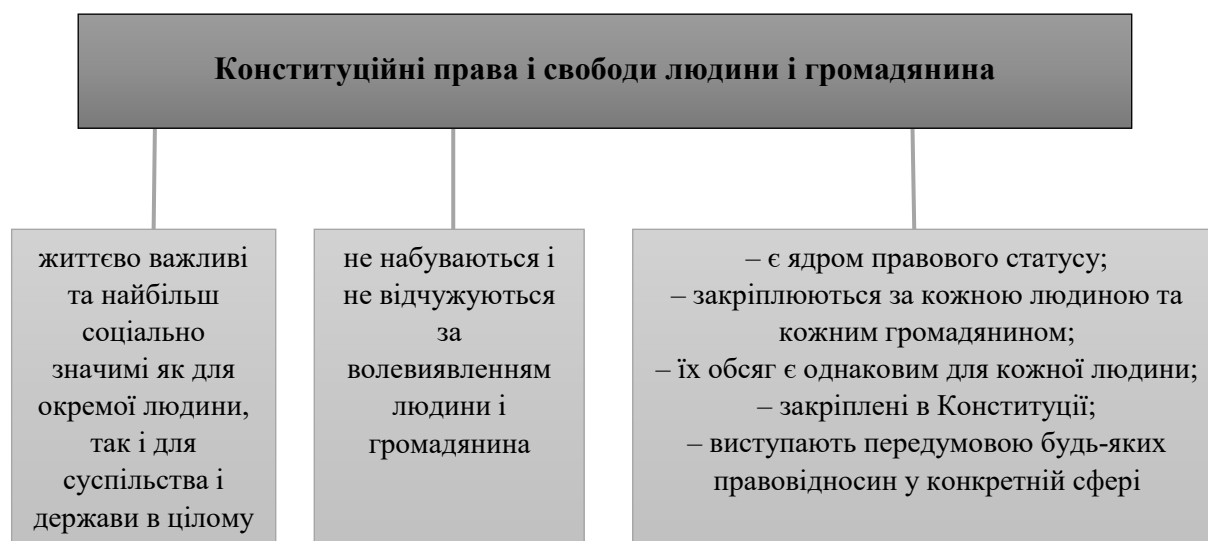
Основними поняттями для засвоєння теми є: «правовий статус особи, людини та громадянина»; «правосуб'єктність»; «дієздатність, правоздатність та деліктоздатність особи»; «принципи правового статусу особи»; «гарантії правового статусу особи».

Мета: засвоєння студентами поняття конституційних прав, свобод та обов'язків громадян України та механізму їхнього захисту, а також правильне орієнтування в інформаційно-правовому просторі з питань регулювання правового статусу людини і громадянина у сфері конституційно-правових відносин.

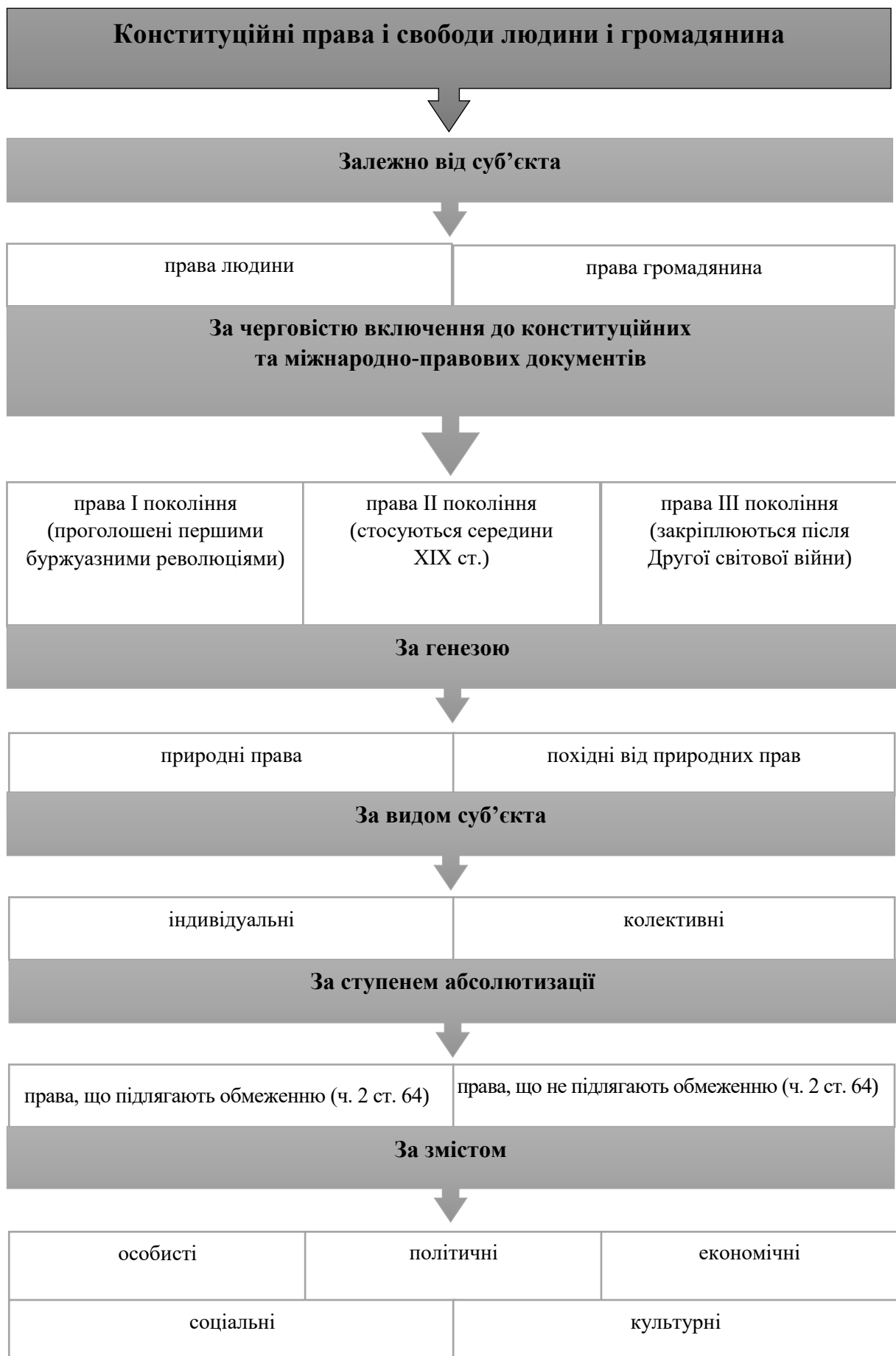
Тема 8. Конституційні основи правового статусу людини і громадянина в Україні

Принципи правового статусу людини і громадянина

Тема 8. Конституційні основи правового статусу людини і громадянина в Україні

Конституційний обов'язок людини і громадянина

Риси

- це міра (категорія) необхідної поведінки;
- це завжди певне обмеження прав людини;
- виконання обов'язку забезпечується спеціальним механізмом, який має держава

Обов'язки

- захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів;
- не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки (ст. 66 КУ);
- сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом (ст. 67 КУ);
- неухильно дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей

Гарантії основних прав і свобод людини і громадянина

Загальні (загальносуспільні)

- економічні;
- політичні;
- соціальні;
- культурні

Спеціальні (юридичні)

Нормативно-правові

Організаційно-правові

- права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ст. 55 КУ);
- ожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди завданої їх незаконними рішеннями, діями, бездіяльністю (ст. 56);
- кожному гарантується право знати свої права і обов'язки (ст. 57);
- закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи (ст. 58);
- кожен має право на правову допомогу (ст. 59);
- ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази (ст. 60);
- ніхто не може бути двічі притягнутий до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (ст. 61);
- презумпція невинуватості (ст. 62);
- особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначено законом (ст. 63)

Перелік питань для самоконтролю

1. Поняття правового статусу людини і громадянина як загального конституційно-правового інституту.
2. Основні принципи правового статусу людини і громадянина.
3. Класифікація правового статусу за суб'єктами.
4. Назвіть відмінності між поняттями: права та свободи людини і громадянина.
5. Назвіть особисті (громадянські) права людини і громадянина в Україні.
6. Дайте визначення конституційного обов'язку.
7. Назвіть політичні обов'язки громадян України відповідно до Конституції.

Перелік завдань для самоконтролю

1. Що не входить до принципів правового статусу:
 - а) недопустимість звуження змісту та обсягу існуючих прав та свобод;
 - б) невичерпність прав і свобод ;
 - в) розподіл прав та свобод;
 - г) вільності і рівності людей.
2. За видом суб'єкта права та свободи поділяються на:
 - а) індивідуальні та колективні;
 - б) фізичні та юридичні;
 - в) одноосібні та багатоосібні;
 - г) природні та похідні.
3. Який статус може надаватись окремій особі чи громадянину на основі правозастосовних актів, що характеризує індивідуалізовані можливості соціального суб'єкта в певній державі:
 - а) спеціальний;
 - б) індивідуальний;
 - в) базовий;
 - г) загальний.

4. У якій статті Конституції України зазначено, що права та свободи за ступенем їх абсолютизації підлягають обмеженню:

- а) ст. 66, ч. 2;
- б) ст. 65, ч. 3;
- в) ст. 64, ч. 2;
- г) ст. 63, ч. 3.

5. На основі чого визначається зміст і умови реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина:

- а) правового статусу особи;
- б) інститутів права;
- в) міжнародних документів;
- г) принципів правового статусу особи.

Тести з розгорнутою відповіддю

6. Дайте визначення правового статусу особи.

7. На які види, залежно від суб'єкта, поділяють права і свободи за генезою?

8. Наведіть приклади громадян зі спеціальним статусом.

9. Від чого або кого залежить зміна загального статусу?

10. Свобода це...

Глосарій

Правовий статус особистості – це її юридично закріплене становище в державі і суспільстві, яке характеризує зв'язки особистості з державою та суспільством.

Основи правового статусу людини і громадянина – це загальний конституційно-правовий інститут, норми якого закріплюють вихідні засади, що визначають статус особи в державі й суспільстві, принципи взаємовідносин.

Принципи правового статусу людини і громадянина – це вихідні засади, на основі яких визначаються зміст і умови реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

Права людини – це її соціальна спроможність вільно діяти, самостійно обирати вид і міру своєї поведінки для задоволення різних матеріальних та духовних потреб шляхом використання певних соціальних благ у межах, визначених законодавчими актами.

Свобода – є первинним поняттям у системі прав людини і громадянина, пов'язані із самим її існуванням, розвитком та можливістю діяти на власний розсуд, що характеризує в основному соціально-політичний статус людини і громадянина.

Конституційні права та свободи людини і громадянина – це закріплені в Конституції та гарантовані Українською державою невід'ємні права і свободи людини і громадянина, що належать їм від народження чи наявності в них громадянства України і становлять ядро (сутність) правового статусу особи в Україні.

Конституційний обов'язок людини і громадянина – це об'єктивно обумовлена вимога держави до особи діяти чітко визначеним у законі чином або утримуватися від здійснення певних дій.

Гарантії основних прав і свобод людини і громадянина становлять собою систему норм, принципів, умов і вимог, які забезпечують у своїй сукупності додержання прав та свобод і законних інтересів особи.

Загальні гарантії – це сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, спрямованих на практичне здійснення прав і свобод громадян на усунення можливих причин та перешкод щодо їх неповного або неналежного здійснення, на захист прав від порушень.

Юридичні гарантії – це надання державою формальної (юридичної) загальнообов'язковості тим умовам, які потрібні для того, щоб кожна людина могла скористатися своїми конституційними правами і свободами.

ТЕМА 9

ГРОМАДЯНСЬКІ СТАНИ В УКРАЇНІ

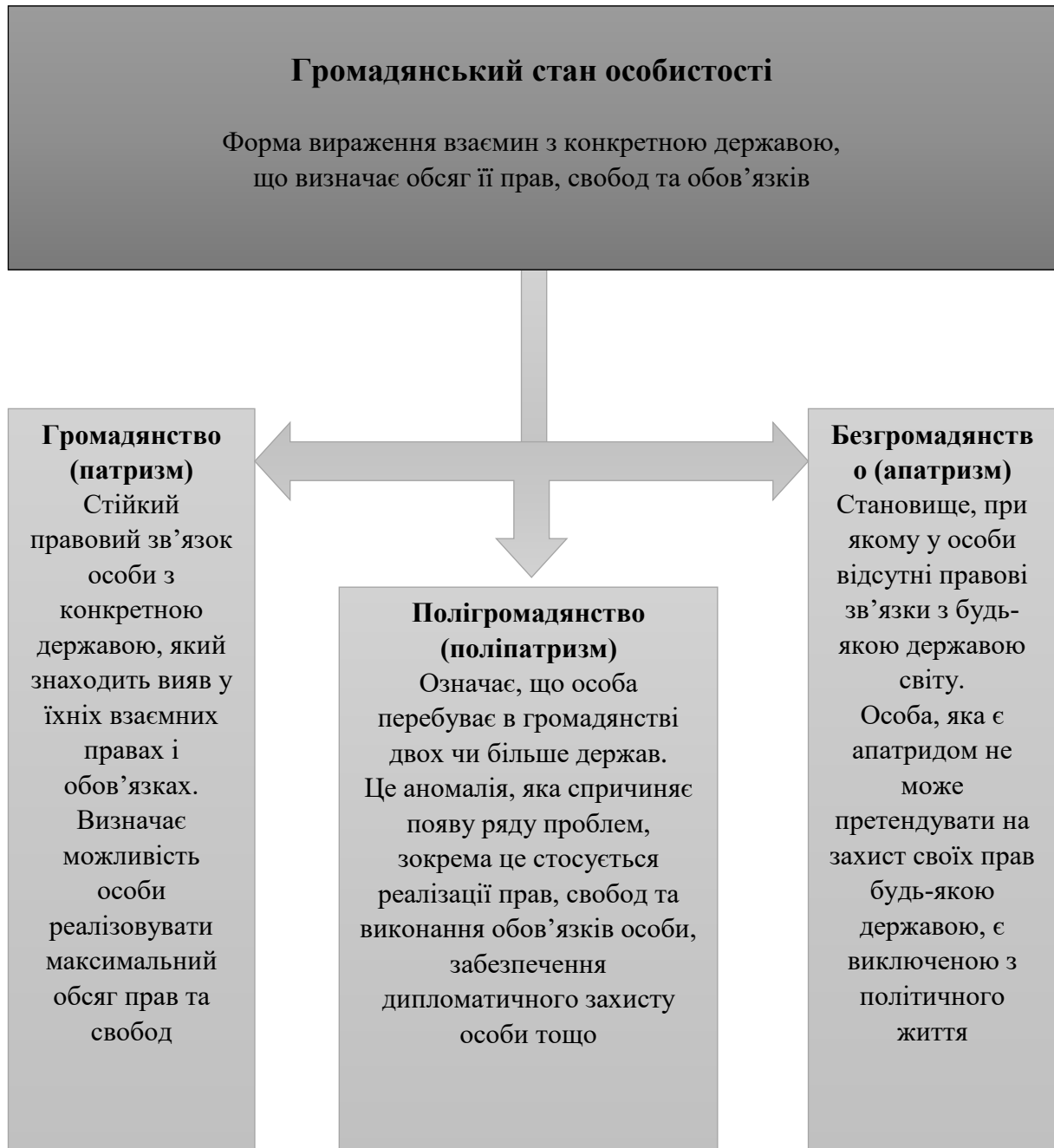
Ключові поняття та терміни: громадянський стан особистості; громадянство; іноземець; апатрид; філіація; натуралізація; репатріація; експатріація; громадянство.

Під час підготовки до занять студентам необхідно визначити та вміти характеризувати поняття «громадянський стан особистості», «громадянство», «багатогромадянство (біпатризм, поліпатризм)», «безгромадянство (апатризм)», «іноземець», «біженець»; назвати основні характерні особливості громадянства та інших статусів особи; засвоїти способи набуття громадянства та причини втрати / припинення громадянства.

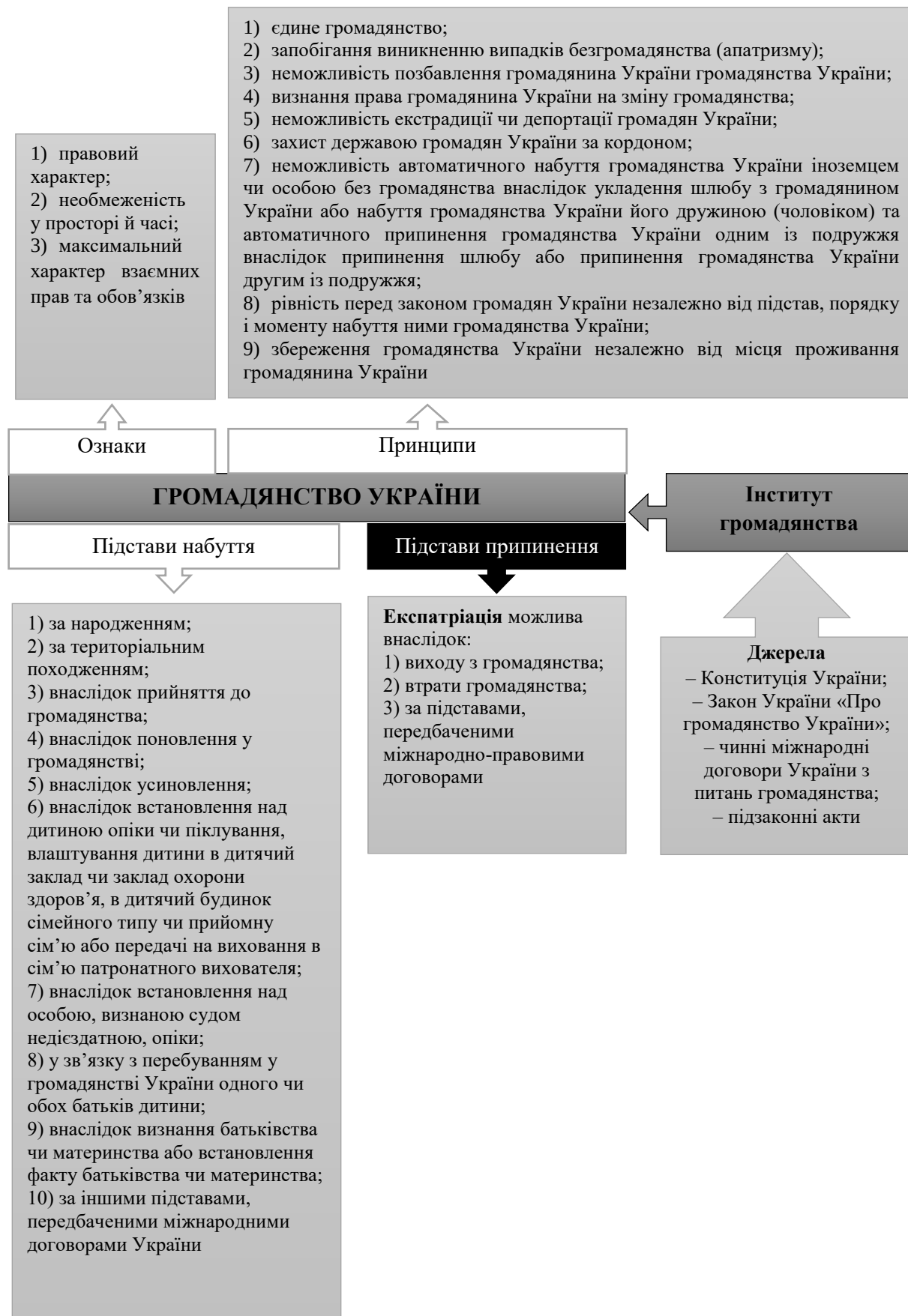
Основними поняттями для засвоєння теми є: «громадянство», «правосуб'єктність», «дієздатність», «правоздатність» та «деліктоздатність» особи; «принципи громадянства», «іноземець», «апатрид», «біпатрид», «біженець».

Під час вивчення теми студенти мають засвоїти загальне поняття громадянського стану, знати та розрізняти громадянські стани в Україні, підстави та умови набуття громадянства України, підстави припинення громадянства України, правовий статус іноземців, осіб без громадянства та українських громадян за кордоном.

Громадянський стан особистості

Громадянство України

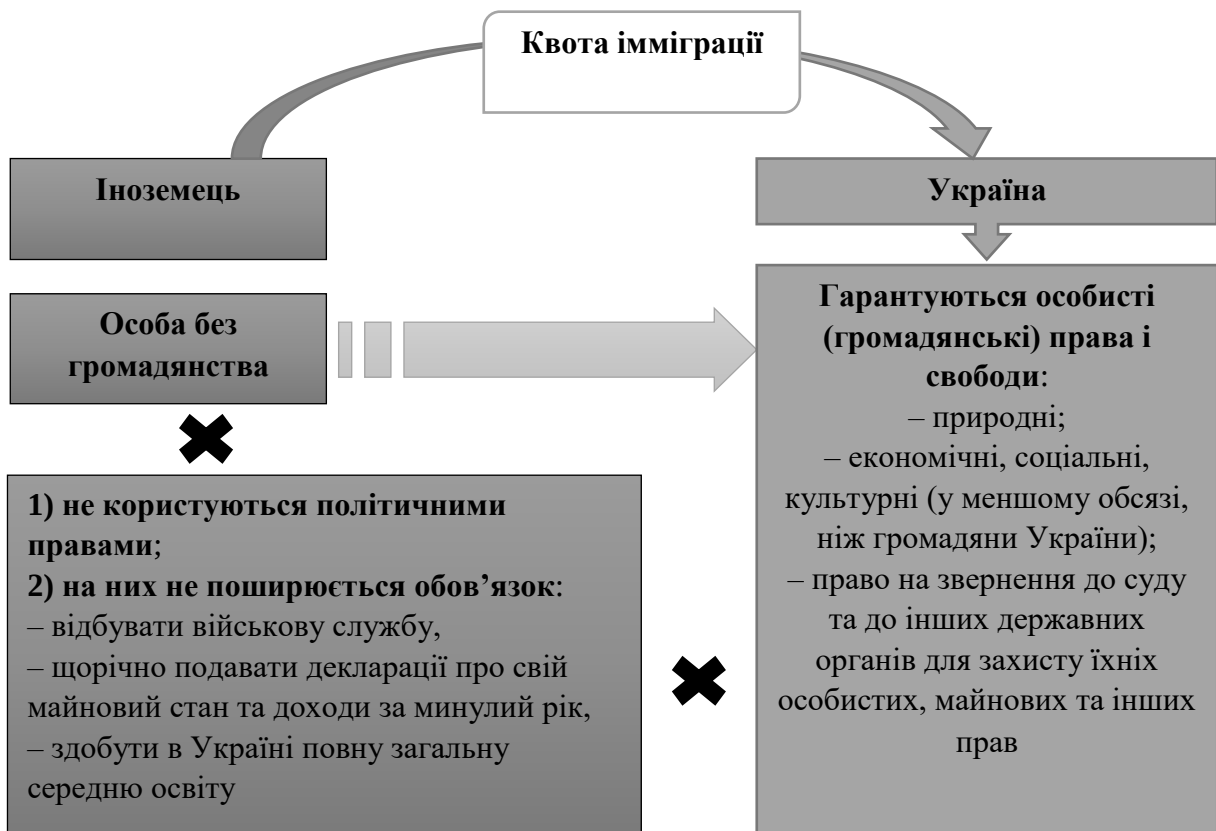
Претенденти на набуття громадянства України

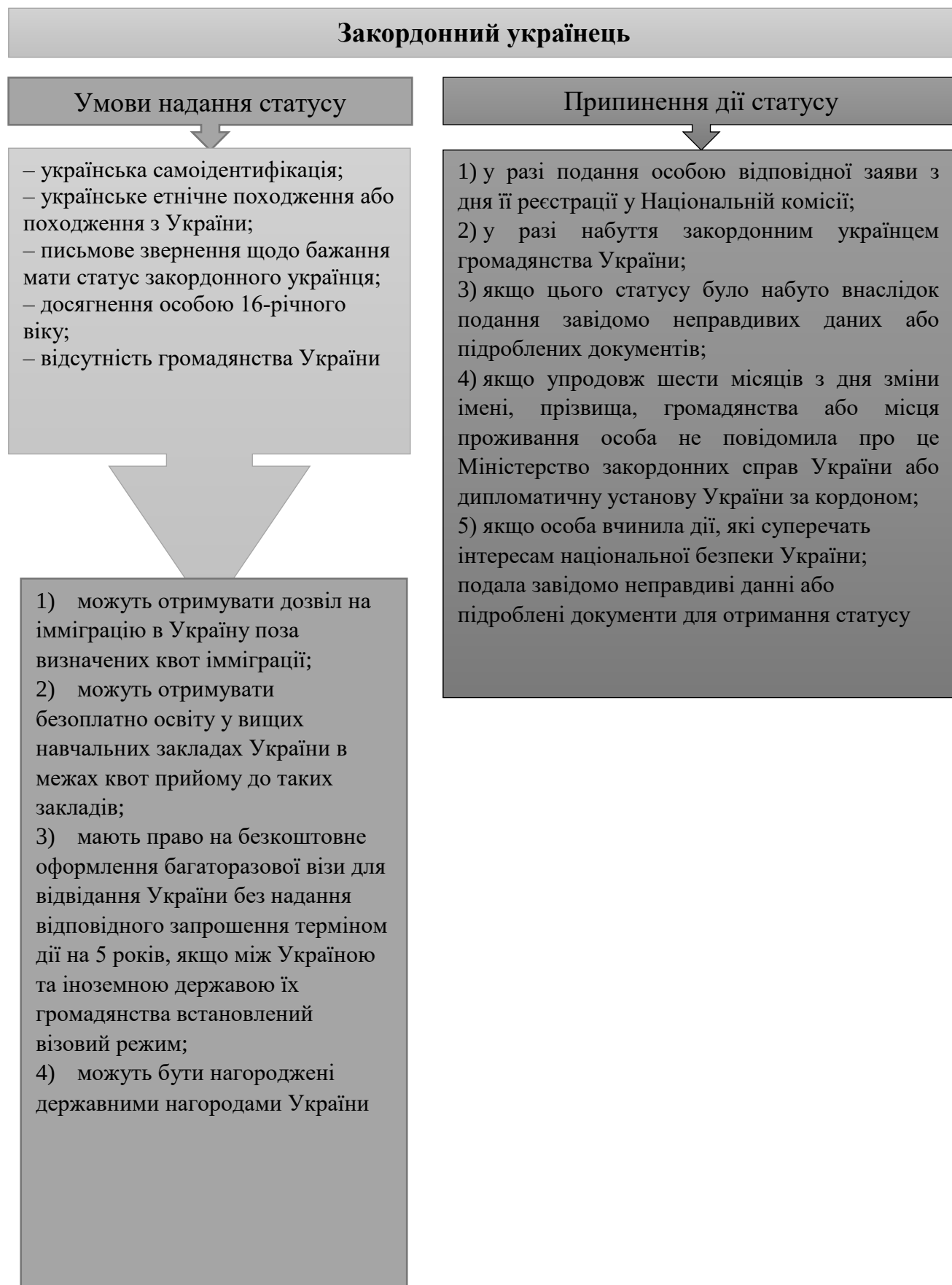

- 1) визнання і дотримання Конституції України та законів України;
- 2) подання декларації про відсутність іноземного громадянства (для осіб без громадянства) або зобов'язання припинити іноземне громадянство (для іноземців);
- 3) безперервне проживання на законних підставах на території України протягом останніх п'яти років;
- 4) отримання дозволу на імміграцію;
- 5) володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування. Ця умова не поширюється на осіб, які мають певні фізичні вади (сліпі, глухі, німі);
- 6) наявність законних джерел існування

- 1) особа, яка вчинила злочин проти людства чи здійснювала геноцид;
- 2) особа, яка засуджена в Україні до позбавлення волі за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину (до погашення або зняття судимості) з урахуванням рівня загрози для національної безпеки держави;
- 3) особа, яка вчинила на території іншої держави діяння, яке визнано законодавством України тяжким або особливо тяжким злочином

Інші статуси громадян в Україні

Перелік питань для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «громадянство».
2. Поняття і принципи та ознаки громадянства України.
3. Підстави набуття і припинення громадянства в Україні.
4. Механізм реалізації і гарантії прав та свобод громадянина в Україні.
5. Назвіть документи, що засвідчують особу.

Перелік завдань для самоконтролю

1. Постійний правовий зв'язок особи та держави, який виражається у взаємних правах та обов'язках – це:

- а) правовідносини;
- б) громадянство;
- в) конституційний лад.

2. До ознак громадянства не відносять:

- а) стійкий правовий зв'язок;
- б) поширенням на громадянина суверенної влади держави як всередині країни, так і за її межами;
- в) односторонній характер.

3. До принципів громадянства не відносять:

- а) принцип можливості автоматичного набуття громадянства України іноземцем чи особою без громадянства внаслідок укладення шлюбу з громадянином України;
- б) принцип запобігання виникненню випадків без громадянства;
- в) принцип неможливості позбавлення громадянина України громадянства України.

4. Підстави для припинення громадянства:

- а) поновлення громадянства;
- б) вихід із громадянства;
- в) отримання громадянства.

5. Умовою набуття громадянства не є:

- а) отримання дозволу на імміграцію;
- б) визнання конституції та законів України;
- в) безперервне проживання на території України протягом 4 років.

6. Основними нормативно-правовими актами з питань громадянства України є...

Закон України «Про громадянство України» та Указ Президента України від 27 березня 2001 року № 215 «Питання організації виконання Закону України “Про громадянство України”».

7. До початкових інститутів громадянства відносять:

- а) інститут принципів громадянства;
- б) набуття, припинення;
- в) втрати громадянства;
- г) орган, що вирішують питання громадянства.

8. Підставами набуття громадянства є:

- а) народження;
- б) територіальне походження;
- в) прийняття громадянства;
- г) поновлення у громадянстві;
- д) усиновлення;
- е) встановлення над дитиною опіки чи піклування;
- ж) встановлення над особою, визнаною судом недієздатною, опіки;
- з) у зв'язку з перебуванням у громадянстві України одного чи обох батьків дитини;
- и) встановлення батьківства;
- к) інші підстави, передбачені міжнародними договорами України.

9. Підставами припинення громадянства є:

- а) вихід із громадянства України;
- б) втрата громадянства України;
- в) підстави, передбачені міжнародними договорами України.

10. Органами влади, які реалізують державну політику у сфері громадянства, є:

- а) центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері громадянства;
- б) Міністерство закордонних справ України;
- в) комісія з питань громадянства при Президентові України;
- г) інститут громадянства України.

Глосарій

Громадянство (патризм) – це стійкий правовий зв'язок особи з конкретною державою, який знаходить вияв у їхніх взаємних правах і обов'язках. Перебування у громадянстві держави визначає можливість особи реалізовувати максимальний обсяг прав та свобод.

Безгромадянство (апатризм) – це таке становище, при якому у особи відсутні правові зв'язки з будь-якою державою світу.

Полігромадянство (поліпатризм) є похідним від громадянства як громадянського стану особистості та означає, що особа перебуває в громадянстві двох чи більше держав.

Громадянство України – це стійкий, необмежений у просторі та часі правовий зв'язок фізичної особи з Українською державою, заснований на юридичному визнанні державою цієї особи громадянином України, внаслідок чого особа і держава набувають взаємних прав і обов'язків в обсязі, передбаченому Конституцією та законами України.

Інститут громадянства – головний конституційно-правовий інститут, який являє собою систему конституційно-правових норм, що регулюють питання громадянства.

Принципи громадянства – це ті вихідні положення, які визначають істотні риси відносин громадянства.

Філіація – отримання громадянства за народженням.

Втрата громадянства – це переривання зв'язку громадянства за ініціативою держави. Це право держави на розірвання відносин громадянства з конкретною особою за чітко визначених законодавством підстав і, відповідно, ця процедура може бути зупинена на будь-якому етапі реалізації, якщо особа внаслідок завершення процедури втрати громадянства стане особою без громадянства.

Іноземець – особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав; особа без громадянства – особа, яку жодна держава, відповідно до свого законодавства, не вважає своїм громадянином.

Імміграція – прибуття в Україну чи залишення в Україні в установленому законом порядку іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання.

Притулок – особливий правовий інститут, який означає піклування, яке держава надає на всій території або в іншому місці, що підвідомче яким-небудь органам цієї держави, особі, яка шукає такого піклування.

Закордонний українець – це особа, яка є громадянином іншої держави або особою без громадянства, а також має українське етнічне походження або походить з України.

ТЕМА 10

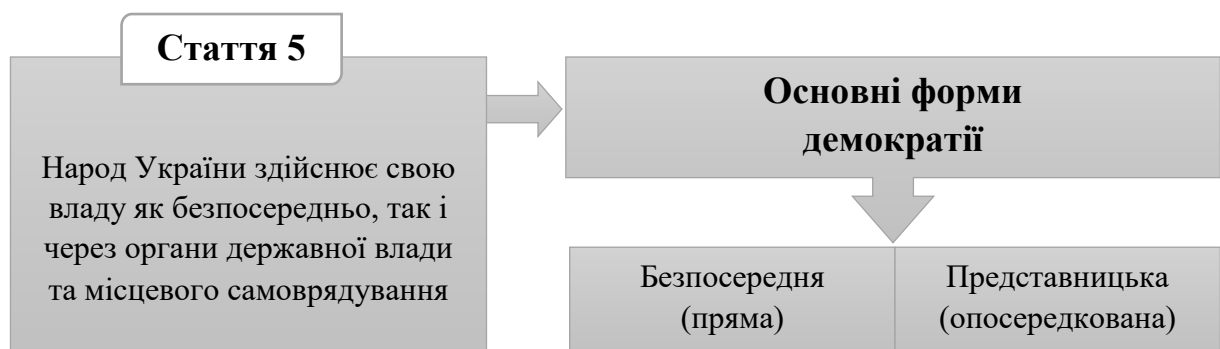
КОНСТИТУЦІЙНІ ФОРМИ НАРОДОВЛАДДЯ В УКРАЇНІ

Ключові поняття та терміни: інститут безпосередньої демократії; вибори; референдум; виборчий процес; мандат; виборча система та інші.

Під час підготовки до занять студентам необхідно дати визначення поняття виборів та їх соціальної функції; вказати, якими законодавчими актами регулюється порядок проведення виборів народних депутатів України; визначити порядок обрання Президента України та законодавчі акти, які регулюють цей процес; вказати, який порядок формування органів місцевого самоврядування; визначити, що являє собою референдум; назвати всі види референдумів, які є і які проводяться в Україні; назвати усі законодавчі акти, які регулюють питання щодо призначення і проведення референдумів в Україні; дослідити питання, з досягненням якого віку громадяни України можуть брати участь у референдумах.

До основних понять для засвоєння теми належать: «народовладдя», «форми народного волевиявлення», «інститути безпосередньої демократії», «вибори», «референдум».

Під час розгляду теми буде розкрита сутність народовладдя, охарактеризовані засади та форми безпосередньої та представницької демократії, розглянуті правові особливості проведення референдумів в Україні.

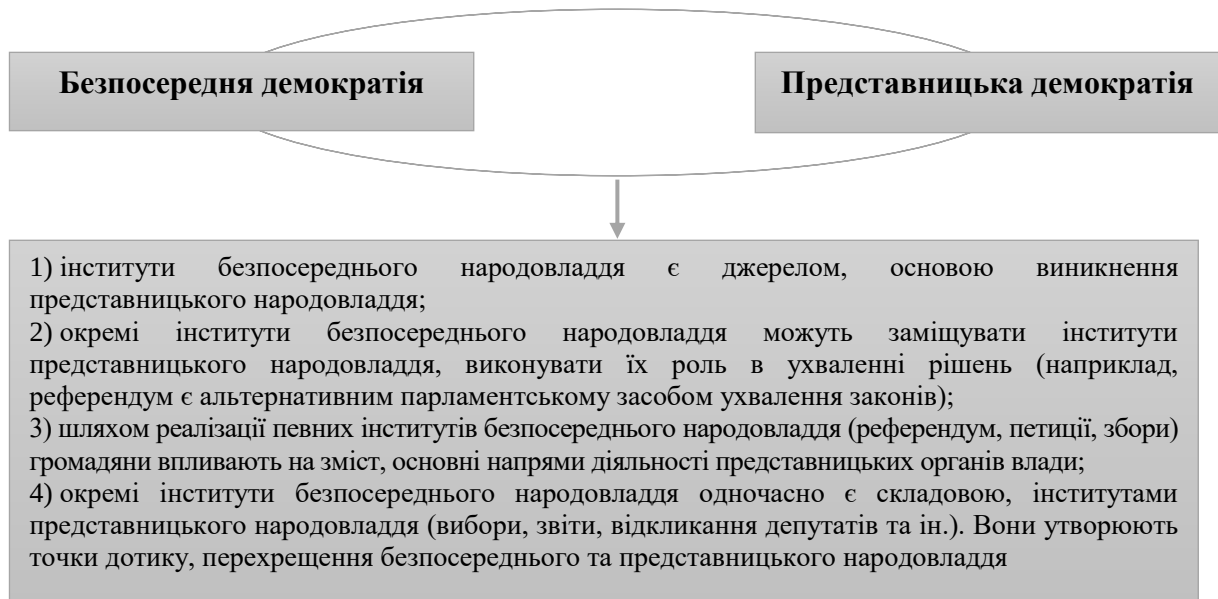

Форми безпосередньої демократії

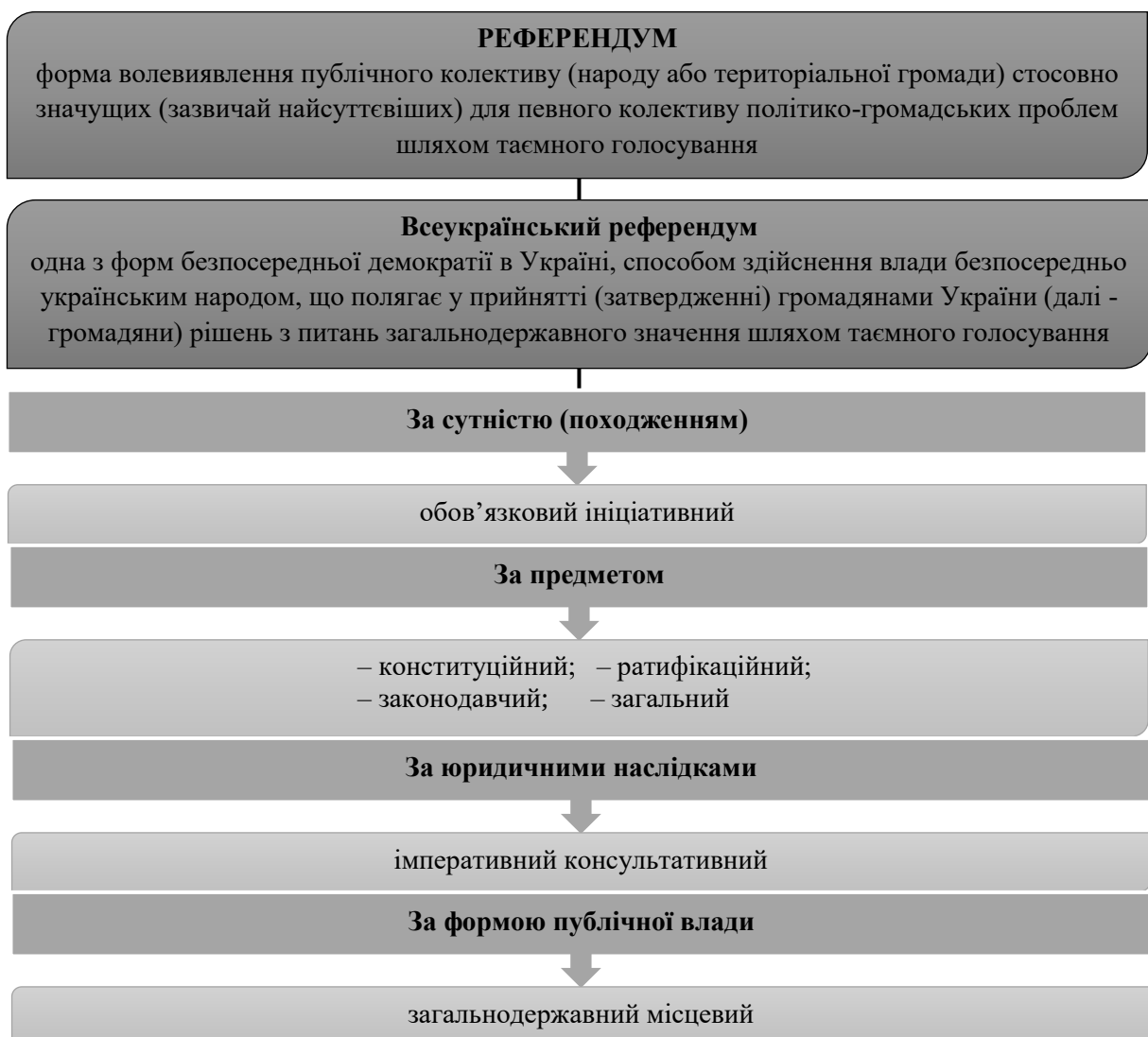

Форми представницької демократії

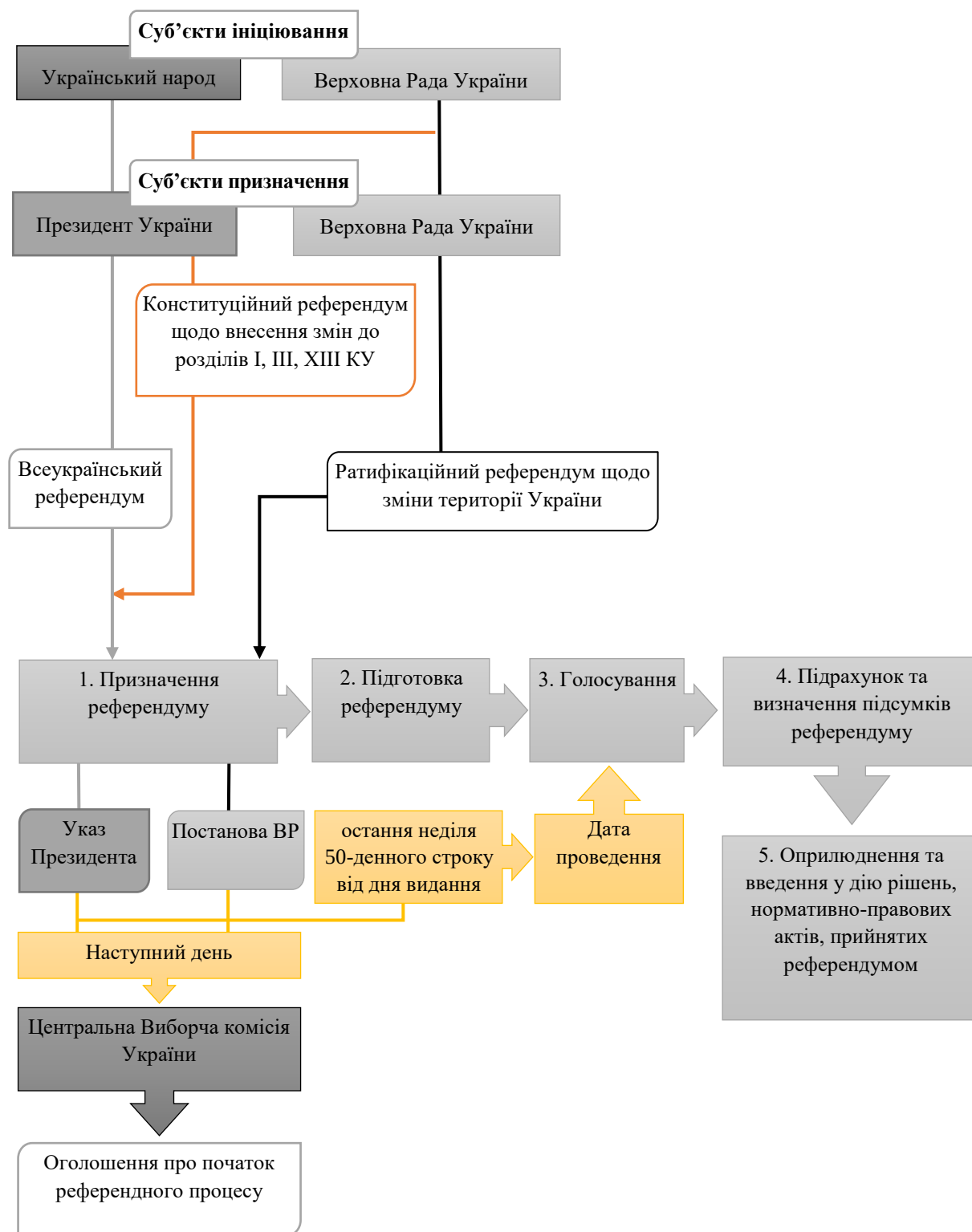

Поняття і конституційно-правова регламентація референдумів

Референдний процес

Перелік питань для самоконтролю

1. Поняття виборів та їх соціальна функція.
2. Якими законодавчими актами регулюється порядок проведення виборів народних депутатів України?

3. Який порядок обрання Президента України; якими законодавчими актами він регулюється?

4. Який порядок формування органів місцевого самоврядування?

5. Що являє собою референдум?

6. Які види референдумів проводяться в Україні?

7. Якими законодавчими актами регулюються питання щодо призначення?

8. Після досягнення якого віку громадяни України можуть брати участь у референдумах?

Перелік завдань для самоконтролю

1. Конституція України поділяє демократію на :

- а) безпосередню;
- б) представницьку;
- в) обидва варіанти правильні.

2. У якій статті закріплено, що народ є єдиним джерелом влади:

- а) ст. 10;
- б) ч. 2 , ст. 5;
- в) ст. 11.

3. Суб'єктивне право – це:

- а) один із головних конституційно-правових інститутів;
- б) добровільна участь у виборах;
- в) право вільно обирати і бути обраним.

4. Оберіть правильний варіант класифікації виборів:

- а) за територіальною ознакою, за часом проведення, за суб'єктами, за кількісною ознакою участі виборців;
- б) пасивні, активні;
- в) немає правильної відповіді.

5. Виборча система поділяється на :

- а) мажоритарну, пропорційну;

- б) об'єктивну, суб'єктивну;
- в) активну, пасивну.

Тести з розгорнутою відповіддю

- 6. Представницька демократія – це ...
- 7. Охарактеризуйте принцип виборчого права – це ...
- 8. Активне суб'єктивне право – це ...
- 9. Виборча система – це ...
- 10. Вибори класифікуються за ...

Глосарій

Безпосередня демократія – форма демократії, яка полягає у юридично значущому волевиявленні народу без передання владних повноважень окремим органам або особам. Відповідно до статті 69 Конституції України народне волевиявлення здійснюється через **вибори, референдум** та інші форми безпосередньої демократії.

Представницька демократія – форма демократії, яка ґрунтується на теорії народного представництва та полягає у делегуванні народом частини належних йому прав органам, які обираються на регулярних вільних демократичних виборах і діють як представники інтересів Українського народу (органи первинного представництва), а також іншим органам публічної влади (органам вторинного представництва), які одержують повноваження від органів первинного представництва.

Референдум – форма волевиявлення публічного колективу (народу або територіальної громади) щодо значущих (зазвичай найсуттєвіших) для цього колективу політико-громадських проблем шляхом таємного голосування.

Всеукраїнський референдум – одна з форм безпосередньої демократії в Україні, способом здійснення влади безпосередньо українським народом, що полягає у прийнятті (затвердженні) громадянами України (далі – громадяни) рішень з питань загальнодержавного значення шляхом таємного голосування.

МОДУЛЬ II

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ
ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ
ВЛАДИ В УКРАЇНІ**

ТЕМА 11

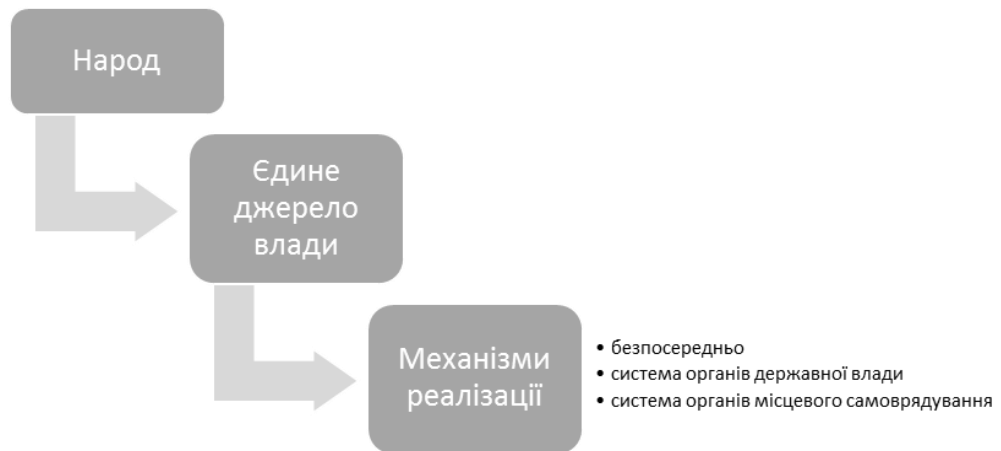
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Ключові поняття та терміни: конституційно-правовий інститут державної влади; органи державної влади; система органів державної влади; законодавча влада; виконавча влада; судова влада.

Під час підготовки до семінарського заняття необхідно визначити поняття державної влади та її характеристику як конституційно-правового інституту; дати визначення поняття «орган державної влади»; назвати всі ознаки, які притаманні органу державної влади; назвати та охарактеризувати відомі способи формування органів державної влади; вказати, на яких засадах функціонує державна влада в Україні; встановити, до якого виду належить система органів державної влади в Україні; визначити компетенцією та функціонування органів державної влади; вказати, у який спосіб здійснюється конституційно-правове регулювання формування і діяльності органів державної влади в Україні.

Вивчаючи тему, необхідно зосередити увагу на таких основних поняттях: «державна влада», «орган державної влади», «конституційно-правовий інститут державної влади», «система органів державної влади», система «стримувань та противаг».

Під час розгляду теми здобувачі освіти мають вивчити зміст конституційно-правового інституту державної влади, характерні ознаки компетенції органу державної влади, засвоїти систему органів державної влади в Україні.

Державна влада

☐

- ☐ здійснюється державою та її органами
- ☐ будь-яка державна влада має політичний характер
- ☐ атрибутом державної влади є її територіальна організація

Політична влада

☐

- ☐ здійснюється більш широким колом суб'єктів політичної системи
- ☐ не кожна політична влада є державною
- ☐ влада певної партійно-політичної ідеології, яка може виходити за межі країни

Модуль II. Конституційно-правові основи організації державної влади в Україні

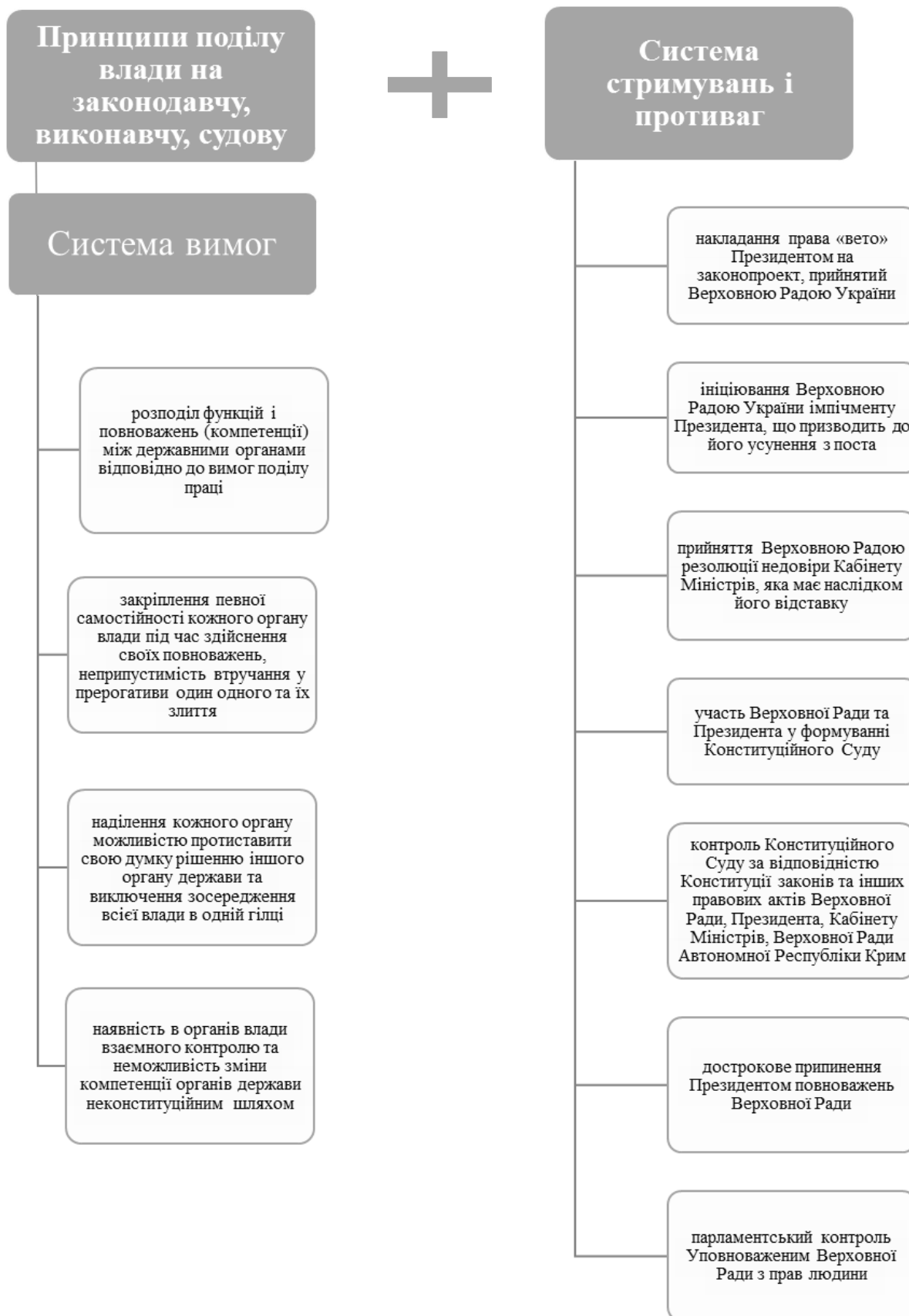
Класифікація органів державної влади України

За способом формування органів державної влади	• виборні • призначувальні
За територією, на яку поширюються	• загальнодержавні • центральні • місцеві
За характером компетенції	• загальної компетенції • спеціальної компетенції: галузевої компетенції • міжгалузевої компетенції • внутрішньогалузевої компетенції
За складом / за порядком вирішення питань, віднесених до їх компетенції	• колегіальні • одноосібні/одноособові
За часом дії	• постійно діючі • тимчасові
За правовими формами роботи і функціональною спрямованістю	• правотворчі • правозастосовні • правоохоронні • контрольно-наглядові

**Загальні конституційні засади
формування і функціонування органів державної влади**

Розподіл державної влади

Перелік питань для самоконтролю

1. Що являє собою державна влада, як конституційно-правовий інститут?
2. Дайте визначення поняття «орган державної влади».
3. Які ознаки властиві органу державної влади?
4. Які вам відомі способи формування органів державної влади?
5. На яких засадах функціонує державна влада в Україні?
6. Визначте, яка система органів державної влади в Україні?
7. Що розуміють під компетенцією органу державної влади?
8. Яким чином здійснюється конституційно-правове регулювання формування і діяльності державної влади в Україні?

Перелік завдань для самоконтролю

1. *Яким органом у системі органів виконавчої влади є Кабінет Міністрів України:*
 - а) найвищим органом у системі органів виконавчої влади;
 - б) вищим органом державного управління;
 - в) вищим органом у системі органів виконавчої влади;
 - г) вищим представницьким органом виконавчої влади.
2. *Перед ким відповідальний Кабінет Міністрів України:*
 - а) Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією України;
 - б) Президентом України і підзвітний Верховній Раді України;
 - в) Верховною Радою України і підконтрольний Президентові України;
 - г) Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний Прем'єр-міністрові України.
3. *Яким органом є Кабінет Міністрів України:*
 - а) адміністративним органом;
 - б) колегіальним органом;
 - в) представницьким органом;
 - г) установчим органом.

4. Чим регулюється порядок проведення засідань Кабінету Міністрів України, підготовки та прийняття рішень, інші процедурні питання діяльності Уряду України:

- а) Регламентом Кабінету Міністрів України, який затверджується Кабінетом Міністрів України;
- б) Регламентом Кабінету Міністрів України, який ухвалюється Верховною Радою України;
- в) Регламентом Кабінету Міністрів України, який затверджується Президентом України;
- г) Конституцією та законами України.

5. Ким визначається посадовий склад новосформованого Кабінету Міністрів України:

- а) Прем'єр-міністром України за погодженням з Президентом України;
- б) Верховною Радою України за поданням Президента України одночасно з призначенням персонального складу Кабінету Міністрів України;
- в) Верховною Радою України за коаліції депутатських фракцій у парламенті одночасно з призначенням персонального складу Кабінету Міністрів України;
- г) Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України одночасно з призначенням персонального складу Кабінету Міністрів України.

6. До яких посад належать посади членів Кабінету Міністрів України:

- а) політичних;
- б) посад державної служби категорії «А»;
- в) виборних;
- г) делегованих.

7. У якій кількості за поданням Прем'єр-міністра України Верховна Рада України може призначати міністрами осіб, які не очолюють міністерства:

- а) не менше двох таких міністрів;

- б) не більше двох таких міністрів;
- в) достатній для функціонування Кабінету Міністрів України;
- г) визначений Прем'єр-міністром України.

8. Хто може бути членами Кабінету Міністрів України:

- а) кожен, хто має повну вищу освіту та володіє державною мовою в обсязі, достатньому для спілкування;
- б) громадяни України, які мають право голосу, вищу освіту та володіють державною мовою;
- в) громадяни України, які досягли 18 років і володіють державною мовою;
- г) громадяни України, які мають право голосу, вищу освіту та володіють однією з офіційних мов Ради Європи.

9. Що додається до подання у разі внесення на розгляд Верховної Ради України подання щодо призначення на посаду члена Кабінету Міністрів України особи, яка є народним депутатом України:

- а) особиста заява народного депутата України про вихід із коаліції депутатських фракцій;
- б) особиста заява народного депутата України про прийняття на роботу до Кабінету Міністрів України;
- в) особиста заява народного депутата України про дострокове припинення ним депутатських повноважень у разі призначення на посаду члена Кабінету Міністрів України;
- г) постанова Верховної Ради України про припинення такою особою депутатських повноважень.

10. Ким призначається на посаду Прем'єр-міністр України:

- а) Верховною Радою України за поданням Президента України;
- б) Верховною Радою України;
- в) Президентом України за погодженням з Верховною Радою України;
- г) Верховною Радою України за поданням коаліції депутатських фракцій.

Глосарій

Політична влада – це сукупність соціально-вольових відносин, які виникають, існують та припиняються як конституційно-правові відносини, суб'єктами яких є: Українська держава, народ України, вищі посадові особи та державні органи України, відповідні ланки політичної системи українського суспільства та неформальні угруповання, громадяни України тощо.

Державна влада – це вид публічної політичної влади, що здійснюється державою та її органами, здатність держави підпорядковувати своїй волі поведінку людей та діяльність об'єднань, що знаходяться на її території.

Органи державної влади – це колегіальні або одноособові органи, наділені юридично-визначеними державно-владними повноваженнями та необхідними засобами для здійснення функцій і завдань держави.

Розподіл державної влади – принцип та правова теорія, згідно яких державна влада повинна бути поділена на три незалежні одна від одної, які у разі необхідності можуть контролювати одна одну гілки: законодавчу, виконавчу та судову.

Система стримувань і противаг – це сукупність законодавчо закріплених повноважень, засобів, форм, методів, процедур, основним завданням яких є забезпечення реалізації принципу розподілу єдиної державної влади, недопущення домінування однієї гілки влади над іншою і досягнення динамічної стабільності між ними.

ТЕМА 12

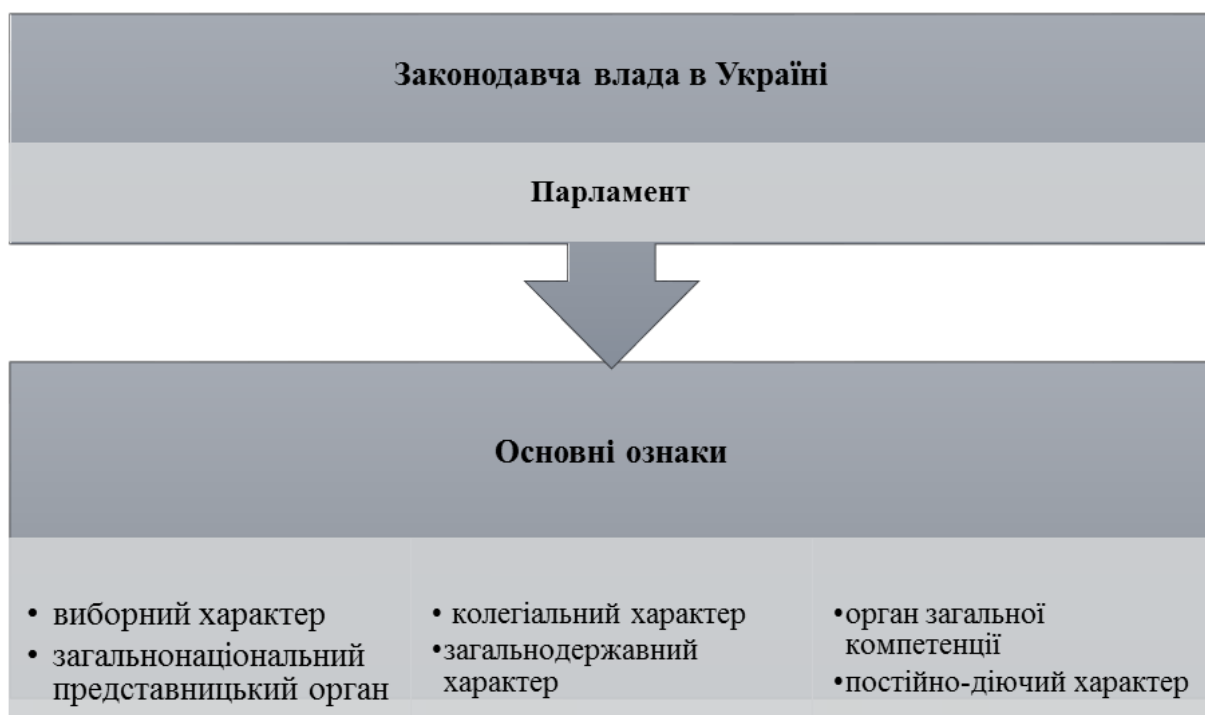
ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА В УКРАЇНІ

Ключові поняття та терміни: законодавча влада; Верховна Рада України; народний депутат; мандат; законодавчий процес; сесія; стадії законодавчого процесу.

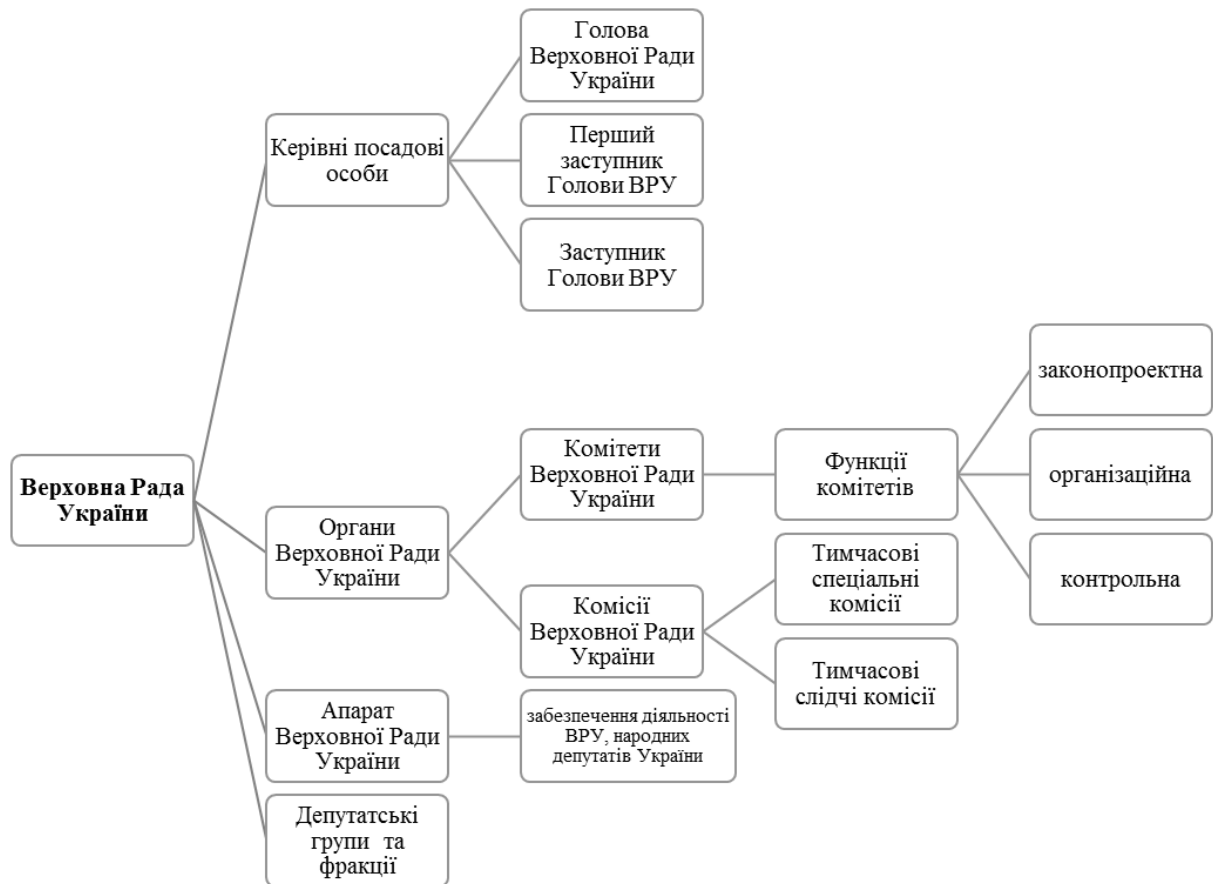
Готуючись до занять, студентам необхідно встановити статус Верховної Ради України як органу законодавчої влади; визначити конституційний склад українського парламенту – Верховної Ради України; назвати основні функції, які здійснюються Верховною Радою України як парламентом; визначити прояви законодавчої функції Верховної Ради України в управлінні справами держави та її вплив на суспільство, державу; назвати повноваження, які підпадають під регулювання Верховної Ради України шляхом реалізації нею своєї функції парламентського контролю в Україні; встановити законодавчий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та визначити його роль у Верховній Раді; встановити зв'язок Верховної Ради з іншими органами державної влади; назвати функції, які здійснюються Рахунковою палатою; визначити основні форми діяльності українського парламенту; вказати, якою є внутрішня та зовнішня структура Верховної Ради України; перелічити та охарактеризувати усі стадії законодавчого процесу у Верховній Раді України; вказати коло суб'єктів, які володіють законодавчою ініціативою у Верховній Раді України; визначити як нормативно-правові акти набувають чинності після прийняття їх Верховною Радою.

Основними поняттями для засвоєння теми є: «законодавча влада», «парламент», «парламентаризм», «депутат», «сесія», «пленарне засідання», «читання», «стадії законодавчого процесу»; «Верховна Рада України», «Голова Верховної Ради України», «спікер», «депутатська партія», «депутатська фракція», «Уповноважений Верховної Ради України з прав людини», «кворум», «вотум», «комітети», «комісії», «апарат Верховної Ради України».

Під час розгляду теми здобувачі освіти дослідять основоположні питання щодо змісту і сутності конституційно-правового інституту законодавчої влади, формування інституту парламентаризму, процесу його становлення і розвитку в Україні, студенти мають засвоїти основи конституційно-правового статусу Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні.

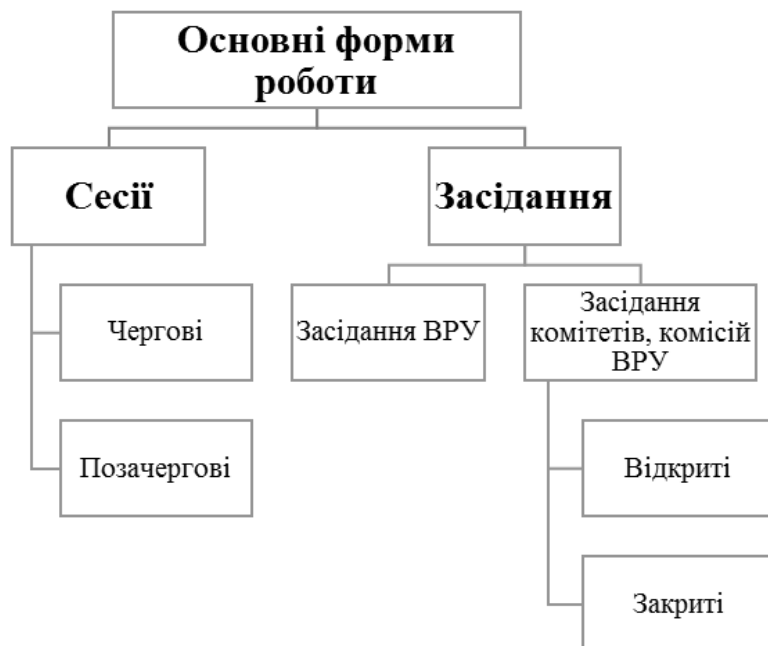
Структура Верховної Ради України

Функції Верховної Ради України

Законодавча	Установча	Парламентського контролю
• прийняття законів; • внесення змін до Конституції України; • призначення всеукраїнського референдуму; • затвердження Державного бюджету	• надання згоди на призначення Президентом України прем'єр-міністра; • створення комісій та комітетів ВРУ; • затвердження загальної структури, чисельності функцій ЗСУ, СБУ, МВС; • утворення і ліквідація районів; • призначення виборів Президента України та інші	• контроль за діяльністю Кабінету Міністрів України та прокуратури; • контроль за додержанням прав і свобод людини і громадянина; • контроль за використанням коштів Державного бюджету; • направлення депутатських запитів

Основні форми роботи Верховної Ради України

Стадії законодавчого процесу

Перелік питань для самоконтролю

1. Визначте статус Верховної Ради України.
2. Який конституційний склад українського парламенту?
3. Які функції здійснюються Верховною Радою України як парламентом?
4. Що являє собою законодавча функція Верховної Ради України?
5. Які повноваження охоплюються функцією парламентського контролю в Україні?
6. Який статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини?
7. Які функції здійснюються Рахунковою палатою?
8. Які основні організаційно-правові форми діяльності українського парламенту?
9. Що являє собою внутрішня структура Верховної Ради України?
10. Які стадії законодавчого процесу?
11. Яке коло суб'єктів законодавчої ініціативи у Верховній Раді України?
12. Що являє собою промульгація закону?

Перелік завдань для самоконтролю

1. Якою є територія України в межах існуючого кордону:
 - а) унітарною;
 - б) суверенною;
 - в) цілісною і недоторканою;
 - г) суверенною та невідчужуваною.
2. На яких засадах ґрунтується суспільне життя в Україні:
 - а) політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності;
 - б) соціального плюралізму та багатокладності економіки;
 - в) відсутності цензури і поваги до приватної власності;
 - г) поваги до культури українського народу та культури національних меншин.

3. На кого покладається оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності:

- а) військові формування, організація і порядок діяльності яких визначаються законом;
- б) Збройні сили України;
- в) Збройні сили України та інші військові формування;
- г) Службу безпеки України і правоохоронні органи держави.

4. Як зобов'язані діяти органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи:

- а) на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України;
- б) з дотриманням принципів поваги до основоположних прав і свобод людини та неухильного дотримання законності;
- в) на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що не заборонені Конституцією та законами України;
- г) на принципах верховенства права.

5. Чи допускаються звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів:

- а) не допускаються;
- б) допускаються у визначених Конституцією випадках;
- в) допускаються на підставі рішення Конституційного Суду України;
- г) допускаються у разі погодження з керівником вищого рівня.

6. Чи мають зворотну дію у часі закони та інші нормативно-правові акти:

- а) не мають зворотної дії;
- б) мають зворотну дію;
- в) не мають зворотної дії, крім випадків, коли вони пом'якшують чи скасовують відповідальність особи;
- г) мають зворотну дію в умовах надзвичайного та воєнного стану.

7. Які акти мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом:

- а) усі правові акти органів влади;
- б) розпорядчі акти органів державного управління, що визначають права і обов'язки громадян;
- в) закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян;
- г) усі підзаконні нормативно-правові акти.

8. Чи може громадянин України за дії, що дискредитують державу, бути позбавлений громадянства:

- а) може бути позбавлений державою громадянства і висланий за межі України;
- б) може бути позбавлений громадянства;
- в) не може бути позбавлений громадянства;
- г) може бути позбавлений лише політичних прав і свобод.

9. Що гарантується Україною своїм громадянам, які перебувають за її межами:

- а) піклування;
- б) надання допомоги;
- в) піклування та захист;
- г) захист.

10. Хто має конституційне право на користування рівним правом доступу до державної служби:

- а) кожен;
- б) людина та громадянин;
- в) громадянин;
- г) громадянин України, який останні п'ять років мешкає на території України.

Глосарій

Законодавча влада – це делегована народом своїм представникам у парламенті державна влада, що має виключні повноваження на прийняття законів.

Парламент – колегіальний, загальнонаціональний, представницький, законодавчий орган у демократичних державах, який відображає суверенну волю народу і працює на постійній основі.

Парламент України (Верховна Рада України) – це орган загальної компетенції, шляхом здійснення законодавчої діяльності бере участь у реалізації всіх функцій Української держави, передбачених Конституцією України.

Строк повноважень Верховної Ради України – це термін, протягом якого ВРУ України відповідного скликання здійснює повноваження передбачені статтею 85 Конституції України. Строк повноважень ВРУ – 5 років.

Кваліфікована більшість – у конституційному (державному) праві термін, що означає більшість у 3/5, 2/3 або 3/4 голосів від присутніх на засіданні державного чи громадського органу, зборів, з'їздів депутатів представницького органу.

Комітет Верховної Ради України – орган Верховної Ради України, який утворюється з народних депутатів України для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій.

Комісія Верховної Ради України – це орган Верховної Ради України, який утворюється з народних депутатів, які дали на це згоду, на основі пропорційного представництва депутатських груп і фракцій.

Депутатські групи – об'єднання народних депутатів на позафракційній основі, які поділяють однакові або схожі погляди з питань державного і соціально-економічного розвитку, до складу якого повинно входити не менше 15 народних депутатів та бути зареєстроване апаратом Верховної Ради України.

Депутатські фракції – об'єднання народних депутатів на партійній основі, обраних за списком політичних партій

(виборчих блоків політичних партій), які за результатами виборів отримали депутатські мандати.

Апарат Верховної Ради України – орган, який здійснює правове, наукове, організаційне, документальне, інформаційне, кадрове, фінансово-господарське, матеріально-технічне, соціально-побутове та інше забезпечення діяльності ВРУ, народних депутатів України.

Сесія – організаційно-правова форма роботи Верховної Ради України, протягом якої вона проводить пленарні засідання та приймає рішення з питань, віднесених до її компетенції Конституцією України.

Чергові сесії – починаються без скликання першого вівторка лютого і першого вівторка вересня щороку.

Позачергові – скликаються Головою Верховної Ради України із зазначенням порядку денного на вимогу не менш ніж третини народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради України або Президента України.

Засідання Верховної Ради України – форма роботи Верховної Ради України, що передбачає обговорення питань та прийняття рішень всім складом Верховної Ради України чи її представниками.

Законодавчий процес – чітко врегульована Конституцією України та Регламентом ВРУ діяльність, яка полягає у творенні законів.

Парламентські слухання – це форма діяльності парламенту, яка полягає у заслуховуванні думок членів парламенту, державних і громадських діячів, а також експертів із конкретного законопроєкту або іншого питання, що належить до компетенції парламенту.

ТЕМА 13

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ

Ключові поняття та терміни: мандат, кворум, індемнітет, депутат, виборчий ценз, депутатська діяльність.

Здійснюючи підготовку до занять, студентам необхідно дати визначення статусу народного депутата України; назвати характерні ознаки, притаманні мандату народного депутата України; пояснити, які види мандатів існують та який мандат у депутата Верховної Ради України; встановити основні відмінності вільного мандата депутата від імперативного мандата; охарактеризувати конституційно-правове регулювання правового статусу народного депутата України; вказати, з якого моменту народний депутат набуває повноважень; назвати, з якого моменту припиняються повноваження народного депутата України; визначити сутність принципу несумісності депутатського мандата народного депутата України; пояснити, що таке депутатський індемнітет та депутатський імунітет; вказати, за якими характеристиками обираються народні депутати в Україні.

До основних понять для вивчення теми належать: «правовий статус депутата», «депутатський мандат», «вільний мандат», «імперативний мандат», «депутатський імунітет», «депутатський індемнітет», «виборчі цензи».

Під час вивчення цієї теми будуть розглянуті поняття та характерні ознаки правового статусу народного депутата України, конституційно-правова природа мандата народного депутата України та законодавче регулювання його правового статусу.

Народний депутат України – представник Українського народу у Верховній Раді України

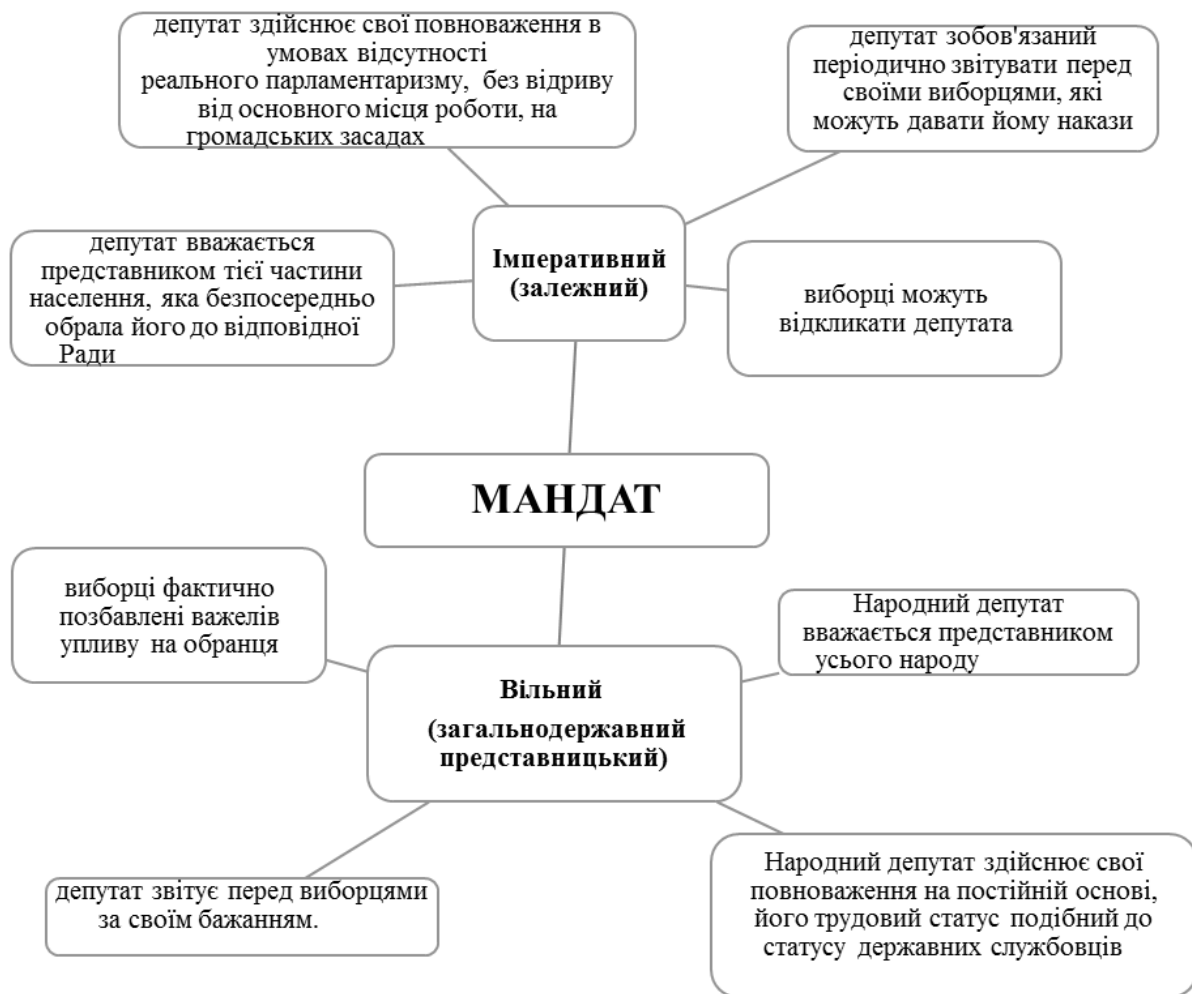

Народний депутат України не має права:

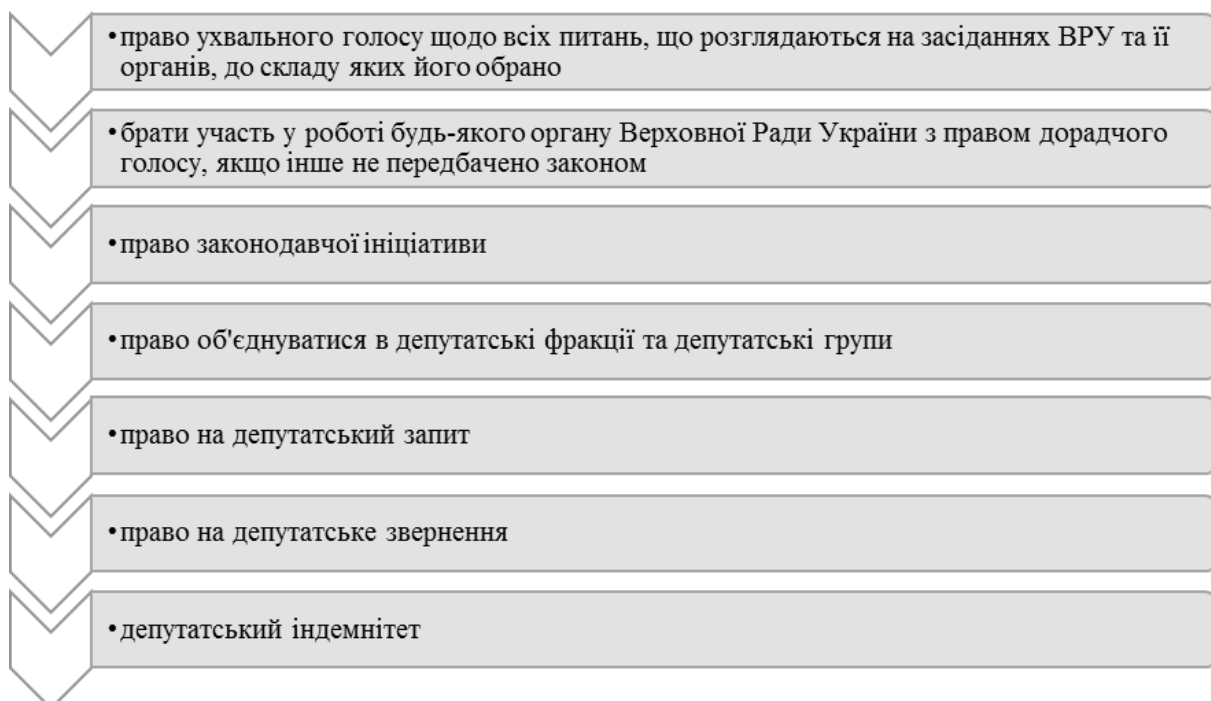
- бути членом Кабінету Міністрів України, керівником центрального органу виконавчої влади;
- мати інший представницький мандат чи одночасно бути на державній службі;
- обіймати посаду міського, сільського, селищного голови;
- займатися будь-якою, крім депутатської, оплачуваною роботою, за винятком викладацької, наукової та творчої діяльності, а також медичної практики у вільний від виконання обов'язків народного депутата час;
- залучатись як експерт органами у кримінальному провадженні, а також займатися адвокатською діяльністю;
- входити до складу керівництва, правління чи ради підприємства, установи, організації, що має на меті одержання прибутку.

Повноваження народного депутата припиняються достроково у разі:

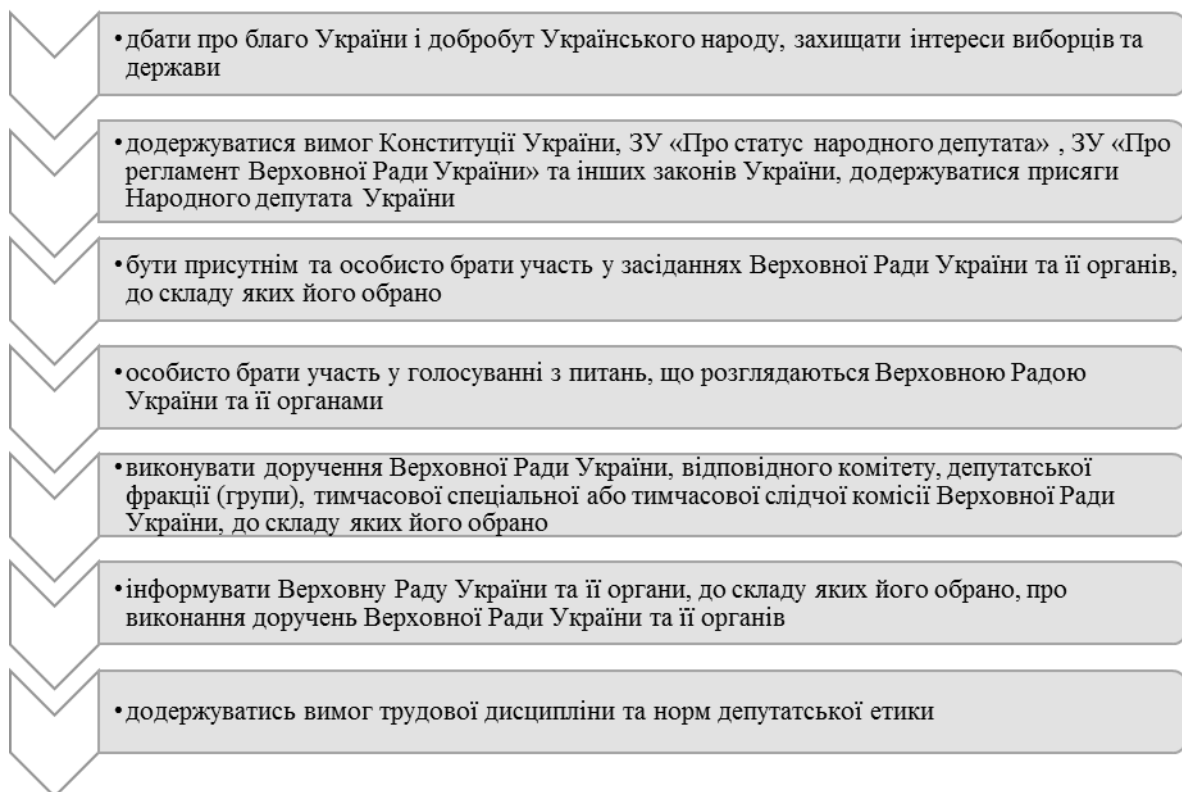
- особистої письмової заяви про складення депутатських повноважень;
- набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім;
- припинення його громадянства або виїзду на постійне проживання за межі України;
- смерті.

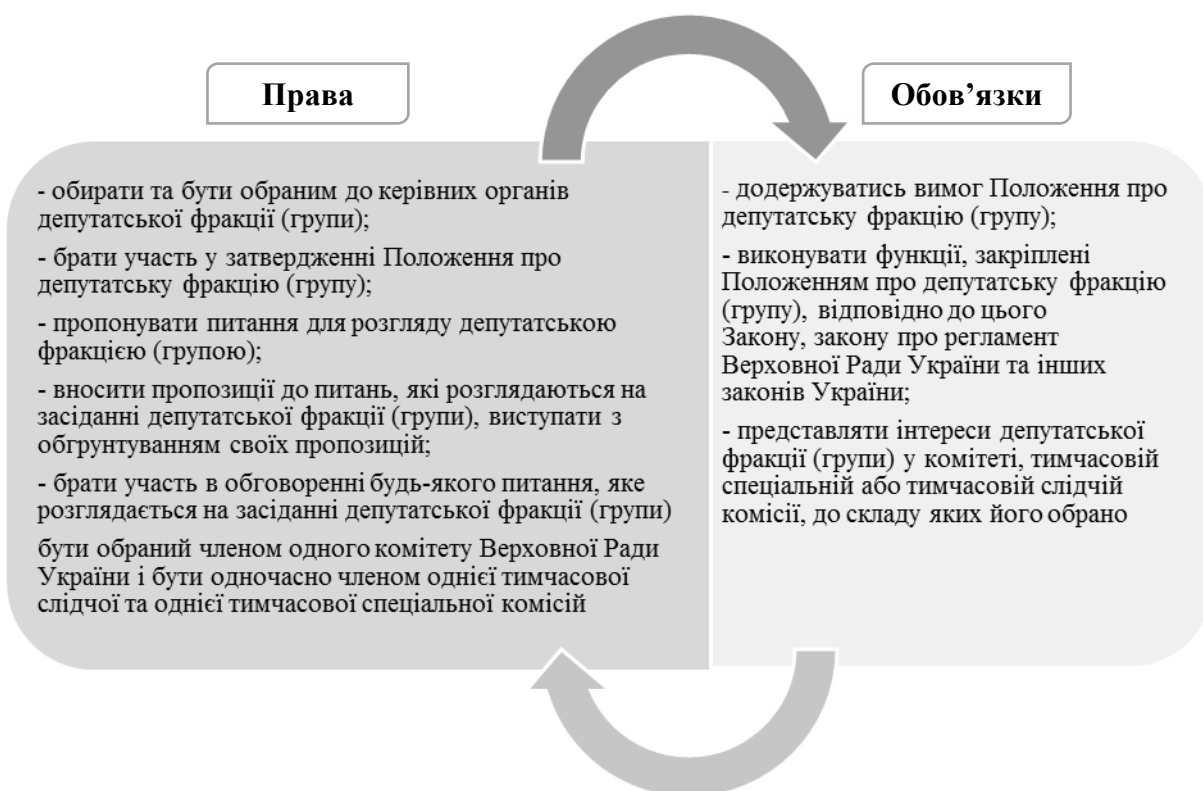
Права та обов'язки народного депутата України

Обов'язки народного депутата України

Народний депутат як член депутатської фракції (групи)

Обов'язки народного депутата як члена комітету, тимчасової спеціальної або тимчасової слідчої комісії

- бути присутнім на засіданнях комітету, підкомітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії, до складу яких його обрано, та брати участь у їх роботі;
- дотримуватись порядку та норм депутатської етики на засіданнях комітету, його підкомітетів, тимчасової спеціальної або тимчасової слідчої комісії та робочих груп органів Верховної Ради України;
- виконувати доручення комітету, підкомітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії, визначені їх рішеннями;
- завчасно повідомляти про неможливість бути присутнім на засіданні Верховної Ради України чи її органів керівників цих органів;
- постійно підтримувати зв'язки з виборцями, вивчати громадську думку, потреби і запити населення, а у разі необхідності повідомляти про них Верховну Раду України та її органи, вносити пропозиції та вживати в межах своїх повноважень заходи щодо їх врахування в роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій;
- інформувати виборців про свою депутатську діяльність через засоби масової інформації, на зборах виборців періодично, але не рідше двох разів на рік;
- розглядати звернення виборців відповідно до вимог та в порядку, встановленому Законом України "Про звернення громадян".

Гарантії депутатської діяльності

Юридичні

- непорушність повноважень народного депутата України
- недоторканність народного депутата

Інформаційні

- забезпечення актами ВРУ, на вимогу - актами Президента України, ін. нормативно-правовими актами, рішеннями Конституційного Суду України, Верховного Суду України, офіційними матеріалами Рахункової палати і Центральної виборчої комісії
- право знайомитися з будь-якою конфіденційною та таємною інформацією з питань депутатської діяльності
- право безкоштовно виступати з питань депутатської діяльності не рідше 1 разу в місяць у ЗМІ, засновником яких виступають органи державної влади, організації або установи, що фінансуються повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету
- безкоштовні оголошення про зустріч із виборцями в місцевих друкованих ЗМІ

Організаційні

- визначені дні для роботи з виборцями
- технічно обладнаний службовий кабінет з робочим місцем помічника-консультанта

Соціально-економічні

- щомісячний посадовий оклад
- матеріальне і соціально-побутове забезпечення, що прирівнюється до членів Кабінету міністрів України
- життя і здоров'я народного депутата підлягають обов'язковому державному страхуванню за рахунок бюджетних призначень
- на період виконання депутатських повноважень народному депутату надається службове житлове приміщення для спільного проживання з членами сім'ї (або одноразова грошова компенсація)
- безкоштовне забезпечення медичним обслуговуванням та путівками для санаторно-курортного лікування
- право безкоштовного проїзду залізничним, автомобільним, водним і повітряним транспортом
- право позачергового одержання місця в готелі та ін.

Трудові

- збереження попереднього робочого місця, зарахування до резерву кадрів державної служби, у системі якої він працював
- виплата матеріальної допомоги
- право на пенсію, що обчислюється виходячи із заробітку працюючого народного депутата
- зарахування часу роботи народним депутатом до стажу державної служби, а також до його загального і безперервного трудового стажу, стажу роботи за спеціальністю
- щорічна оплачувана відпустка та ін.

Перелік питань для самоконтролю

1. Дайте визначення статусу народного депутата України.
2. Які характерні ознаки притаманні мандату народного депутата України?
3. Що являє собою імперативний мандат депутата?
4. У чому відмінність вільного мандата депутата від імперативного мандата?
5. Охарактеризуйте конституційно-правове регулювання правового статусу народного депутата України.
6. З якого моменту народний депутат набуває повноважень?
7. З якого моменту припиняються повноваження народного депутата України?
8. Що означає принцип несумісності депутатського мандата народного депутата України?
9. Що являє собою депутатський індемнітет?
10. Визначте, хто може бути обраним народним депутатом України?

Перелік завдань для самоконтролю

1. Якщо народний депутат відмовляється скласти присягу, то він втрачає:
 - а) право законодавчої ініціативи;
 - б) депутатський мандат;
 - в) право пропонувати питання для розгляду у парламенті;
 - г) можливість брати участь у виборах.
2. Важливими формами діяльності депутата є:
 - а) депутатський запит та депутатське звернення;
 - б) депутатська ініціатива та депутатське звернення;
 - в) депутатський запит та депутатський мандат;
 - г) немає правильної відповіді.
3. Поставлена на сесії Верховної Ради України вимога народного депутата України до певних органів та посадових осіб

дати офіційне роз'яснення з питань, віднесених до їх компетенції, – це:

- а) депутатське звернення;
- б) депутатський мандат;
- в) депутатський запит;
- г) законодавча ініціатива.

4. Викладена в письмовій формі пропозиція народного депутата, звернена до посадових осіб державних органів, керівників підприємств, установ та організацій, здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції – це:

- а) депутатське звернення;
- б) депутатський мандат;
- в) депутатський запит;
- г) законодавча ініціатива.

5. Чи можна призвати народного депутата на військову службу:

- а) так;
- б) ні;
- в) у особливих випадках.

6. Народний депутат може мати до ... помічника-консультанта:

- а) тридцяти одного;
- б) сорока одного;
- в) двадцяти одного;
- г) одного.

Тести з розгорнутою відповіддю

7. Скільки голосів народних депутатів потрібно для подолання президентського вето?

8. Хто такий народний депутат?

9. Ніхто не має права обмежувати повноваження народного депутата, крім ...

10. Народний депутат не може бути без згоди ... України притягнутий до кримінальної відповідальності, затриманий чи заарештований.

Глосарій

Народні депутати України (парламентарії) – це обрані народом особи, члени парламенту, які наділяються спеціальною правосуб'єктністю, що дає їм можливість брати участь у законотворчій діяльності та здійсненні інших функцій Верховної Ради України.

Мандат депутата (депутатський мандат) – це строкове уповноваження особи (мандатарія) на здійснення представницької влади в обсязі, делегованому сувереном влади – народом (мандатором), підтверджений фактом обрання депутата на відповідну посаду.

Депутатський індемнітет (лат. *indemnitas*, род. в. *indemnitas* – «захист від шкоди», «забезпечення збереження») – означає, що депутат не несе ніякої відповідальності за свої рішення і висловлення у парламенті; також депутатська заробітна плата (винагорода) за його діяльність.

Депутатський запит – це вимога народного депутата, народних депутатів чи комітету Верховної Ради України, яка заявляється на сесії Верховної Ради України до Президента України, до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, дати офіційну відповідь з питань, віднесених до їх компетенції.

Депутатське звернення – викладена в письмовій формі пропозиція народного депутата, звернена до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, об'єднань

громадян здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції.

Гарантії діяльності народних депутатів України – це сукупність політичних, правових, організаційних, матеріальних, трудових та інших умов, засобів, способів, спрямованих на забезпечення безперешкодного, повного, належного й ефективного здійснення ними депутатських повноважень.

Парламентська опозиція – це одна або кілька депутатських фракцій і груп у парламенті, які мають політичну платформу (політичні погляди, ідеологію, програму дій і політичний курс), протилежну тій, що представляє правляча політична сила чи коаліція таких політичних сил, а відтак, не беруть участі у формуванні уряду та інших органів виконавчої влади, формування яких належить до компетенції парламенту, послідовно критикують уряд з метою в будь-який момент замінити чинний уряд власним.

Парламентські читання – це одна із стадій законодавчого процесу, що полягає в обговоренні проєктів законів та інших нормативно-правових актів на пленарних засіданнях парламенту.

ТЕМА 14

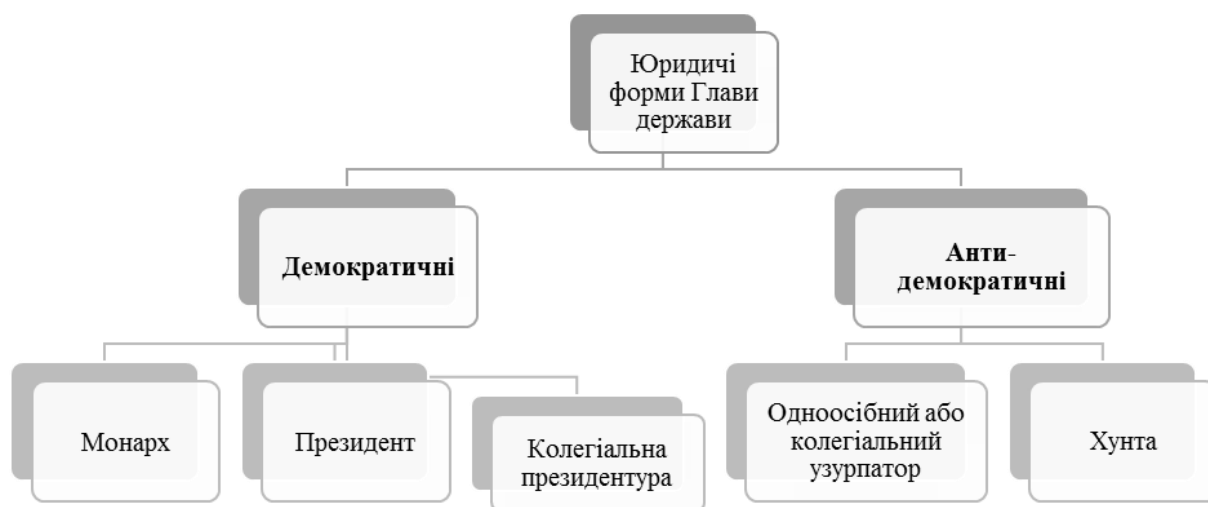
ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

Ключові поняття та терміни: виконавча влада, уряд, Кабінет Міністрів України, міністерство, Президент України; акти Президента України, виконавча влада, уряд, Кабінет Міністрів України, міністерство.

Під час підготовки до занять студентам необхідно дати визначення конституційному статусу Президента України; вказати, на основі яких принципів проводяться вибори Президента України; визначити, які вимоги ставляться до кандидата у Президенти України; назвати та охарактеризувати якими законодавчими актами регламентується порядок обрання Президента України; визначити, який строк повноважень Президента України; дослідити питання, на які групи можна поділити всі повноваження Президента України; вказати підстави дострокового припинення повноважень Президента України.

До основних понять для детального вивчення семінарського заняття належать: «конституційно-правовий інститут Президента України», «конституційно-правовий статус Президента України», «повноваження Президента України», «вибори Президента України», «підстави припинення повноважень Президентом України».

Під час вивчення цієї теми студенти отримають розширене поняття про становлення та характеристики сучасного стану інституту президентства в Україні, роль та місце Президента України в системі органів державної влади та порядок вступу на пост Президента України. У темі висвітлене коло повноважень глави держави.

Президенти незалежної України

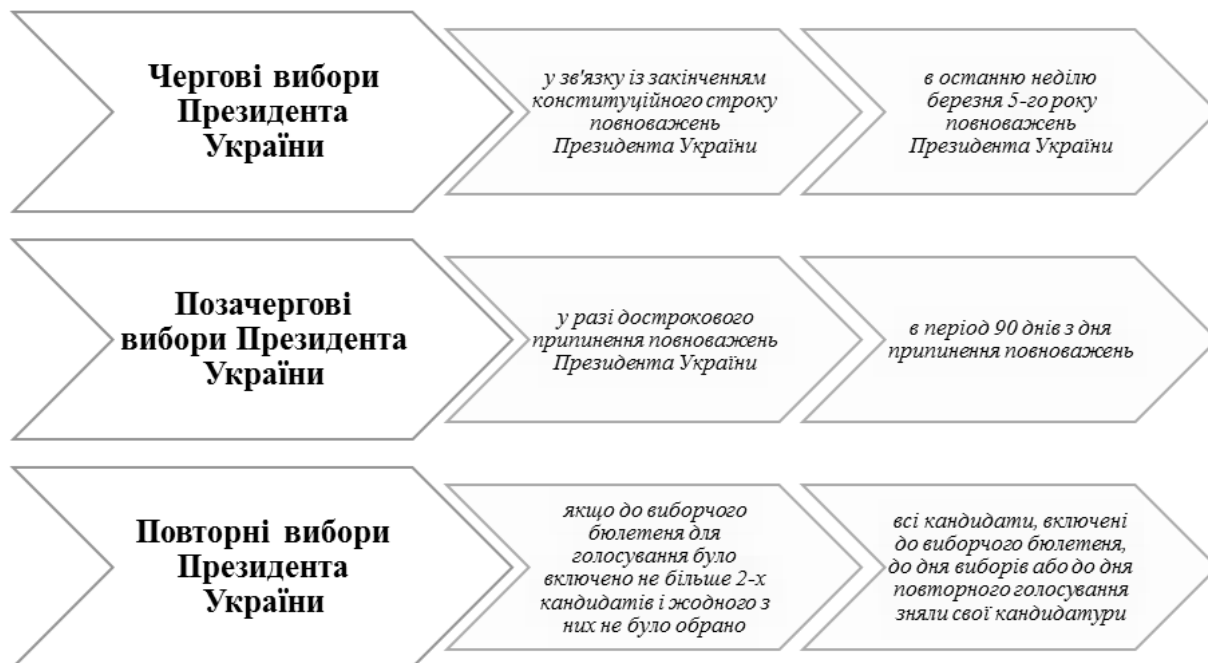

Конституційно-правовий статус Президента України

**Одна й та сама особа не може бути Президентом України
більше ніж два строки підряд.**

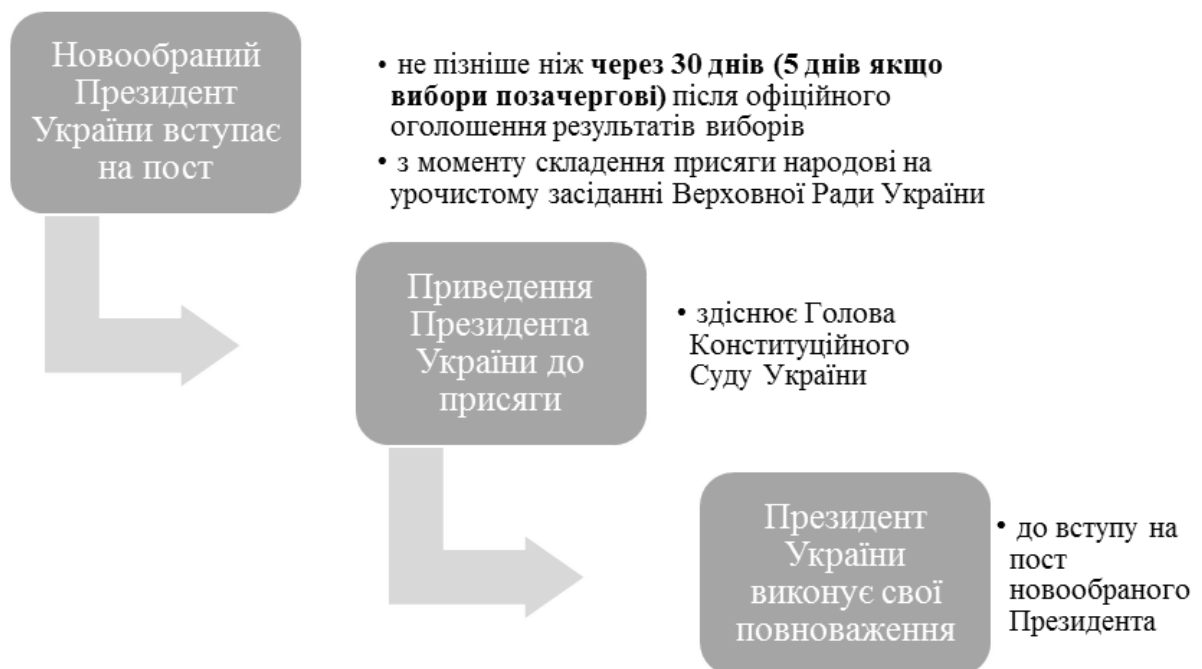
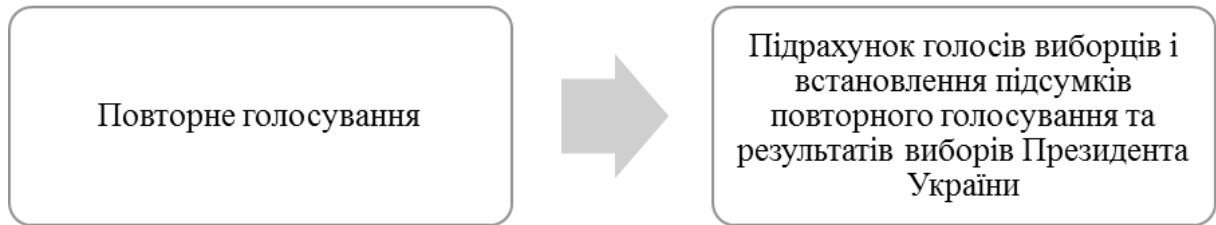
Вибори Президента України

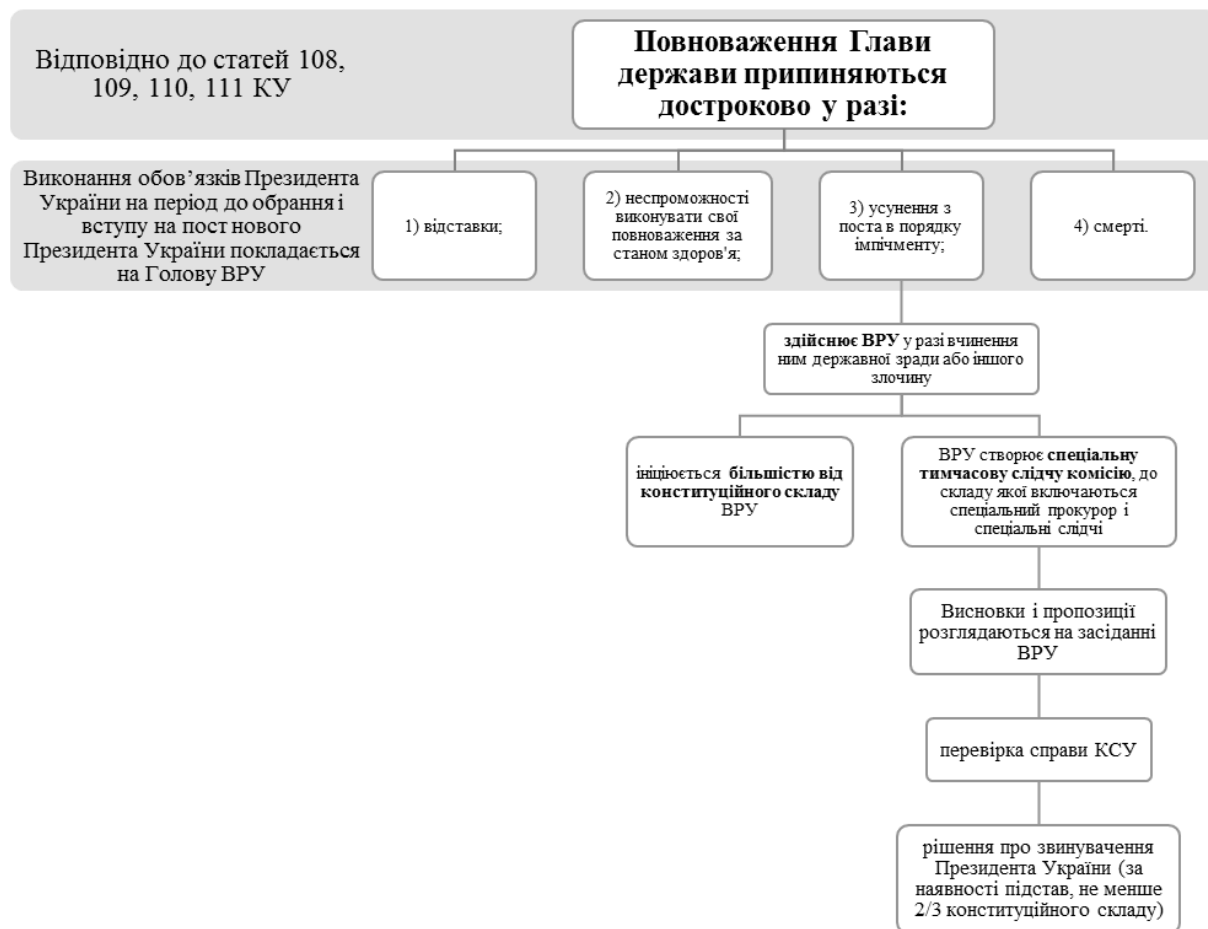

Виборчий процес

У разі необхідності виборчий процес може включати такі етапи:

Функції та повноваження Президента України

Представницькі повноваження. Внутрішньополітична діяльність

- виступає гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності, дотримання Конституції України, прав і свобод громадян України;
- забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави;
- звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України;
- очолює Раду національної безпеки та оборони України;
- приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях;
- здійснює помилування;
- нагороджує державними нагородами; встановлює відзнаки Президента України, нагороджує ними.

Представницькі повноваження. Зовнішньополітична діяльність

- **представляє** державу в міжнародних відносинах;
- **приймає рішення** про визнання іноземних держав;
- **призначає та звільняє** глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях, приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав.

Законодавчі повноваження

- має право законодавчої ініціативи у ВРУ;
- визначає законопроекти невідкладними;
- має право вето;
- підписує закони, видає укази і розпорядження.

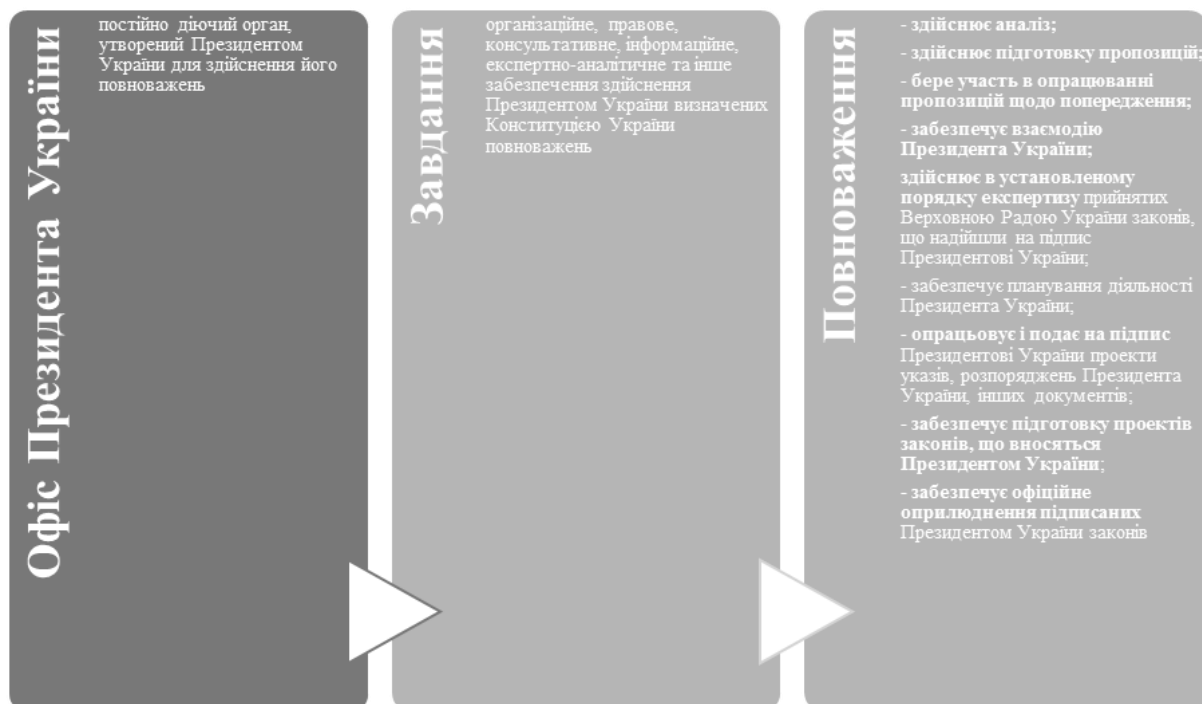
Установчі повноваження

- бере участь в призначенні Прем'єр-міністра України;
- призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора України;
- призначає половину складу Ради Національного банку України;
- призначає половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
- призначає на посади та звільняє з посад за згодою Верховної Ради України Голову антимонопольного комітету України, Голову Фонду державного майна України, Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України;
- утворює, реорганізовує та ліквідовує за поданням Прем'єр-міністра України міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади;
- призначає третину складу Конституційного Суду України;
- утворює суди у визначеному законом порядку.

Контрольні повноваження

- припиняє повноваження Верховної Ради України;
- скасовує акти Кабінету Міністрів України та акти Ради Міністрів АРК;
- *пропонує Верховній Раді України розглянути питання про відповідальність Кабінету Міністрів України та прийняти резолюцію недовіри Кабінету Міністрів України.*

Офіс Президента України

Перелік питань для самоконтролю

1. Визначте конституційний статус Президента України.
2. На основі яких принципів проводяться вибори Президента України?
3. Визначте, які вимоги ставляться до кандидата у Президенти України?
4. Якими законодавчими актами регламентується порядок обрання Президента України?
5. Який строк повноважень Президента України?
6. На які групи можна поділити всі повноваження Президента України.
7. Які підстави дострокового припинення повноважень Президента України?

Перелік завдань для самоконтролю

1. Строк повноважень президента:

- а) 6 років;
- б) 4 роки ;

- в) 5 років;
- г) 15 років.

2. Президент України є ... і виступає від її імені:

- а) главою держави;
- б) гарантом держави;
- в) обличчям держави;
- г) монархом.

3. Функція забезпечення єдності державної влади поділяється на підфункції:

- а) чотири;
- б) три;
- в) дві;
- г) немає правильної відповіді.

4. Головою держави є:

- а) президент;
- б) парламент;
- в) народ;
- г) прем'єр-міністр.

5. Одна й та сама особа не може бути президентом більше ніж ... підряд:

- а) три;
- б) два;
- в) чотири;
- г) двадцять три.

6. Президент України складає присягу:

- а) після оголошення результатів у п'ятнадцятиденний строк;
- б) після оголошення результатів у п'ятиденний строк;
- в) після оголошення результатів у сорокаденний строк;
- г) після оголошення результатів, за бажанням.

Тести з розгорнутою відповіддю

7. На які підфункції поділяється функція забезпечення державної єдності?
8. Хто може бути Президентом України?
9. Ким обирається Президент України згідно зі ст. 103 Конституції України?
10. Ким встановлюється порядок виборів президента України?

Глосарій

Президент – обраний народом, парламентом або представницькою колегією глава держави, який отримує владу на визначений термін у порядку делегування.

Інститут глави держави – це сукупність владних повноважень президента у сфері державного управління, заснованих на конституційних нормах, що регулюють функціонування президентської влади.

Президент України – це загальнодержавний, представницький, виборний, одноособовий, постійно діючий орган державної влади, який визнається главою держави.

Президент є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на **п'ять років**.

Компетенція Президента України – це його юридичні права та обов'язки, форми і методи їх реалізації, а також предмети відання.

Предмет відання – це той суспільний простір, на який поширюється владно-регулюючий вплив Президента України через прийняття ним відповідних правових актів.

Повноваження Президента України – це його права та обов'язки, визначені Конституцією та законами України.

Функції Президента України – це основні напрями і види його діяльності як глави держави.

Представницькі повноваження – права та обов’язки Президента України як глави держави здійснювати загальне представництво держави як у межах державного кордону, так і в зовнішньополітичних відносинах.

Законодавчі повноваження – права та обов’язки Президента України у сфері розробки, прийняття і набуття чинності законами України.

Укази – це рішення Президента, що мають нормативний характер, тобто містять загальні правові приписи невизначеному колу суб’єктів, розраховані на довготривале і багаторазове застосування.

Розпорядження – це владний акт Президента, виданий у межах його компетенції, що має обов’язкову силу для фізичних та юридичних осіб, яким його адресовано.

Установчі повноваження – права та обов’язки Президента України у сфері утворення, реорганізації та ліквідації інших державних органів.

Контрольні повноваження – права та обов’язки Президента України у сфері нагляду за дотриманням законності у діяльності інших органів державної влади.

Офіс Президента України – постійно діючий орган, утворений Президентом України для здійснення його повноважень. Загальне керівництво Офісом здійснює керівник Офісу. Основними завданнями Офісу є забезпечення здійснення Президентом України його конституційних повноважень на засадах відкритості, гласності та прозорості.

ТЕМА 15

ВИКОНАВЧА ВЛАДА В УКРАЇНІ

Ключові поняття та терміни: виконавча влада, уряд, Кабінет Міністрів України, міністерство.

Готуючись до занять, студенти повинні визначити, що являє собою виконавча влада як окрема гілка державної влади в Україні; назвати характерні ознаки, притаманні державній виконавчій владі; вказати, за допомогою яких засобів забезпечується діяльність виконавчої влади в межах визначеної законодавством компетенції; визначити, які органи належать до системи виконавчої влади в Україні; розкрити сутність державно-правового статусу Кабінету Міністрів України в системі органів виконавчої влади; визначити порядок формування уряду в Україні; перелічити та охарактеризувати основні повноваження уряду України; назвати, які органи належать до системи центральних органів державної виконавчої влади і чому; встановити порядок формування центральних органів виконавчої влади; назвати органи, які належать до місцевих органів виконавчої влади.

Засвоєнню знань з теми допоможуть такі поняття: «виконавча влада», «уряд», «Кабінет Міністрів України», «центральні органи виконавчої влади», «місцеві органи виконавчої влади».

Під час вивчення теми студенти мають зосередити свою увагу на сутності виконавчої влади як самостійної гілки державної влади, її функціонального призначення, системи та конституційно-правових засад функціонування виконавчої влади в Україні.

Поняття та зміст виконавчої влади

ВИКОНАВЧА ВЛАДА

- гілка державної влади, що має універсальний характер, спрямована на виконання законів та інших актів законодавчої влади шляхом здійснення виконавчо-розпорядчих повноважень

Ознаки

- призначувальність;
- відносна самостійність у системі єдиної державної влади;
- вид діяльності – виконавча і розпорядча
- організаційний характер впливу на суспільні відносини;
- універсальність існування в часі та просторі; універсальний характер;
- вторинність і підвладність законодавчій владі;
- прерогативний характер виконавчої влади;
- наявність ієрархічно побудованого, чітко структурованого апарату виконавчої влади.

Можуть очолювати

- Глава держави
- Уряд
- Глава держави разом з Урядом

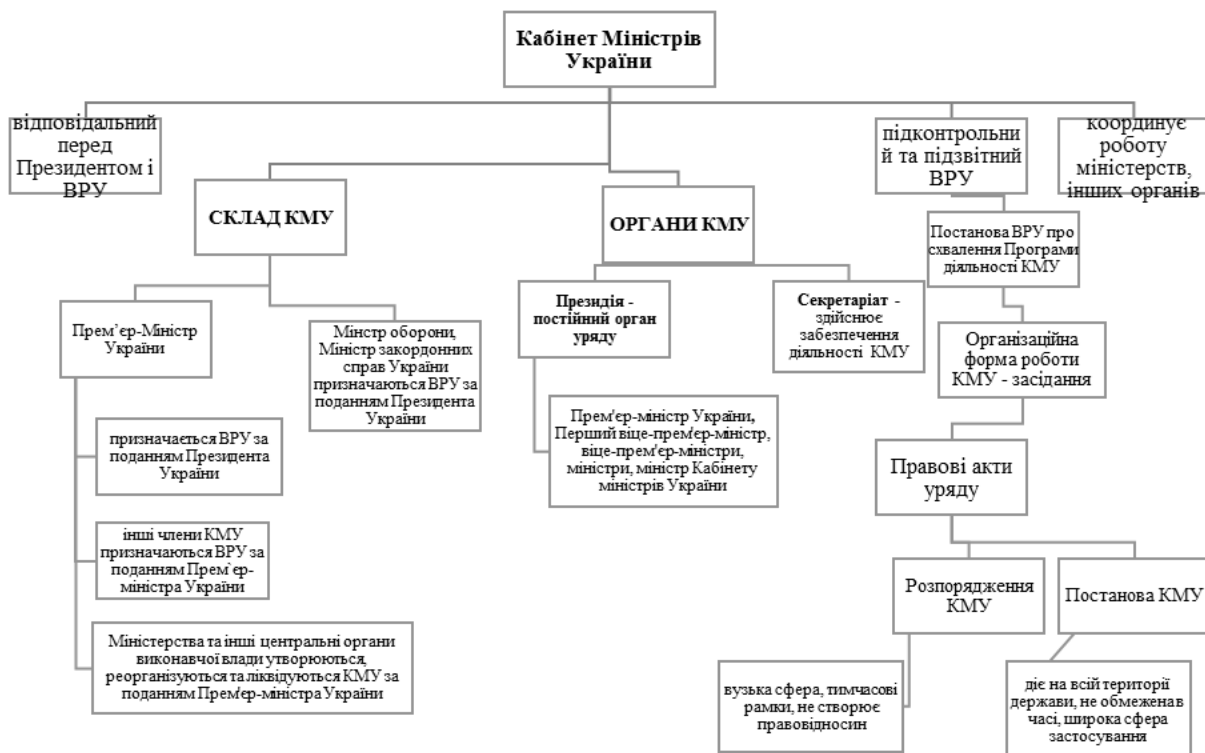
Уряд – вищий державний орган у системі виконавчої влади

Класифікація органів виконавчої влади України

Система органів виконавчої влади України

Функції Кабінету Міністрів України:

- забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України;
- забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору;
- вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина;
- забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;
- розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України;
- забезпечує рівні умови розвитку всіх форм власності; здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до закону;
- розробляє проект закону про Державний бюджет України і забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, подає Верховній Раді України звіт про його виконання;
- здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю;
- організовує і забезпечує здійснення зовнішньоекономічної діяльності України, митної справи;
- спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади;
- утворює, реорганізовує та ліквідує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади;
- призначає на посади та звільняє з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України;
- здійснює інші повноваження, визначені Конституцією та законами України.

Відставка Кабінету Міністрів України

внаслідок прийняття Верховною Радою України
резолуції недовіри Кабінету Міністрів України

внаслідок відставки Прем'єр-міністра України

внаслідок смерті Прем'єр-міністра України

Функції місцевих державних адміністрацій

Перелік питань для самоконтролю

1. Визначте, що являє собою виконавча влада, як окрема гілка державної влади в Україні?
2. Які характерні ознаки притаманні державній виконавчій владі?
3. За допомогою яких засобів забезпечується діяльність виконавчої влади в межах визначеної законодавством компетенції?
4. Визначте, які органи належать до системи виконавчої влади в Україні?
5. Розкрийте статус Кабінету Міністрів України в системі виконавчої влади;
6. Визначте порядок формування уряду в Україні;
7. Визначте основні повноваження уряду України.
8. Які органи належать до системи центральних органів державної виконавчої влади?
9. Який порядок формування центральних органів виконавчої влади?
10. Які органи належать до місцевих органів виконавчої влади?

Перелік завдань для самоконтролю

1. Яким органом у системі органів виконавчої влади є Кабінет Міністрів України:
 - а) найвищим органом у системі органів виконавчої влади;
 - б) вищим органом державного управління;

- в) вищим органом у системі органів виконавчої влади;
- г) вищим представницьким органом виконавчої влади.

2. Перед ким відповідальний Кабінет Міністрів України:

- а) перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією України;
- б) перед Президентом України і підзвітний Верховній Раді України;
- в) перед Верховною Радою України і підконтрольний Президентові України;
- г) перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний Прем'єр-міністрові України.

3. Яким органом є Кабінет Міністрів України:

- а) адміністративним органом;
- б) колегіальним органом;
- в) представницьким органом;
- г) установчим органом.

4. Чим регулюється порядок проведення засідань Кабінету Міністрів України, підготовки та прийняття рішень, інші процедурні питання діяльності Уряду України:

- а) Регламентом Кабінету Міністрів України, який затверджується Кабінетом Міністрів України;
- б) Регламентом Кабінету Міністрів України, який ухвалюється Верховною Радою України;
- в) Регламентом Кабінету Міністрів України, який затверджується Президентом України;
- г) Конституцією та законами України.

5. Ким визначається посадовий склад новосформованого Кабінету Міністрів України:

- а) Прем'єр-міністром України за погодженням з Президентом України;

б) Верховною Радою України за поданням Президента України одночасно з призначенням персонального складу Кабінету Міністрів України;

в) Верховною Радою України за коаліції депутатських фракцій у парламенті одночасно з призначенням персонального складу Кабінету Міністрів України;

г) Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України одночасно з призначенням персонального складу Кабінету Міністрів України.

6. До яких посад належать посади членів Кабінету Міністрів України:

а) до політичних посад;

б) до посад державної служби категорії «А»;

в) до виборних посад;

г) до делегованих посад.

7. У якій кількості за поданням Прем'єр-міністра України Верховна Рада України може призначати міністрами осіб, які не очолюють міністерства:

а) не менше двох таких міністрів;

б) не більше двох таких міністрів;

в) достатній для функціонування Кабінету Міністрів України;

г) визначеній Прем'єр-міністром України.

8. Хто може бути членами Кабінету Міністрів України:

а) кожен, хто має повну вищу освіту та володіє державною мовою в обсязі, достатньому для спілкування;

б) громадяни України, які мають право голосу, вищу освіту та володіють державною мовою;

в) громадяни України, які досягли 18 років і володіють державною мовою;

г) громадяни України, які мають право голосу, вищу освіту та володіють однією з офіційних мов Ради Європи.

9. *Що додається до подання у разі внесення на розгляд Верховної Ради України подання щодо призначення на посаду члена Кабінету Міністрів України особи, яка є народним депутатом України:*

- а) особиста заява народного депутата України про вихід із коаліції депутатських фракцій;
- б) особиста заява народного депутата України про прийняття на роботу до Кабінету Міністрів України;
- в) особиста заява народного депутата України про дострокове припинення ним депутатських повноважень у разі призначення на посаду члена Кабінету Міністрів України;
- г) постанова Верховної Ради України про припинення такою особою депутатських повноважень.

10. *Ким призначається на посаду Прем'єр-міністр України:*

- а) Верховною Радою України за поданням Президента України;
- б) Верховною Радою України;
- в) Президентом України за погодженням з Верховною Радою України;
- г) Верховною Радою України за поданням коаліції депутатських фракцій.

Глосарій

Органи виконавчої влади в Україні – це система центральних і місцевих, єдиначальних і колегіальних органів загальної та спеціальної компетенції на чолі з Кабінетом Міністрів, що, відповідно до Конституції та законів, забезпечують виконання Конституції, законів України, указів Президента, постанов ВРУ в найважливіших сферах суспільного і державного життя України.

Кабінет Міністрів України – відповідно до Конституції України є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади.

Постанова уряду – нормативний правовий акт, що ухвалюється з огляду на компетенцію виконавчої влади і має юридичну

силу на території держави. Цей документ має широку сферу застосування і, як правило, не обмежений тимчасовими рамками.

Розпорядження уряду – управлінський акт, який покликаний вирішити оперативні питання і не створює правовідносин. Цей документ має вузьку сферу застосування і зачіпає окремий сегмент людської діяльності.

Контрасигнація – це правовий інститут конституційного права, зміст якого полягає у тому, що посадова особа (прем'єр-міністр або міністр), яка скріпила своїм підписом акт глави держави, свідомо бере на себе політичну і юридичну відповідальність за цей акт і його виконання.

Центральні органи виконавчої влади – це органи, що забезпечують реалізацію державної політики у відповідній галузі чи сфері на всій території України, здійснюють керівництво дорученою йому сферою управління.

Систему центральних органів виконавчої влади, згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», утворюють міністерства та інші центральні органи виконавчої влади.

Міністерство – це центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох визначених Кабінетом Міністрів сферах, проведення якої покладено на Кабінет Міністрів України Конституцією та законами України.

Служби – центральні органи виконавчої влади, які виконують функції з надання адміністративних послуг фізичним і юридичним особам.

Агентства – центральні органи виконавчої влади, які виконують функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління.

Інспекції – центральні органи виконавчої влади, які виконують контрольно-наглядові функції за дотриманням державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, юридичними та фізичними особами актів законодавства.

ТЕМА 16

КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

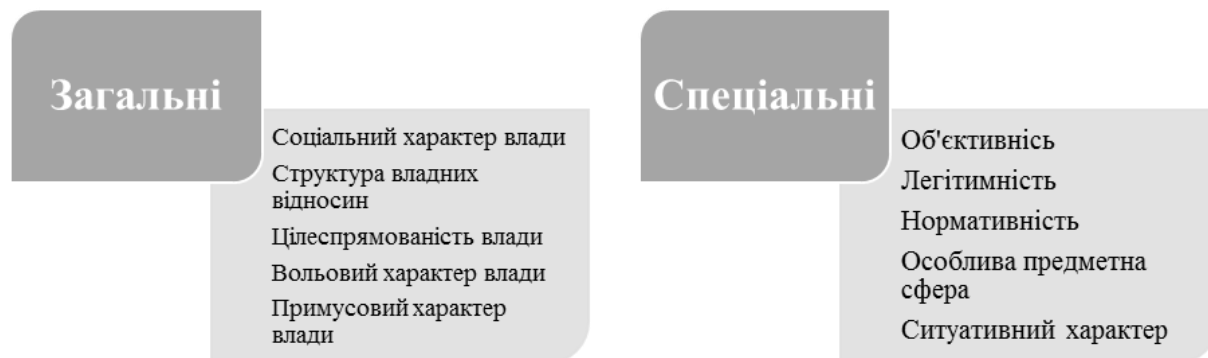
Ключові поняття та терміни: судова влада; правосуддя; юрисдикція; суддя; судовий процес; судовий округ; суддівська колегія; суд присяжних; народні засідателі; принципи судочинства; Верховний Суд України.

Для успішної підготовки студенту необхідно визначити, що таке Вища рада правосуддя, її склад, порядок формування та повноваження; охарактеризувати статус судді Верховного Суду України; встановити основне призначення судової влади; назвати основні функції, які здійснюються судовою владою; вказати, що являє собою правосуддя; назвати завдання, які покладаються на судову владу; перелічити та охарактеризувати органи, які належать до системи судової влади.

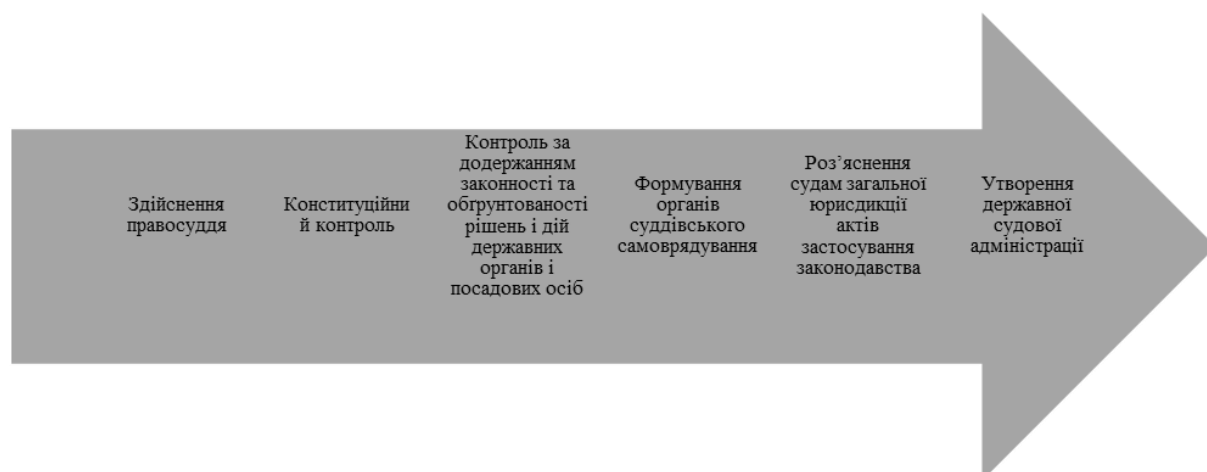
Кращому засвоєнню знань з теми будуть сприяти такі поняття: «судова влада», «Верховний Суд України», «суд», «суддя», «колегія суддів», «правосуддя», «юрисдикція», «судові функції», «судочинство».

Під час вивчення теми студенти мають засвоїти основоположні питання щодо судової влади як самостійної гілки державної влади, сутності, функціонального призначення органів судової влади, конституційно-правових засад їх функціонування в Україні.

Ознаки судової влади

Механізми реалізації судової влади

Принципи правосуддя України

Здійснення правосуддя виключно судом

Право громадян на судовий захист

Правова допомога при реалізації права на справедливий суд

Незалежність суддів і народних засідателів та підкорення їх лише закону

Державна мова судочинства і діловодства в судах

Гласність і відкритість судового процесу

Здійснення правосуддя на засадах рівності громадян перед законом і судом

Одноособовий та колегіальний розгляд справ

Змагальність, рівноправність сторін

Обов'язковість судових рішень

Презумпція невинуватості

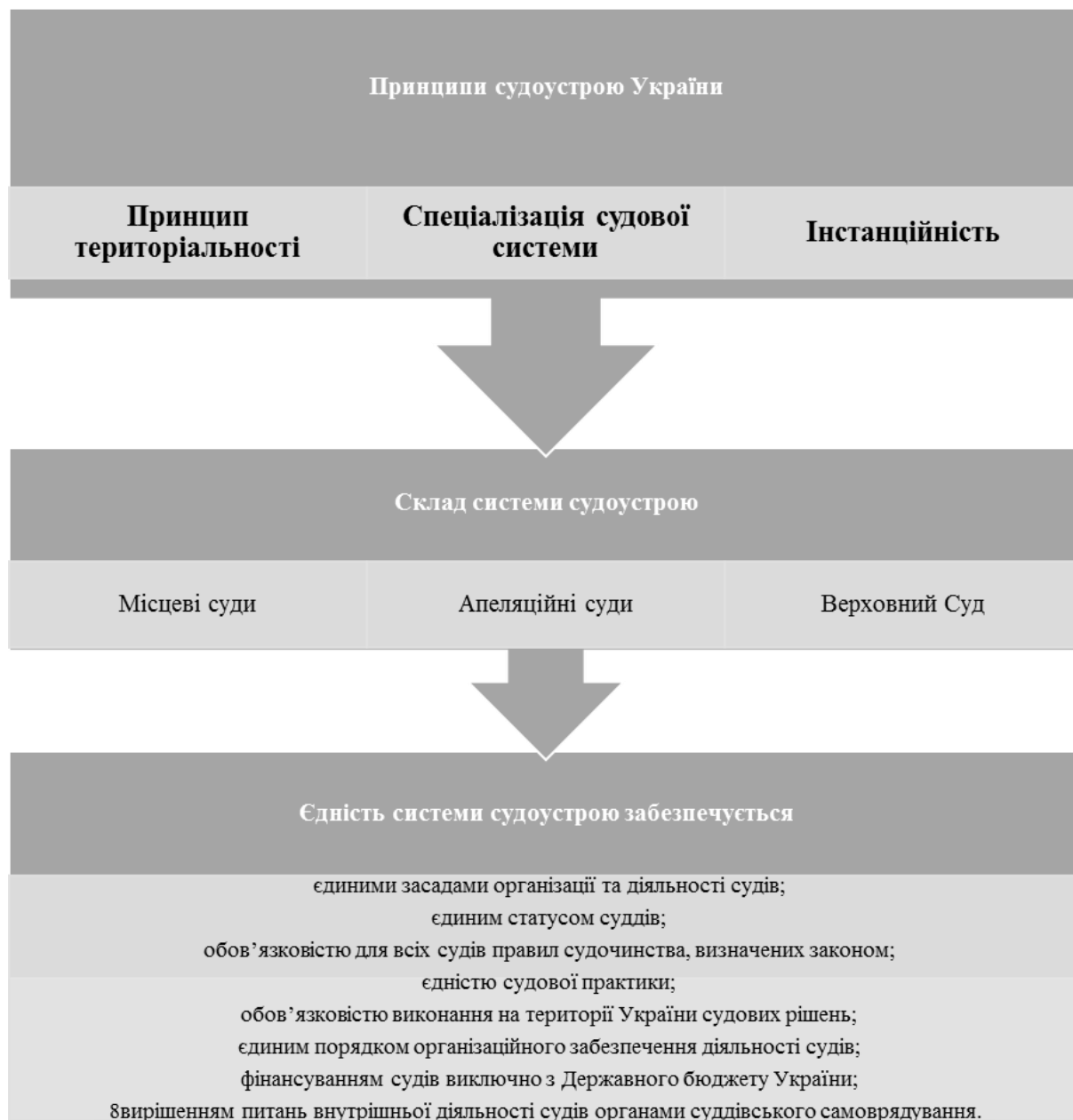
Символи судової влади України

Державні символи України

Державний Герб України

Державний Прапор
України

Організація судоустрою в Україні

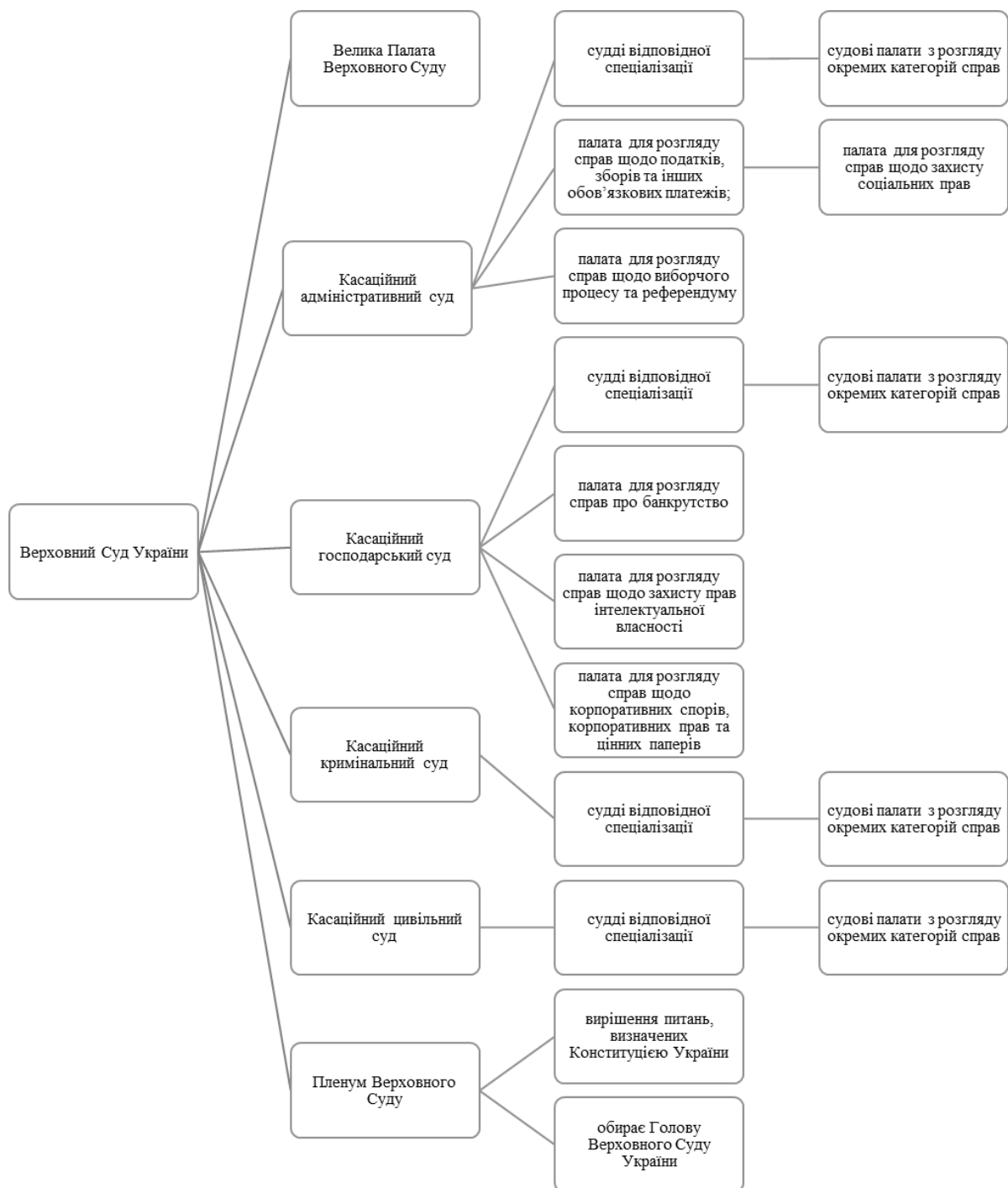

Тема 16. Конституційні основи здійснення правосуддя в Україні

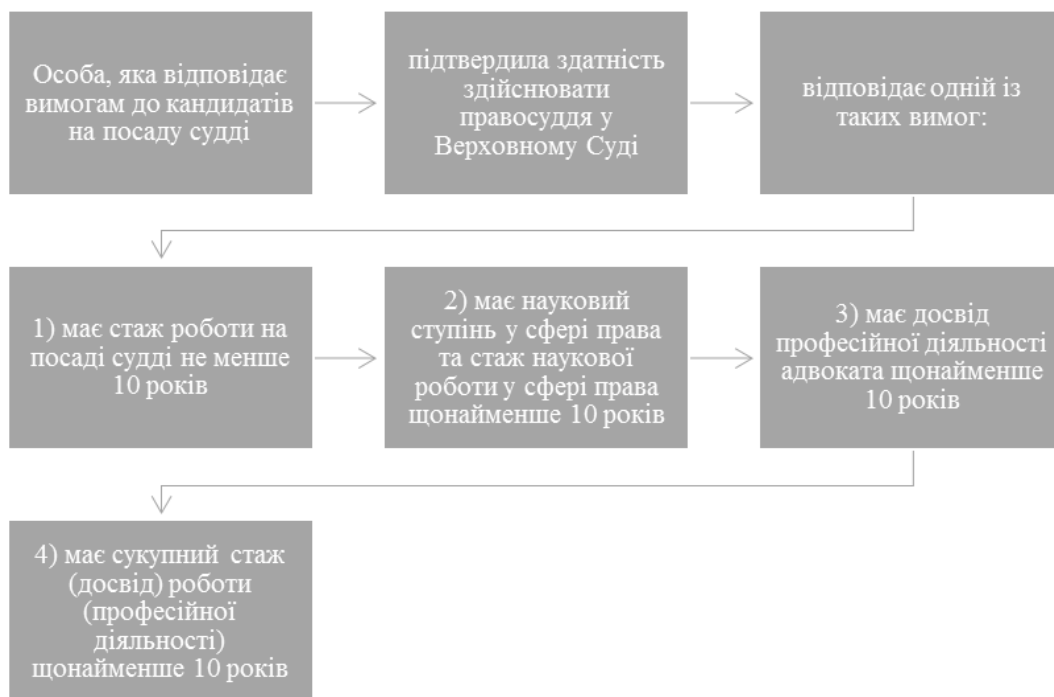
Місцеві суди	•суди першої інстанції •утворюються шляхом створення нового суду або реорганізації (злиття, поділу) судів
Апеляційні суди	•суди апеляційної інстанції •суди першої інстанції з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення
Вищі спеціалізовані суди	•суди першої інстанції з розгляду окремих категорій справ - Вищий суд з питань інтелектуальної власності - Вищий антикорупційний суд
Верховний суд України	•найвищий суд у системі судоустрою України

Повноваження місцевих судів	•місцеві загальні суди розглядають цивільні, кримінальні, адміністративні справи, а також справи про адміністративні правопорушення
Повноваження апеляційних судів	•здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом; •аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, інформує про результати узагальнення судової практики відповідні місцеві суди, Верховний Суд; •надає місцевим судам методичну допомогу в застосуванні законодавства; •здійснює інші повноваження, визначені законом.
Повноваження вищих спеціалізованих судів	•здійснює правосуддя як суд першої інстанції у справах, визначених процесуальним законом; •аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд; •здійснює інші повноваження, визначені законом.
Повноваження Верховного суду України	•здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції, як суд першої або апеляційної інстанції; •здійснює аналіз судової статистики, узагальнення судової практики; •надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень; •надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; •вносить за зверненням ВРУ письмове подання про неспроможність виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я; •звертається до КСУ щодо конституційності законів, інших правових актів, щодо офіційного тлумачення Конституції України; •забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій; •здійснює інші повноваження, визначені законом.

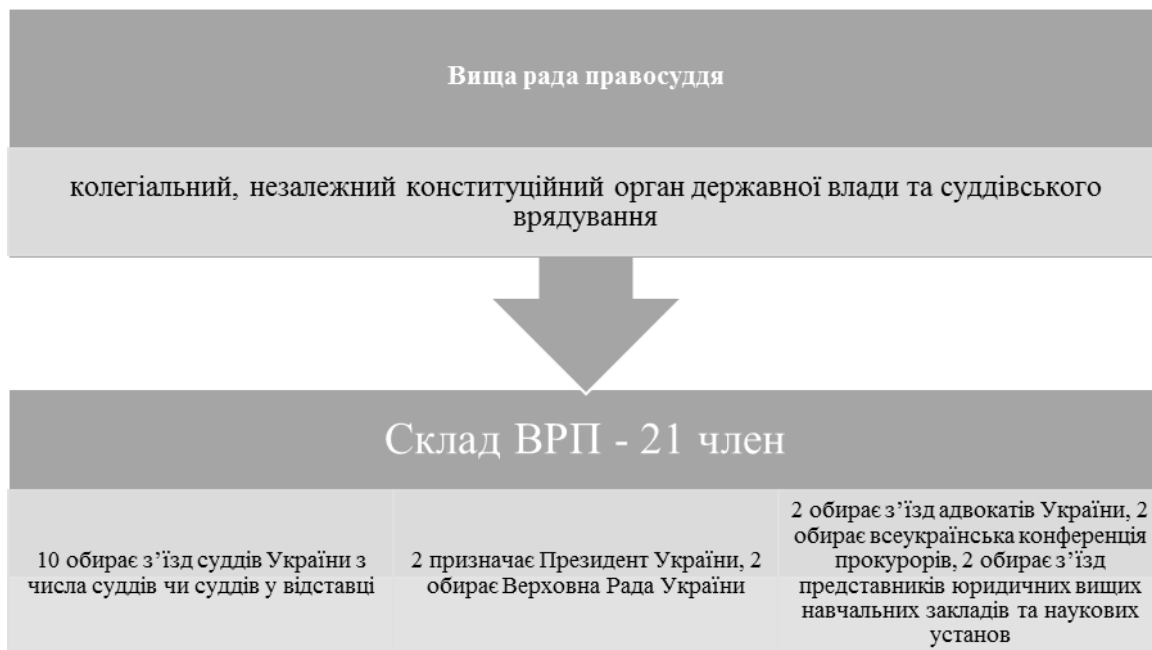
Склад Верховного Суду України

Суддя Верховного Суду України

Вища рада правосуддя

Перелік питань для самоконтролю

1. Визначте, у чому полягає призначення судової влади?
2. Які основні функції здійснюються судовою владою?
3. Що являє собою правосуддя?

4. Які завдання покладаються на судову владу?
5. Які органи належать до системи судової влади?
6. Яке місце в системі судових органів займає Конституційний Суд України?
7. Якими законодавчими актами регулюється діяльність органів судової влади?
8. Який порядок формування Конституційного Суду України?

Перелік завдань для самоконтролю

1. Правосуддя в Україні здійснюється :

- а) посадовими особами;
- б) судами;
- в) державними органами;
- г) органами місцевого самоврядування.

2. Народ бере участь у здійсненні правосуддя через :

- а) народних засідателів і присяжних;
- б) адвоката;
- в) прокурора;
- г) суддю.

3. Судові рішення ухвалюються судами:

- а) і є загальнообов'язковими;
- б) іменем України і є обов'язковими для виконання на всій території України;
- в) іменем України і є обов'язковими для виконання на тій території, де було ухвалено рішення;
- г) іменем України і є обов'язковими для виконання.

4. Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами:

- а) цілісності і територіальності;
- б) спеціалізації;
- в) територіальності і спеціалізації;
- г) адміністративного поділу.

5. Найвищим органом у системі судів загальної юрисдикції є:

- а) Конституційний Суд України;
- б) Спеціальний Суд України;
- в) апеляційні суди;
- г) Верховний Суд України.

6. Суддя звільняється з посади:

- а) органом, що його обрав або призначив;
- б) рішенням Верховної Ради України;
- в) компетентним державним органом;
- г) рішенням обласної державної адміністрації.

7. Господарський, адміністративний та третейський суди включають:

- а) апеляційні суди;
- б) спеціалізовані суди;
- в) особливі суди;
- г) місцеві суди.

8. Суддя звільняється у разі:

- а) досягнення суддею 75 років;
- б) припинення його громадянства;
- в) набуття суддею подвійного громадянства;
- г) порушення суддею вимог щодо несумісності.

9. Особисту безпеку суддів та їхніх сімей забезпечує:

- а) держава;
- б) група спецпризначення «Беркут»;
- в) Верховна Рада України;
- г) Конституція України.

10. Професійні судді можуть:

- а) брати участь у будь-якій політичній діяльності;
- б) мати представницький мандат;
- в) займатися творчою, викладацькою та науковою діяльністю;
- г) належати до політичних партій.

Глосарій

Принципи правосуддя – норми найбільш загального керівного значення, що визначають природу і сутність правосуддя, структуру його основних інститутів і спрямовані на вирішення завдань правосуддя.

Судоустрій – сукупність правових норм, які встановлюють судову систему, її організацію, завдання, компетенцію окремих судів та процедуру їх діяння.

Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Місцевий суд є судом першої інстанції і здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом.

Апеляційні суди – діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суди першої інстанції, з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Вищі спеціалізовані суди – суди першої інстанції з розгляду окремих категорій справ.

Вища рада правосуддя – колегіальний, незалежний конституційний орган державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, дотримання норм Конституції і законів України, а також професійної етики у діяльності суддів і прокурорів.

ТЕМА 17

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Ключові поняття та терміни: конституційна юстиція; суддя Конституційного Суду України; суддівська колегія; Конституційний Суд України; конституційна скарга; конституційне звернення.

Для успішної підготовки студенту необхідно визначити, що таке Конституційний Суд України, його склад, порядок формування та повноваження; охарактеризувати статус судді Конституційного Суду України; визначити місце Конституційного Суду України в системі судових органів; назвати, які законодавчі акти регулюють діяльність Конституційного Суду України; визначити порядок формування Конституційного Суду України.

Кращому засвоєнню знань з теми будуть сприяти такі поняття: «Конституційний Суд України», «суддя Конституційного Суду України», «конституційна юстиція», «конституційна скарга»; «конституційне звернення».

Розглядаючи тему, здобувачі вищої освіти мають засвоїти знання щодо діяльності Конституційного Суду України – як єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні, вивчити його повноваження, проаналізувати статус суддів в Україні.

Повноваження Конституційного Суду України

Вирішення питань про конституційність законів України та інших правових актів ВРУ, актів Президента України, актів КМУ, правових актів ВР АРК	Офіційне тлумачення Конституції України	Надання висновків про відповідність чинних міжнародних договорів України Конституції України
Надання висновку про порушення ВР АРК Конституції України або законів України	Вирішення питань про відповідність нормативно-правових актів ВР АРК Конституції України	Надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України
Надання висновків про конституційність питань, які пропонуються для винесення на Всеукраїнський референдум за народною ініціативою	Надання висновку щодо дотримання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту	Вирішення питань про конституційність законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України

Конституційний Суд України

- орган конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України, здійснює офіційне тлумачення Конституції України

Основні засади

- верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, відкритості, повного і всебічного розгляду справ, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків

Склад Суду

- 18 суддів Конституційного Суду
- Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду.
- Суд є повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду, які набули повноважень

Розгляд справ

- на пленарних засіданнях Великої палати Конституційного Суду, Сенату Конституційного Суду здійснюється відкрито
- закрита частина відкритих засідань - коли ухвалюється рішення, надається висновок, постановляється ухвала Суду
- Суд є повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду, які набули повноважень

Відкрите пленарне засідання

- осіб, які виявили бажання бути присутніми на відкритій частині засідання Великої палати, Сенату, допускають до приміщення Суду та до Зали засідань Суду в порядку, встановленому Регламентом
- представники засобів масової інформації, акредитовані в Суді, можуть здійснювати відео- та фотофіксацію, вести аудіозапис відкритої частини пленарного засідання Великої палати, Сенату в порядку, встановленому Регламентом

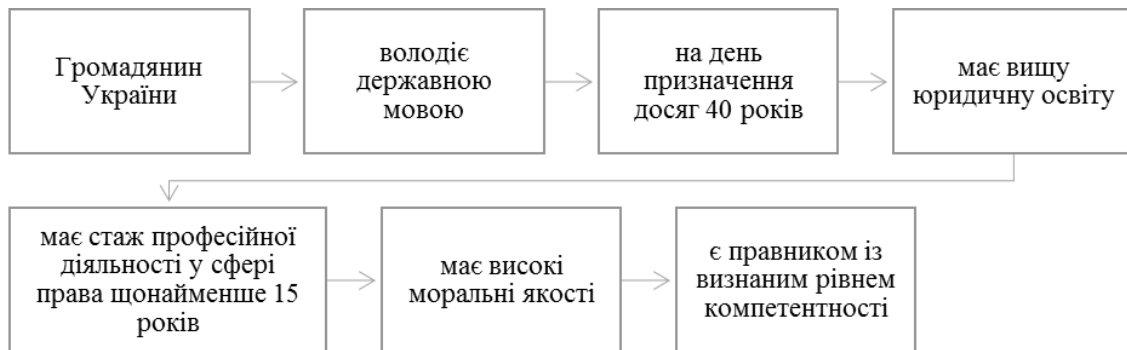
Закрите пленарне засідання

- якщо розгляд справи на відкритому пленарному засіданні може призвести до розголошення державної таємниці та (або) іншої інформації, що охороняється законом

Суд не розглядає питання

- щодо відповідності законам України актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, актів інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, крім випадків, передбачених п.28 ч.1 ст. 85 та ч.2 ст.137 КУ

Суддя Конституційного Суду України

Перелік питань для самоконтролю

1. Визначте, в чому полягає призначення конституційної юстиції?
2. Які основні функції здійснюються суддями Конституційного Суду України?
3. Що являє собою конституційна скарга?
4. Які завдання покладаються на Конституційний Суд України?
5. Які вимоги висуваються до судді Конституційного Суду України?
6. Яке місце в системі судових органів займає Конституційний Суд України?
7. Якими законодавчими актами регулюється діяльність Конституційного Суду України?
8. Який порядок формування Конституційного Суду України?

Перелік завдань для самоконтролю

1. Конституційна юстиція в Україні здійснюється:
 - а) посадовими особами;
 - б) судами загальної юрисдикції;
 - в) державними органами;
 - г) Конституційним Судом України.
2. Який орган не бере участі у призначенні суддів Конституційного Суду України:
 - а) Верховний Суд України;

- б) Верховна Рада України;
- в) Президент України;
- г) з'їзд суддів України.

3. Судові рішення, які ухвалюються Конституційним Судом України є чинними, якщо у конституційному провадженні брали участь:

- а) 10 суддів від загального складу Конституційного Суду України;
- б) 12 суддів від загального складу Конституційного Суду України;
- в) $\frac{1}{2}$ складу суддів від загального складу Конституційного Суду України;
- г) 14 суддів від загального складу Конституційного Суду України.

4. Склад Конституційного Суду України:

- а) 20 суддів;
- б) 19 суддів;
- в) 18 суддів;
- г) 21 суддя.

5. Органом конституційної юстиції у судовій системі України є:

- а) Конституційний Суд України;
- б) спеціальний суд України;
- в) апеляційні суди;
- г) Верховний суд України.

6. Віковий ценз для особи на посаду судді Конституційного Суду України встановлений:

- а) на день призначення досяг 50 років;
- б) на день призначення досяг 60 років;
- в) на день призначення досяг 35 років;
- г) на день призначення досяг 40 років.

7. Який стаж професійної діяльності необхідний кандидату на посаду судді Конституційного Суду України:

- а) стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше 15 років;
- б) стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше 7 років;
- в) стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше 12 років;
- г) стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше 10 років.

8. На який термін відбувається призначення і строк перебування на посаді судді Конституційного Суду:

- а) суддя Конституційного Суду призначається на дев'ять років без права бути призначеним повторно;
- б) суддя Конституційного Суду призначається на десять років без права бути призначеним повторно;
- в) суддя Конституційного Суду призначається на дев'ять років з правом бути призначеним повторно лише два рази;
- г) суддя Конституційного Суду призначається на п'ять років без права бути призначеним повторно.

9. Судді Конституційного Суду можуть здійснювати таку позасудову діяльність:

- а) суддя Конституційного Суду може здійснювати викладацьку, наукову або творчу діяльність;
- б) суддя Конституційного Суду може займатися торгівлею;
- в) суддя Конституційного Суду може бути підприємцем;
- г) суддя Конституційного Суду може отримувати дохід від продажу своїх професійних юридичних послуг.

10. Велика палата Конституційного Суду України:

- а) діє у складі $\frac{1}{2}$ від складу всіх суддів Конституційного Суду;
- б) діє у складі 12 суддів Конституційного Суду;
- в) діє у складі 16 суддів Конституційного Суду;
- г) діє у складі всіх суддів Конституційного Суду.

Глосарій

Конституційний Суд України – орган конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність законів України Конституції України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України.

Конституційна скарга – це подане до Конституційного Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.

МОДУЛЬ III

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

ТЕМА 18

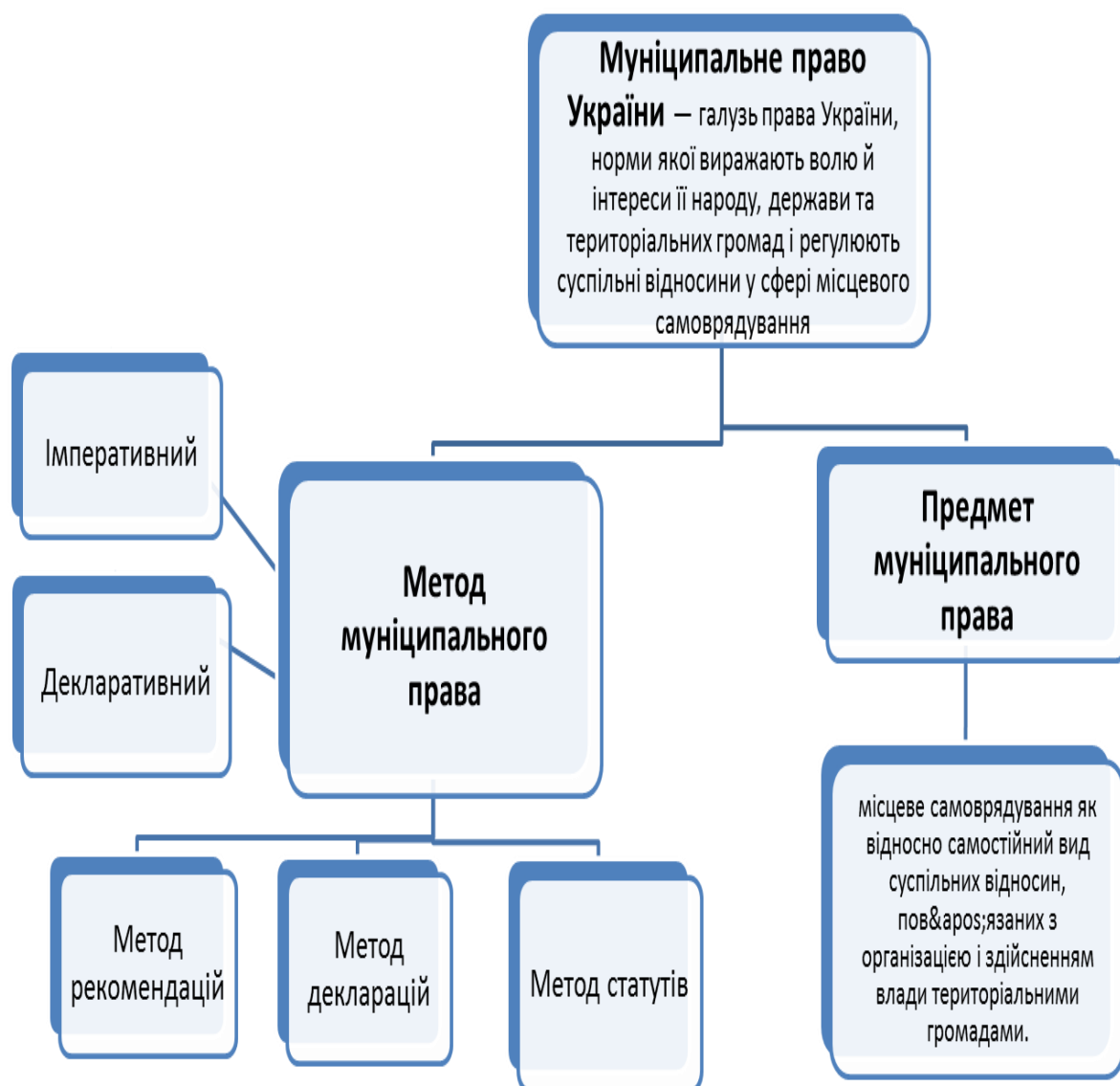
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Ключові поняття та терміни: муніципальне право як наука; муніципальне право як навчальна дисципліна; муніципальне право як галузь права; система муніципального права; муніципально-правові відносини; джерела муніципального права.

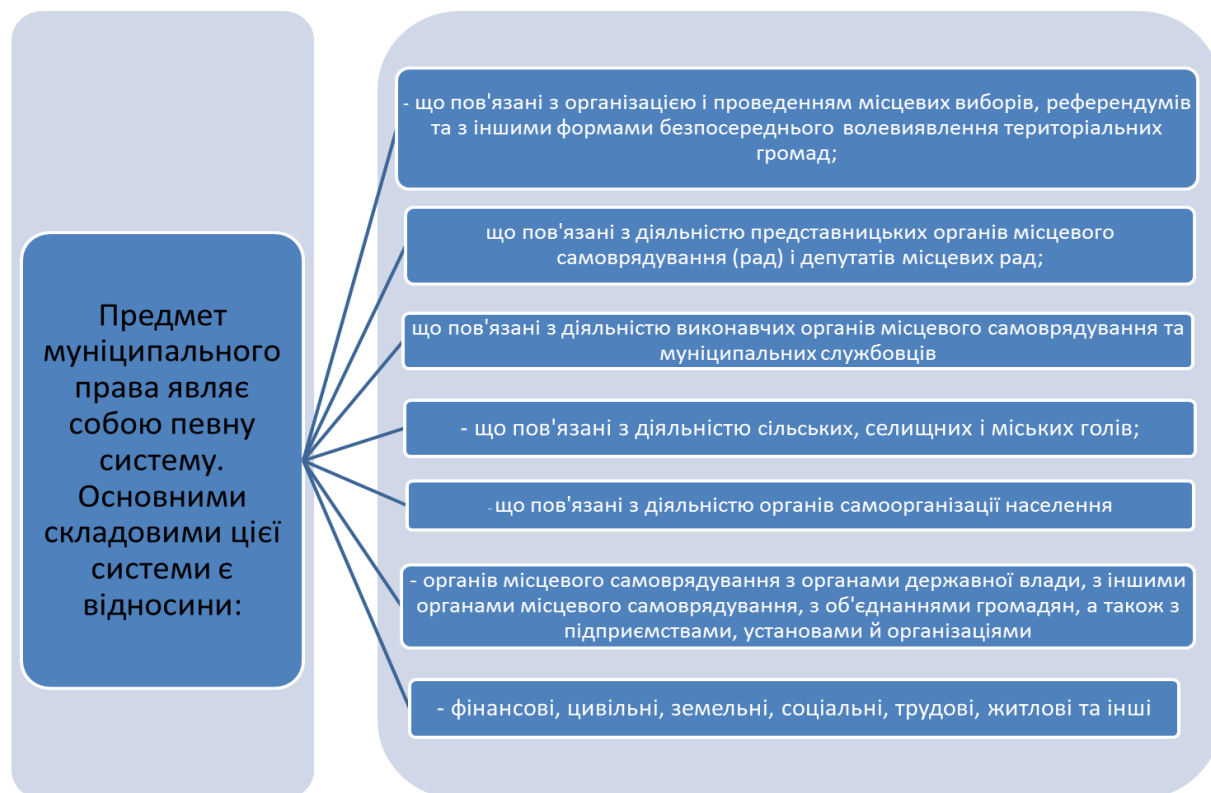
Готуючись до занять, студентам необхідно дати визначення муніципального права як науки, навчальної дисципліни, галузі права; охарактеризувати систему муніципального права: муніципально-правові інститути і норми та їх класифікацію; назвати, які існують позиції вчених щодо назви галузі «муніципальне право» та в чому полягає дискусійність цієї проблеми; назвати та охарактеризувати основні джерела муніципального права України; вказати, у чому полягає специфіка джерел муніципального права як галузі права порівняно з джерелами інших галузей права.

Засвоєнню знань з теми буде сприяти вивчення таких понять: «муніципальне право як наука, навчальна дисципліна, галузь права»; «місцеве самоврядування»; «система муніципального права»; «муніципально-правові інститути»; «муніципально-правові норми»; «джерела муніципального права».

Поняття, предмет, методи муніципального права України

Предмет муніципального права України

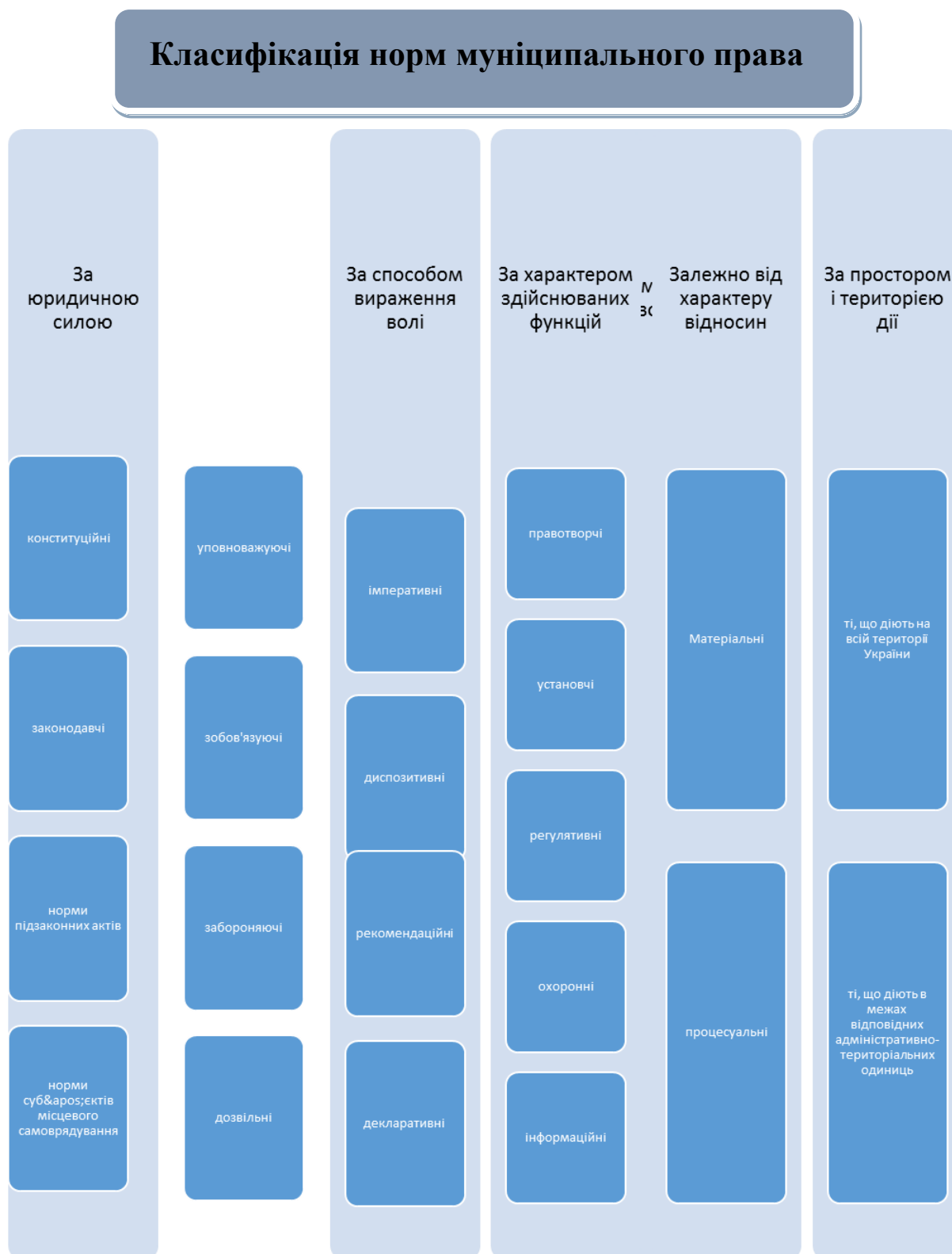

Джерела муніципального права України

Джерела

- Конституція України
- Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні"
- Закон України "Про місцеві вибори"
- Закон України "Про статус депутатів місцевих рад"
- Закон України "Про службу в органах місцевого самоврядування"
- Закон України "Про добровільне об'єднання територіальних громад"
- укази Президента України
- постанови Кабінету Міністрів України
- нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади
- рішення Конституційного Суду України з питань місцевого самоврядування
- статuti територіальних громад сіл, селищ, міст

Класифікація норм муніципального права України

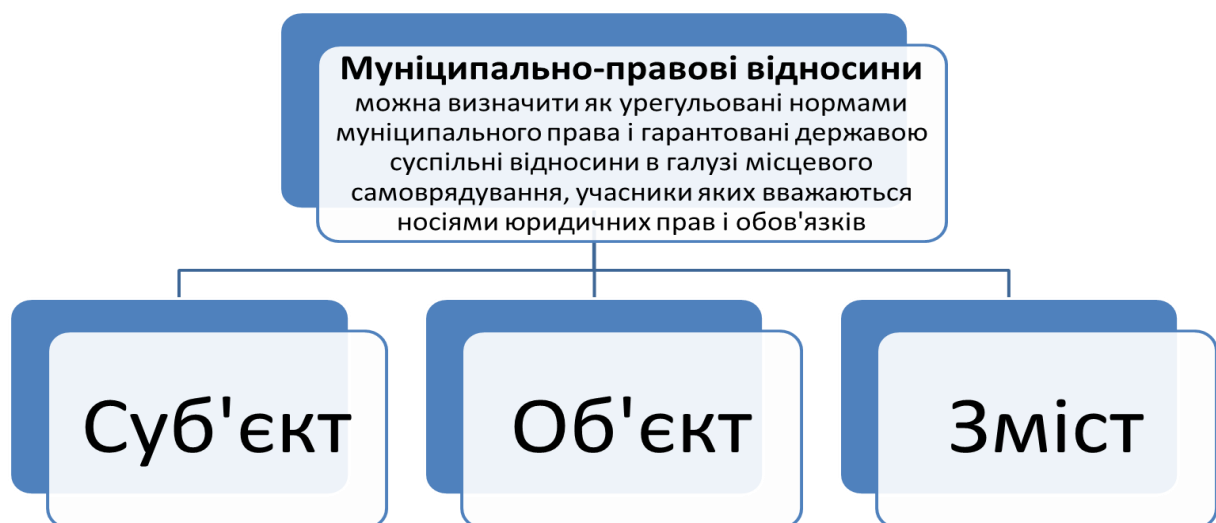
Система муніципального права України

Інститути муніципального права

Структура муніципально-правових відносин

Основні суб'єкти муніципально-правових відносин

- Український народ
- Українська держава
- органи державної влади
- політичні партії і громадські організації, їх об'єднання і осередки
- громадяни України
- територіальні громади, жителі відповідних адміністративно-територіальних одиниць
- представницькі органи місцевого самоврядування (місцеві ради), виконавчі органи місцевих рад
- сільські, селищні, міські голови, органи самоорганізації населення, депутати місцевих рад, посадові особи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації;
- асоціації та інші об'єднання органів місцевого самоврядування;
- юридичні особи.

Основні об'єкти муніципально-правових відносин

- влада народу
- державна влада; права, свободи і обов'язки людини і громадянина;
- влада територіальних громад
- питання місцевого значення; функції (напрями й види діяльності) суб'єктів місцевого самоврядування
- об'єкти комунальної власності
- місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, місцеві податки і збори, місцеві позики
- природні блага, природні об'єкти, природні ресурси, об'єкти природно-заповідного фонду, земля
- духовні блага (освіта, наука, культура, інформація, пам'ятки історії, культури, архітектури, містобудування)
- соціальні блага (об'єкти житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку, охорони здоров'я, фізкультури і спорту тощо)
- програми економічного та соціально-культурного розвитку сіл, селищ, міст і цільові програми з інших питань самоврядування
- плани підприємств і організацій
- адміністративно-територіальний устрій тощо.

За змістом повноваження є

- у сфері соціально-економічного розвитку, планування та обліку
- у галузі бюджету, фінансів і цін; щодо управління комунальною власністю
- у галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку
- у галузі будівництва
- у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту
- у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища
- у сфері соціального захисту населення; тощо.

Перелік питань для самоконтролю

1. Муніципальне право: загальна характеристика.
2. Співвідношення права як галузі права, науки та навчальної дисципліни.
3. Система муніципального права: муніципально-правові інститути та норми. Їх класифікація.
4. Які існують позиції вчених щодо назви галузі «Муніципальне право». У чому полягає дискусійність цієї проблеми?
5. Назвіть та охарактеризуйте основні джерела муніципального права України як галузі права, у чому полягає їх специфіка порівняно з джерелами інших галузей права?

Перелік завдань для самоконтролю

1. Муніципальне право як галузь права – це:
 - а) система знань;
 - б) частина науки про право;
 - в) система правових норм;
 - г) сукупність категорій та суджень.

2. Що є предметом муніципального права:

- а) майнові відносини;
- б) відносини, що складаються у процесі організації та здійснення місцевого самоврядування;
- в) відносини, що складаються у процесі організації та здійснення державної влади;
- г) відносини у сфері підприємництва.

3. Який нормативний акт визначає систему місцевого самоврядування, засади організації і діяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування, їх функції, повноваження і відповідальність та гарантії місцевого самоврядування:

- а) Цивільний кодекс України;
- б) укази Президента України;
- в) Закон України «Про державну службу»;
- г) Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

4. Наука муніципального права являє собою:

- а) систему норм права, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з виникненням, формуванням та організацією місцевого самоврядування;
- б) систему наукових ідей, теорій, концепцій, знань про суспільні відносини, пов'язані з виникненням, формуванням та організацією місцевого самоврядування;
- в) навчальну юридичну дисципліну;
- г) систему знань, що викладається у вищих навчальних закладах.

5. У чому полягає громадська (громадівська) теорія місцевого самоврядування:

- а) сутність самоврядування у процесі реалізації децентралізованих державно-владних повноважень недержавними суб'єктами – територіальними громадами і органами місцевого самоврядування;
- б) сутність самоврядування у наданні місцевій спільноті самій реалізовувати свої громадські інтереси;

в) сутність самоврядування у тому, що влада належить народу;

г) органи місцевого самоврядування реалізують державну владу на місцях.

Тести з розгорнутою відповіддю

6. Джерела муніципального права.
7. Концепції назви муніципального права.
8. Предмет та об'єкт муніципального права.
9. Основні принципи муніципального права.
10. Які існують теорії місцевого самоврядування?

Глосарій

Муніципальне право України – галузь права України, норми якої виражають волю й інтереси її народу, держави та територіальних громад і регулюють суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування.

Муниципалітет (з нім. Munizipalität, що походить від лат. municipium, від munis – «тягар» і capio – «приймаю») – термін, який, залежно від контексту, може означати:

- 1) орган місцевого самоврядування;
- 2) приміщення, яке займає орган місцевого самоврядування;
- 3) адміністративну одиницю найнижчого рівня у Франції та багатьох інших країнах.

Предметом муніципального права є місцеве самоврядування як відносно самостійний вид суспільних відносин, пов'язаних з організацією і здійсненням влади територіальними громадами.

Метод муніципального права є способом її впливу на суспільні відносини, зокрема на відносини у системі місцевого самоврядування.

Муниципально-правові принципи – це керівні ідеї, фундаментальні засади, що відображають його сутність і соціальне призначення.

ТЕМА 19

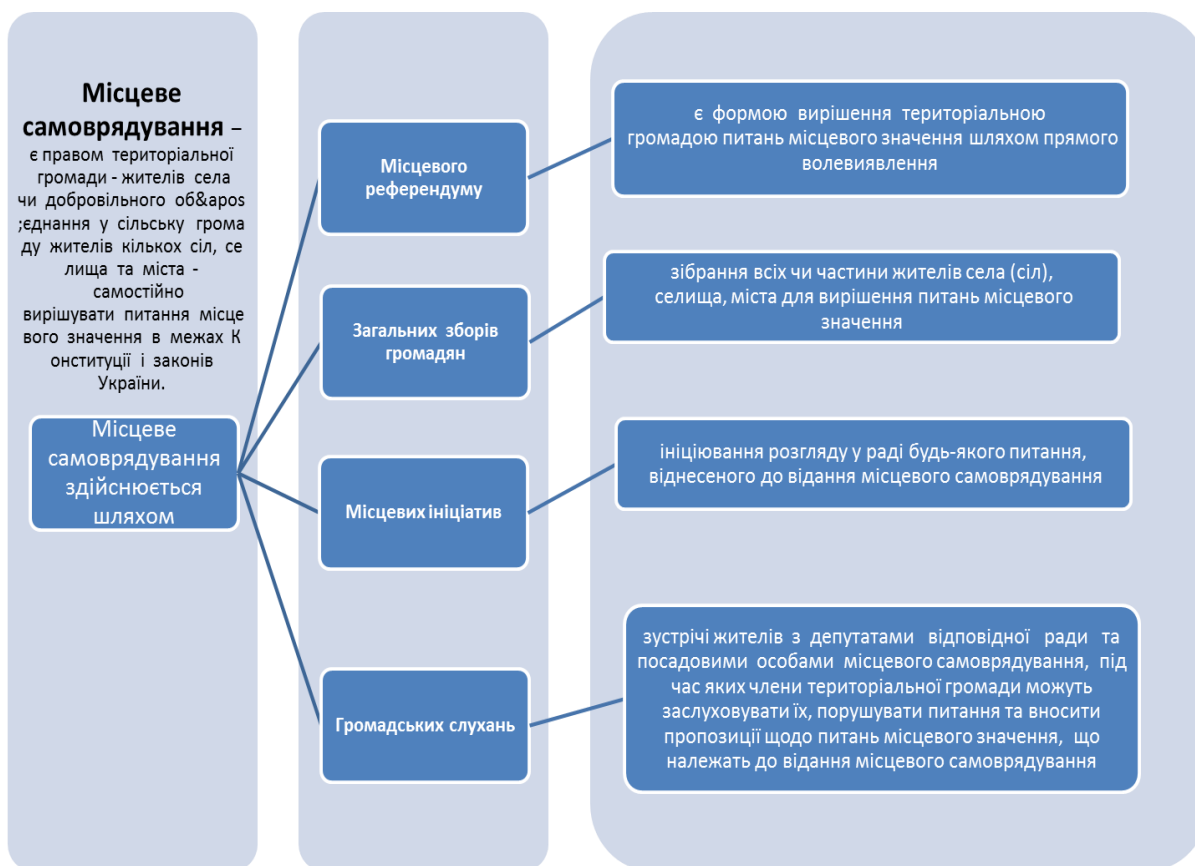
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Ключові поняття та терміни: місьцеве самоврядування; система муніципального права; джерела муніципального права; муніципально-правові відносини; теорії місцевого самоврядування; система місцевого самоврядування; гарантії місцевого самоврядування.

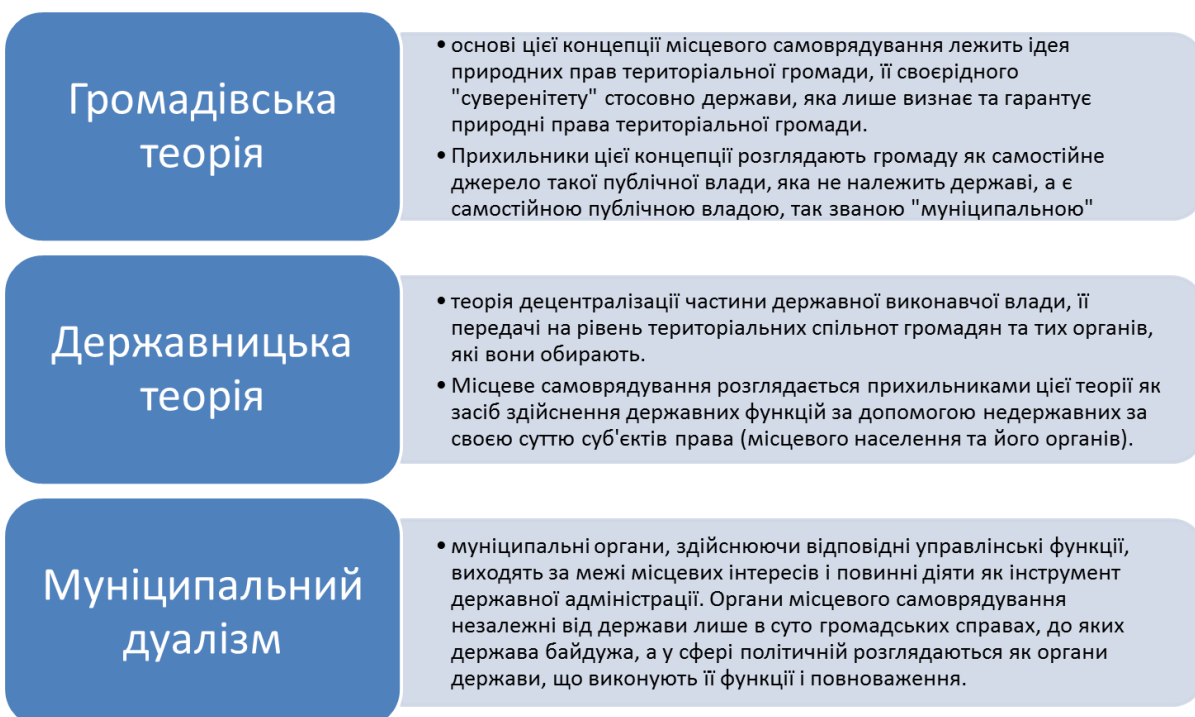
Під час підготовки до занять студентам необхідно визначити зміст державницької теорії місцевого самоврядування; вказати, що являє собою теорія дуалізму у муніципальному управлінні; назвати ознаки місцевого самоврядування; розказати про систему місцевого самоврядування в Україні; назвати органи місцевого самоврядування та місцеві органи державної виконавчої влади в Україні.

Засвоєнню знань з теми буде сприяти вивчення таких понять: «муніципально-правові відносини»; «теорії місцевого самоврядування»; «система місцевого самоврядування»; «гарантії місцевого самоврядування»; «муніципальне управління»; «органи місцевого самоврядування»; «місцеві органи державної виконавчої влади».

Поняття та шляхи здійснення місцевого самоврядування

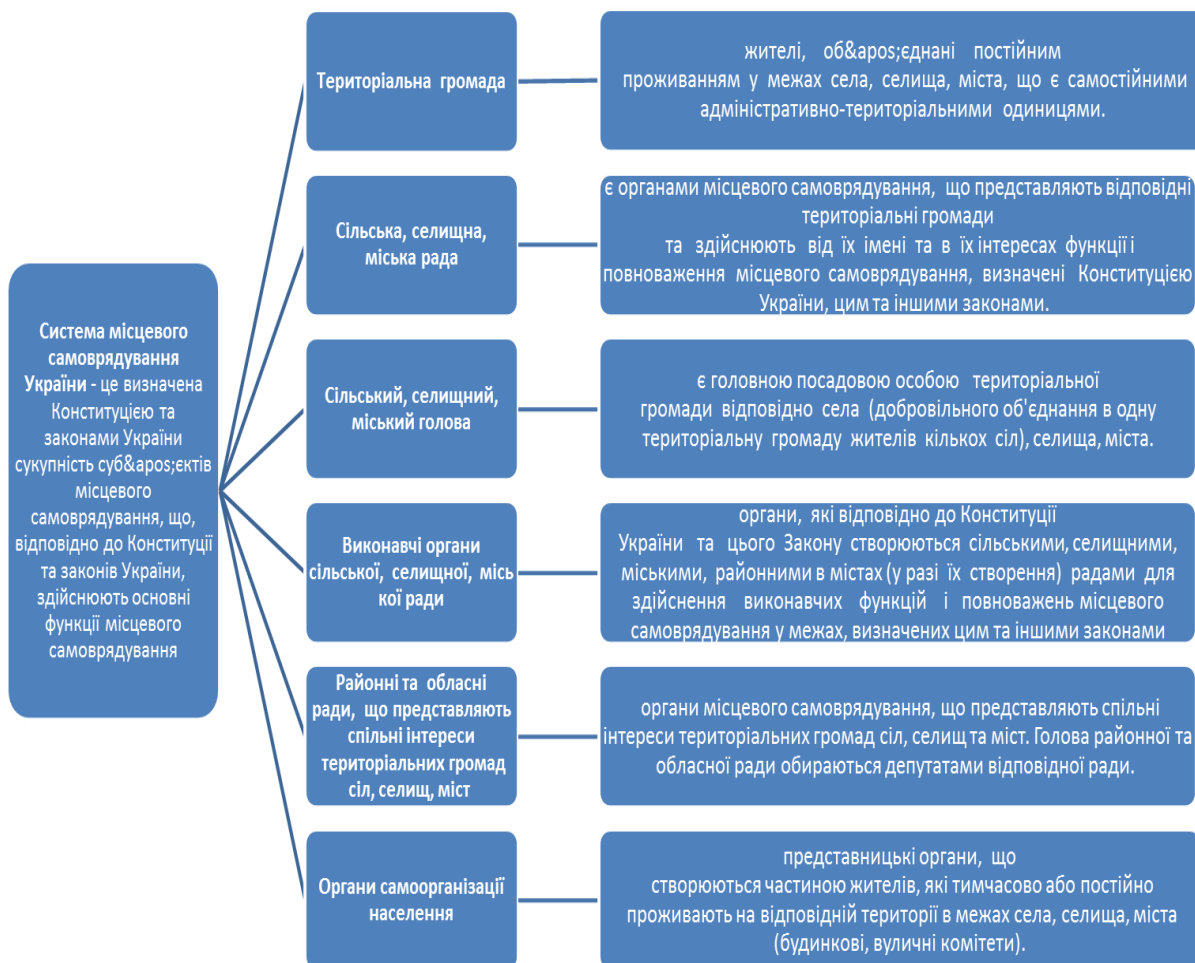
Теорії місцевого самоврядування

Принципи місцевого самоврядування

Система місцевого самоврядування

Перелік питань для самоконтролю

1. Охарактеризуйте громадську теорію місцевого самоврядування.
2. Зміст державницької теорії місцевого самоврядування.
3. Теорія дуалізму муніципального управління.
4. Назвіть ознаки місцевого самоврядування.
5. Система місцевого самоврядування в Україні.
6. Місцеве самоврядування та місцеві органи державної виконавчої влади в Україні.

Перелік завдань для самоконтролю

1. Місцеве самоврядування є право:

а) територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції України і законів України;

б) органів самоорганізації населення вирішувати питання місцевого значення;

в) місцевих рад вирішувати питання органів виконавчої влади на відповідній території.

2. Скільки категорій посад в органах місцевого самоврядування:

а) п'ять;

б) шість;

в) сім.

Тести з розгорнутою відповіддю

3. Що таке місцеве самоврядування?

4. Коли прийнята Конституція України?

5. Демократія – це ...

6. Форми здійснення місцевого самоврядування.

7. Як громадяни України реалізують своє право на участь в місцевому самоврядуванні?

8. Скільки існує основних теорій місцевого самоврядування?

9. Іберійська (від слова Іберія – стародавня назва Іспанії) система організації місцевої влади передбачає існування на всіх рівнях місцевого управління виборних органів місцевого самоврядування (ради) та їх головних посадових осіб (голів, мерів, префектів тощо), які ...

10. Романо-германська (континентальна) система організації влади на місцях передбачає існування ...

Глосарій

Місцеве самоврядування – право територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду

жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцевий референдум – форма вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення.

Загальні збори громадян – зібрання всіх чи частини жителів села (сіл), селища, міста для вирішення питань місцевого значення.

Місцеві ініціативи – ініціювання розгляду у раді будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування.

Громадські слухання – зустрічі жителів з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

Народовладдя – територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень.

Законність – суб'єкти місцевого самоврядування здійснюють свої функції на відповідній території згідно із законодавством України.

Гласність – відкритий (публічний) характер діяльності органів місцевого самоврядування, систематичне інформування населення про цю діяльність.

Колегіальності – органи місцевого самоврядування вирішують питання, що належать до їх компетенції більшістю голосів на засадах колективного, вільного та ділового обговорення.

Поєднання місцевих і державних інтересів – місцеві і державні інтереси збігаються та забезпечуються на місцевому рівні.

Виборність – усі органи місцевого самоврядування формуються шляхом виборів.

Державна підтримка та гарантії місцевого самоврядування – місцеве самоврядування в Україні визнається і гарантується на рівні Конституції України.

Судовий захист прав місцевого самоврядування – органи місцевого самоврядування мають право на звернення до суду з метою забезпечення виконання їх рішень.

Система місцевого самоврядування України – це визначена Конституцією та законами України сукупність суб'єктів місцевого самоврядування, що, відповідно до Конституції та законів України, здійснюють основні функції місцевого самоврядування.

Територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями. Територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати, відповідно, сільського, селищного, міського голову.

Повноваження, які здійснюють територіальні громади поділяються на власні (які належать виключно їм – ч. 1 ст. 143 КУ) та делеговані (надані їм органами виконавчої влади).

Сільська, селищна, міська рада – орган місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, цим та іншими законами.

Сільський, селищний, міський голова – головна посадова особа територіальної громади, відповідно, села (добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста.

ТЕМА 20

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Ключові поняття та терміни: територіальна громада; рада; орган місцевого самоврядування; акти органів місцевого самоврядування.

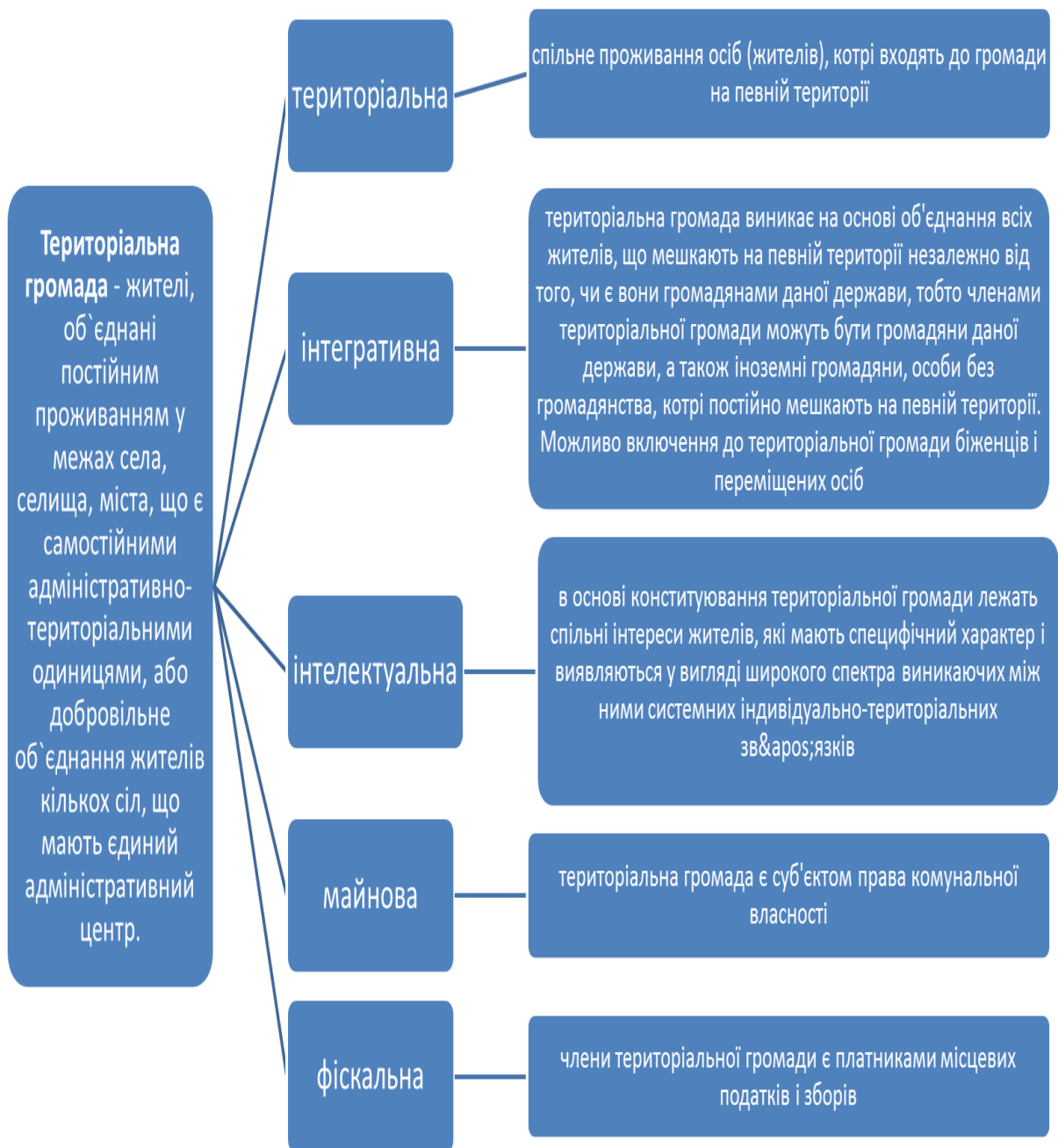
Для вивчення теми студентам необхідно визначити поняття та ознаки територіальної громади; назвати види територіальних громад в Україні; визначити функції та повноваження територіальних громад; вказати форми діяльності територіальних громад; охарактеризувати порядок об'єднання територіальних громад; визначити правову природу статуту територіальної громади; розповісти про порядок прийняття та реєстрації статуту територіальної громади; визначити зміст (структуру) статуту територіальної громади.

Краще оволодіти знаннями з теми студентам допоможуть такі поняття: «територіальна громада», «форми діяльності територіальних громад», «статус територіальної громади», «зміст статусу територіальної громади».

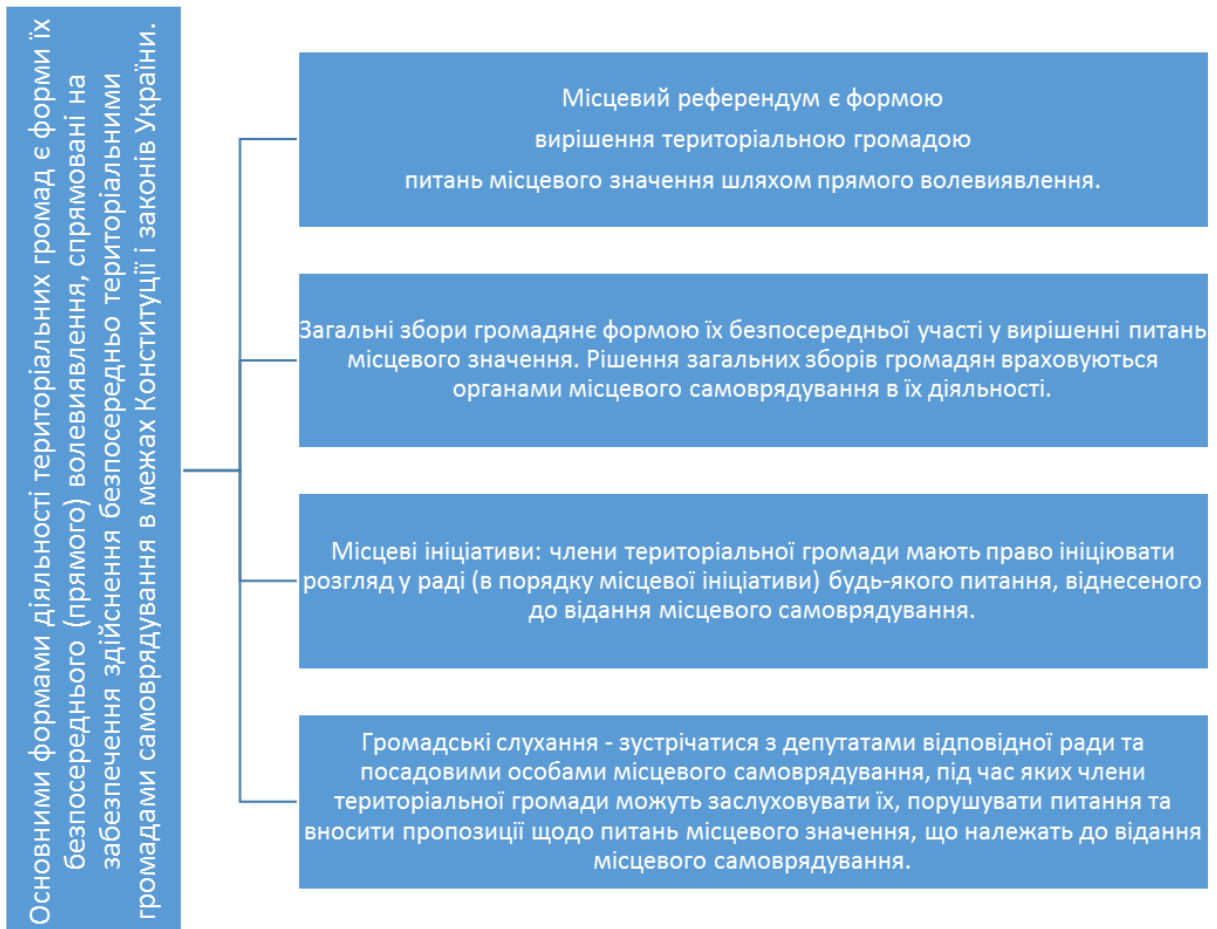
Види територіальних громад

Поняття та ознаки територіальної громади

Форми діяльності територіальних громад

Загальні відомості про органи самореалізації населення

Органи самоорганізації населення - представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених цим Законом.

будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів,
комітети районів у містах, сільські, селищні комітети.

Склад органу самоорганізації населення:

Керівник, заступник(и);

Секретар, інші члени.

Фінансова основа діяльності органу самоорганізації населення:

Кошти відповідного місцевого
бюджету

Добровільні внески фізичних і
юридичних осіб.

Перелік питань для самоконтролю

1. Поняття та ознаки територіальної громади.
2. Види територіальних громад в Україні.
3. Функції та повноваження територіальних громад.
4. Форми діяльності територіальних громад.
5. Порядок об'єднання територіальних громад.
6. Правова природа статуту територіальної громади.
7. Порядок прийняття та реєстрації статуту територіальної громади.
8. Зміст (структура) статуту територіальної громади.

Перелік завдань для самоконтролю

1. Сесія ради є правомочною, якщо в її пленарному засіданні бере участь:

- а) не менше половини депутатів від загального складу ради;*
- б) більше половини депутатів від загального складу ради;*
- в) не менше двох третин депутатів від загального складу ради.*

2. Постійні комісії обираються радою на строк її повноважень у складі голови і членів комісії. Усі інші питання структури комісії вирішуються:

- а) сесією ради;*
- б) відповідною комісією;*
- в) головою відповідної комісії.*

3. Рішення виконавчого комітету ради з питань, віднесених до власної компетенції виконавчих органів ради, можуть бути скасовані:

- а) відповідним головою;*
- б) відповідною радою;*
- в) відповідним головою або радою.*

4. Повноваження депутата місцевої ради починаються:

- а) з дня відкриття першої сесії відповідної ради;*
- б) з моменту офіційного оголошення підсумків виборів відповідною територіальною виборчою комісією на сесії ради;*
- в) з моменту офіційного оголошення підсумків виборів відповідною територіальною виборчою комісією.*

5. Питання про дотермінове припинення повноважень селищної ради за рішенням місцевого референдуму може бути порушене:

- а) селищним головою одноособово;*
- б) головою обласної ради;*
- в) виконкомом селищної ради.*

6. Регламент міської ради затверджується не пізніше, ніж на:

- а) першій сесії;*
- б) другій сесії;*
- в) третій сесії.*

7. Рішення про скликання сесії районної ради доводиться до відома депутатів і населення не пізніше ніж за:

- а) 10 днів до сесії;*
- б) 15 днів до сесії;*
- в) 20 днів до сесіїю.*

8. Доцільність, порядок та умови відчуження об'єктів права комунальної власності визначаються:

- а) виконавчим комітетом;*
- б) відповідною радою;*
- в) відповідним головою.*

9. Рада вважається правомочною за умови обрання:

- а) 1/3 депутатів від загального складу ради;*
- б) 2/3 депутатів від загального складу ради;*
- в) більшості депутатів від загального складу ради.*

10. Положення про постійні комісії ради затверджуються не пізніше, як на:

- а) першій сесії;*
- б) другій сесії;*
- в) третій сесії.*

Глосарій

Територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Ознаки територіальної громади, що знайшли закріплення в законодавстві України:

1) **територіальна** – спільне проживання осіб (жителів), які входять до громади на певній території (у межах певної адміністративно-територіальної одиниці: села, селища, міста – ч. 1 ст. 140 Конституції);

2) **інтегративна** – територіальна громада виникає на основі об'єднання всіх жителів, що мешкають на певній території незалежно від того, чи є вони громадянами цієї держави, тобто членами територіальної громади можуть бути громадяни цієї держави, а також іноземні громадяни, особи без громадянства, які постійно мешкають на певній території. Можливо включення до територіальної громади біженців і переміщених осіб (за змістом ст. 1 Закону України від 21 травня 1997 р.);

3) **інтелектуальна** – в основі конституювання територіальної громади лежать спільні інтереси жителів, які мають специфічний характер і виявляються у вигляді широкого спектра виникаючих між ними системних індивідуально-територіальних зв'язків (основний об'єкт діяльності територіальної громади – питання місцевого значення, ч. 1 ст. 140 Конституції України);

4) **майнова** – територіальна громада є суб'єктом права комунальної власності (їй належать рухоме й нерухоме майно, прибутки місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що перебувають у власності відповідних територіальних громад – ч. 1 ст. 142 Конституції України);

5) **фіскальна** – члени територіальної громади є платниками місцевих податків і зборів (податок на майно, єдиний податок тощо).

Види територіальних громад:

- а) територіальна громада села;
- б) територіальна громада селища;
- в) територіальна громада міста.

Статут територіальної громади – це мала конституція територіальної громади, яка визначає правовідносини у самій громаді та з зовнішнім середовищем.

ТЕМА 21

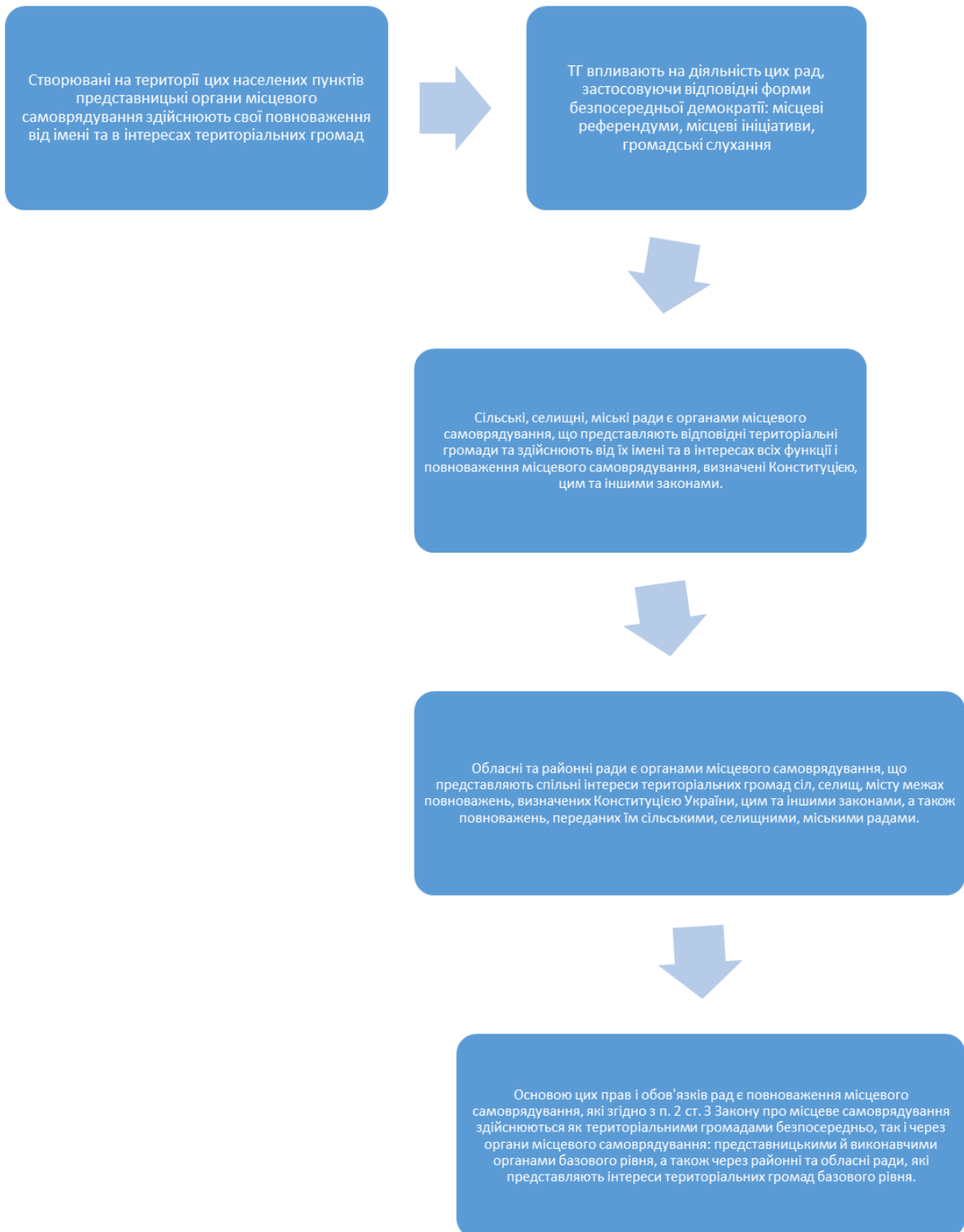
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ РАД

Ключові поняття та терміни: рада; орган місцевого самоврядування; акти органів місцевого самоврядування; голова; депутат місцевої ради; система виконавчих органів рад; виконавчі комітети місцевих рад, районні адміністрації у містах; відділи, управління, комісії виконавчих комітетів.

Під час вивчення теми студентам необхідно визначити правовий статус місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування; з'ясувати особливості правового статусу місцевих рад базового та регіонального рівня місцевого самоврядування; вказати, які особливості формування, відповідальності та припинення діяльності місцевих рад; визначити правовий статус депутатів місцевих рад; дослідити специфіку правового статусу та порядку функціонування районних і обласних рад; перелічити особливості взаємовідносин сільського, селищного, міського голови з представницькими і виконавчими органами місцевого самоврядування; дати характеристику місцевим радам як представницьким органам місцевого самоврядування; розкрити функції та повноваження місцевих рад; охарактеризувати правове регулювання взаємовідносин органів державної влади з органами місцевого самоврядування; дати визначення поняттю «депутат місцевої ради як повноважний представник інтересів територіальної громади та виборців свого виборчого округу»; встановити особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування.

Засвоєнню знань з теми буде сприяти вивчення таких понять: «рада», «орган місцевого самоврядування», «акти органів місцевого самоврядування», «сільський голова», «селищний голова», «міський голова», «депутат місцевої ради», «акти органів місцевого самоврядування».

Загальні положення про формування представницьких органів місцевого самоврядування

Види місцевих виборів та порядок їх призначення

Чергові місцеві вибори

- проводяться одночасно на всій території України в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень рад, голів, старост, обраних на попередніх чергових місцевих виборах.

Позачергові місцеві вибори

- призначаються Верховною Радою України у разі дострокового припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті, сільської, селищної ради, сільського, селищного, міського голови. Позачергові вибори старости призначаються радою відповідної об'єднаної територіальної громади в разі дострокового припинення повноважень старости.

Повторні вибори депутатів (депутата) у відповідному багатомандатному, одномандатному виборчому окрузі

- призначаються відповідною територіальною виборчою комісією в порядку, встановленому цим Законом, у разі визнання відповідних виборів у цьому виборчому окрузі такими, що не відбулися, з підстав, визначених цим Законом, чи в разі визнання особи, обраної у відповідному одномандатному виборчому окрузі депутатом, такою, яка відмовилася від депутатського мандата у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

Повторні вибори сільського, селищного, міського голови, старости

- призначаються відповідною територіальною виборчою комісією в порядку, встановленому цим Законом, у разі визнання відповідних виборів такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи, обраної сільським, селищним, міським головою, старостою, такою, яка відмовилася від посади сільського, селищного, міського голови, старости.

Проміжні вибори депутата сільської, селищної ради

- призначаються в одномандатному виборчому окрузі територіальною виборчою комісією в порядку, встановленому цим Законом, у разі дострокового припинення повноважень депутата сільської, селищної ради, обраного у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

Перші вибори депутатів, сільських, селищних, міських голів

- призначаються Центральною виборчою комісією у порядку, визначеному законом.

Перші вибори старости

- призначаються відповідною радою об'єднаної територіальної громади.

**Співвідношення кількості виборців до кількості депутатів
на місцевих виборах**

Загальний склад (кількість депутатів) місцевої ради визначають відповідно до чисельності виборців:	
Кількість виборців	Кількість депутатів
до 1 тисячі виборців	12 депутатів
від 1 тисячі до 3 тисяч виборців	14 депутатів
від 3 тисяч до 5 тисяч виборців	22 депутати
від 5 тисяч до 20 тисяч виборців	26 депутатів
від 20 тисяч до 50 тисяч виборців	34 депутати
від 50 тисяч до 100 тисяч виборців	36 депутатів
від 100 тисяч до 250 тисяч виборців	42 депутати
від 250 тисяч до 500 тисяч виборців	54 депутати
від 500 тисяч до 1 мільйона виборців	64 депутати
від 1 мільйона до 2 мільйонів виборців	84 депутати
понад 2 мільйони виборців	120 депутатів

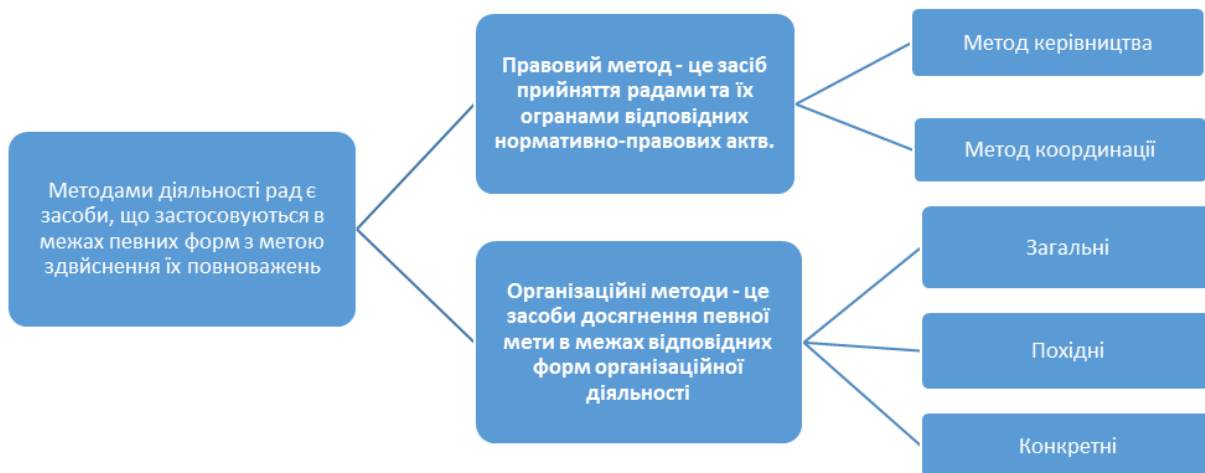
Етапи виборчого процесу

Правовий статус депутатів, голів місцевих рад та старости

Кандидат у депутати	Голова сільської, селищної, міської ради	Староста
Громадянин України, якому виповнилося 18 років		У селах, селищах, визначених за рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади, утвореної відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», за винятком її адміністративного центру, обирається староста на строк повноважень місцевої ради
Може суміщати свою діяльність з виконанням інших виробничих чи службових обов'язків	Не може бути депутатом будь-якої ради, суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, в тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої роботи у позаробочий час), займатися підприємницькою діяльністю	
На час сесій, засідань постійних комісій рад, а також для здійснення депутатських повноважень в інших, передбачених законом випадках, депутат звільняється від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням йому середнього заробітку за основним місцем роботи та інших витрат, пов'язаних з депутатською діяльністю, за рахунок відповідного місцевого бюджету	Повноваження починаються з моменту оголошення відповідною сільською, селищною, міською виборчою комісією на пленарному засіданні ради рішення про його обрання	Представляє інтереси жителів села, селища у виконавчих органах сільської, селищної, міської ради; сприяє жителям села, селища у підготовці документів, що подаються до органів місцевого самоврядування; бере участь у підготовці проекту бюджету територіальної громади щодо фінансування програм, що реалізуються на території відповідного села, селища
Депутат зобов'язаний брати участь у роботі сесій ради, засідань постійної та інших комісій ради, до складу яких його обрано		

Методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування

Форми діяльності представницьких органів місцевого самоврядування

Формами діяльності представницьких органів місцевого самоврядування є самостійні, основні, конкретні, здійснювані в межах певних правових, організаційно-правових та організаційних рамок рад, їх органів, посадових осіб і депутатів, з допомогою яких реалізується компетенція місцевих рад та їх органів.

Правова форма: реалізація повноважень цих органів, пов'язаних з нормотворчою, правозастосовчою і правоохоронною діяльністю спрямованою на регулювання правовідносин.	Організаційна форма: не передбачає юридичних наслідків і не формує правовідносин. Вона забезпечує виконання завдань, функцій і повноважень.	Організаційно-правові форми: сесії рад місцевого самоврядування; засідання виконавчих комітетів рад, постійних комісій; робота депутатів на території відповідної територіальної громади; і т. д.
---	--	--

Загальна характеристика гарантій місцевого самоврядування та відповідальності його органів

Органи виконавчої влади, їх посадові особи не мають права втручатися в законну діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Органи та посадові особи місцевого самоврядування мають право звертатися до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад, повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Підзвітність і підконтрольність місцевих державних адміністрацій районним, обласним радам. Місцеві державні адміністрації є підзвітними відповідним районним, обласним радам у виконанні програм соціально-економічного і культурного розвитку, районних, обласних бюджетів, підзвітними і підконтрольними у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними, обласними радами, а також у виконанні рішень рад з цих питань

Обов'язковість актів і законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальними громадами. Територіальна громада у будь-який час може достроково припинити повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування, якщо вони порушують Конституцію або закони України, обмежують права і свободи громадян, не забезпечують здійснення наданих їм законом повноважень

Повноваження сільського, селищного, міського голови, вважаються достроково припиненими у разі: його звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень голови; припинення його громадянства; набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; набрання законної сили рішенням суду про притягнення його до відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією, яким накладено стягнення у виді позбавлення права займати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; відкликання з посади за народною ініціативою; визнання його судом недієздатним, безвісно відсутнім або оголошення таким, що помер; його смерті.

Повноваження сільської, селищної, міської, районної в місті, районної, обласної ради можуть бути достроково припинені у випадках якщо рада прийняла рішення з порушенням Конституції України, цього та інших законів, прав і свобод громадян, ігноруючи при цьому вимоги компетентних органів про приведення цих рішень у відповідність із законом;

якщо сесії ради не проводяться без поважних причин у строки, встановлені цим Законом, або рада не вирішує питань, віднесених до її відання; передбачених Законом України "Про військово-цивільні адміністрації".

Перелік питань для самоконтролю

1. Визначте правовий статус місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування.
2. Визначте особливості правового статусу місцевих рад базового та регіонального рівня місцевого самоврядування.
3. Які особливості формування, відповідальності та припинення діяльності місцевих рад?
4. Визначте правовий статус депутатів місцевих рад.
5. Специфіка правового статусу та порядку функціонування районних і обласних рад.

6. Особливості взаємовідносин сільського, селищного, міського голови з представницькими і виконавчими органами місцевого самоврядування.

7. Місцеві ради як представницькі органи місцевого самоврядування: поняття та ознаки.

8. Функції та повноваження місцевих рад.

9. Правове регулювання взаємовідносин органів державної влади з органами місцевого самоврядування.

10. Депутат місцевої ради – повноважний представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу.

11. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування.

Перелік завдань для самоконтролю

1. Місцеве самоврядування є право:

а) територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України;

б) органів самоорганізації населення вирішувати питання місцевого значення;

в) місцевих рад вирішувати питання органів виконавчої влади на відповідній території.

2. Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою:

а) безпосередньо;

б) через органи місцевого самоврядування;

в) через місцеві державні адміністрації.

3. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування є:

а) територіальна громада села;

б) територіальна громада селища;

в) територіальна громада села, селища, міста.

4. Предметом місцевого референдуму може бути:

- а) будь-яке питання, віднесене Конституцією України до відання місцевого самоврядування;
- б) будь-яке питання, віднесене Конституцією України до відання місцевого самоврядування, органів державної влади;
- в) будь-яке питання, віднесене Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування України» та іншими законами до відання місцевого самоврядування.

5. Громадські слухання проводяться:

- а) не рідше одного разу на рік;
- б) не рідше одного разу на два роки;
- в) не рідше одного разу на півроку.

6. Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються:

- а) на засадах їх підконтрольності в межах повноважень, наданих органам самоврядування Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні»;
- б) на засадах їх підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності в межах повноважень, наданих органами самоврядування Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні»;
- в) на договірній і податковій основі та на засадах підконтрольності в межах повноважень, наданих органам місцевого самоврядування Законом «Про місцеве самоврядування в Україні».

7. До власних (самоврядних) повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад щодо управління комунальною власністю, зокрема, належать:

- а) управління в межах, визначених радою, майном, що належить до комунальної власності відповідних територіальних громад;

б) заслуховування звітів про роботу керівників підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідних територіальних громад;

в) погодження в установленому порядку кандидатур для призначення на посаду керівників підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, які перебувають у державній власності.

8. Під час здійснення наданих повноважень сільський, селищний, міський голова є підзвітним, підконтрольним і відповідальним:

а) перед територіальною громадою і відповідною радою;

б) перед територіальною громадою, відповідальним – перед відповідною радою, а з питань здійснення виконавчими органами ради повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольним відповідним органам виконавчої влади;

в) перед територіальною громадою, відповідною радою, відповідним органом виконавчої влади

9. Сільський, селищний, міський голова звітує про свою роботу перед територіальною громадою на відкритій зустрічі з громадянами:

а) не рідше одного разу на рік;

б) не рідше одного разу на два роки;

в) не рідше одного разу на півроку.

10. Сільський, селищний, міський голова зобов'язаний прозвітувати перед радою про роботу виконавчих органів ради у будь-який визначений ними термін:

а) на вимогу не менше двох третин депутатів відповідної ради;

б) на вимогу не менше половини депутатів відповідної ради;

в) на вимогу більшості депутатів відповідної ради.

Глосарій

Сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їхнього імені та в їхніх інтересах всі функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією, цим та іншими законами.

Обласні та районні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст у межах повноважень, визначених Конституцією України, цим та іншими законами, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

Кандидатом на посаду депутата місцевої ради, сільського, селищного, міського голови може бути громадянин України, якому виповнилося 18 років. Немає цензу осілості.

ТЕМА 22

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Ключові поняття та терміни: система виконавчих органів рад; виконавчі комітети місцевих рад, районні адміністрації у містах; відділи, управління, комісії виконавчих комітетів.

Під час підготовки до занять необхідно визначити систему виконавчих органів сільських, селищних, міських рад; дати характеристику виконавчому комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради, охарактеризувати порядок його утворення та кількісний склад; назвати повноваження виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради; вказати, яка форма організації роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради; назвати відділи, управління та інші виконавчі органи сільської, селищної, міської, районної в місті ради, визначити порядок їх утворення та види; перелічити основні функції та повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад та розкрити основні проблеми їх функціонування та шляхи удосконалення діяльності; дати визначення апарату виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради та охарактеризувати його; назвати та охарактеризувати виконавчі органи у районах міст із районним поділом; дати характеристику правовому статусу службовців органів місцевого самоврядування.

Вивченню теми буде сприяти засвоєння студентами таких понять: «система виконавчих органів рад», «виконавчі комітети місцевих рад», «районні адміністрації у містах», «відділи виконавчих комітетів», «управління виконавчих комітетів», «комісії виконавчих комітетів».

Поняття виконавчих органів місцевих рад

Виконавчі органи рад - органи, які відповідно до Конституції України та цього Закону створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у разі їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування у межах, визначених цим та іншими законами на строк її повноважень.

Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади - також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

У сільських радах, що представляють територіальні громади, які налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної громади або сільської ради виконавчий орган ради може не створюватися. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (крім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноособово.

Гарантії місцевого самоврядування

Гарантіями місцевого самоврядування розуміють сукупність умов і засобів, які забезпечують реалізацію завдань та функцій, захист прав місцевого самоврядування. Серед них виділяють загальні й спеціальні (юридичні) гарантії місцевого самоврядування:

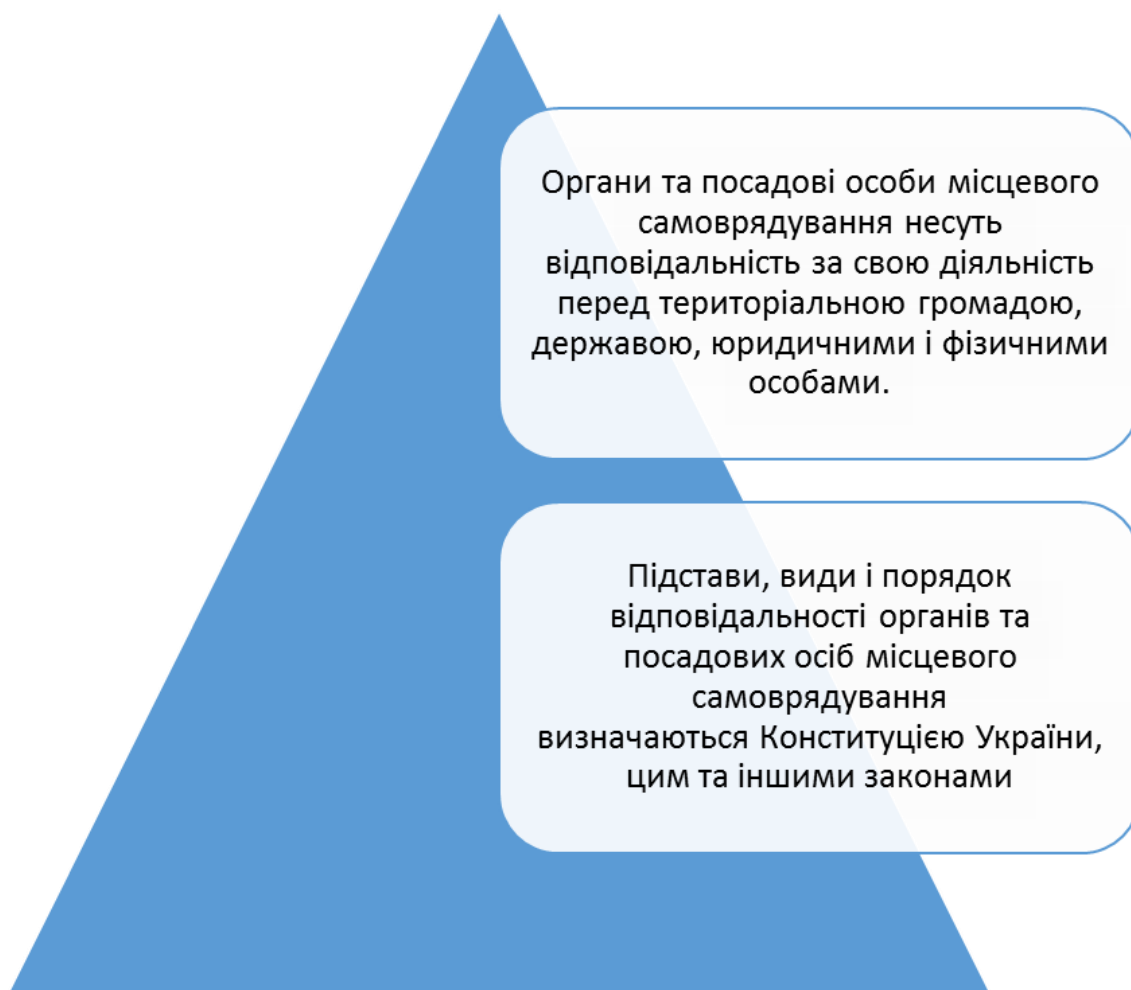
Загальні гарантії

- це економічні (виступають закріплена Конституцією України економічна система суспільства, в основі якої лежить принцип свободи економічної діяльності, рівноправності форм власності, рівного правового захисту державної і комунальної власності).,
- політичні (відноситься закріплення в Конституції принципу гарантування місцевого самоврядування, принципу народовладдя, який здійснюється через органи державної влади й органи місцевого самоврядування, розмежування їх компетенції. В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування (ст. 7)),
- духовні засади суспільства і держави, що створюють реальні можливості для стимулювання, виконання завдань та функцій місцевого самоврядування.

Спеціальні (юридичні) гарантії

- це правові засоби забезпечення функціонування системи місцевого самоврядування, закріплені в законах, підзаконних актах, статутах громад і актах органів місцевого самоврядування.
- Гарантії, які забезпечують організаційно-правову самостійність місцевого самоврядування;
- Гарантії, які забезпечують фінансово-економічну самостійність місцевого самоврядування;
- Гарантії захисту прав місцевого самоврядування;

Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Перелік питань для самоконтролю

1. Система виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.
2. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної в місті ради: порядок утворення та склад.
3. Повноваження виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради.
4. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради.
5. Відділи, управління та інші виконавчі органи сільської, селищної, міської, районної в місті ради: порядок утворення, види.

6. Основні функції та повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад та проблеми їх удосконалення.

7. Апарат виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради.

8. Виконавчі органи у районах міст із районним поділом.

9. Статус службовців органів місцевого самоврядування.

Перелік завдань для самоконтролю

Тести з розгорнутою відповіддю

1. Право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України – це ...

2. Жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, що мають єдиний адміністративний центр, сільську раду, – це ...

3. Створюваний представницьким органом місцевого самоврядування орган, що є підконтрольним і підзвітним відповідній раді, а з питань здійснення делегованих йому повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольним відповідному органу виконавчої влади, – це ...

4. Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад в Україні є ...

5. Виконавчий комітет ради утворюється ...

6. Місцеві ради в межах своїх повноважень ухвалюють нормативні акти у формі ...

7. До представницьких органів Конституція України та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» відносять ...

8. Територіальна громада – це ...

9. Правовий акт, що не має обов'язкової чинності, за змістом майже завжди є декларацією і формулює загальні принципи й цілі будь-яких міжнародних домовленостей – це ...

10. Органи місцевого самоврядування – це ...

Глосарій

Виконавчі органи рад – органи, які, відповідно до Конституції України та цього Закону, створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у разі їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування у межах, визначених цим та іншими законами на строк її повноважень.

Виконавчий комітет ради утворюється у складі відповідно сільського, селищного, міського голови, районної у місті ради – голови відповідної ради, заступника (заступників) сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради, керуючого справами (секретаря) виконавчого комітету, а також керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, інших осіб. До складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради входять також за посадою секретар відповідної ради, староста (старости).

ТЕМА 23

ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Ключові поняття та терміни: самоорганізація населення; міжнародні стандарти місцевого самоврядування; Всесвітня декларація місцевого самоврядування; європейські стандарти місцевого самоврядування.

Під час підготовки до занять студенти повинні назвати основні повноваження органів самоорганізації населення; наголосити на порядку створення органів самоорганізації населення; розповісти про місцевий референдум як основну форму прямої демократії на місцях та його значення; вказати особливості правового регулювання проведення загальних зборів громадян за місцем проживання; пояснити, що таке місцеві ініціативи та які особливості їх правового регулювання; дати визначення громадським слуханням, розповісти про процедуру організації та реалізації рішень за результатами проведення громадських слухань; дати характеристику організації та діяльності органів самоорганізації населення; розглянути поняття рішення органу самоорганізації населення; наголосити на особливостях правового статусу членів органу самоорганізації населення; вказати процедуру забезпечення реалізації повноважень органів самоорганізації населення; розповісти про порядок припинення діяльності органу самоорганізації населення.

Засвоєнню знань з теми буде сприяти вивчення студентами таких понять: «самоорганізація населення», «органи самоорганізації населення», «бори громадян за місцем проживання», «громадські слухання», «рішення органу самоорганізації населення»

Поняття та види органів самоорганізації населення

Органи самоорганізації населення – представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених ЗУ — «Про органи самоорганізації населення»

Будинкові, вуличні, квартальні комітети

Комітети мікрорайонів

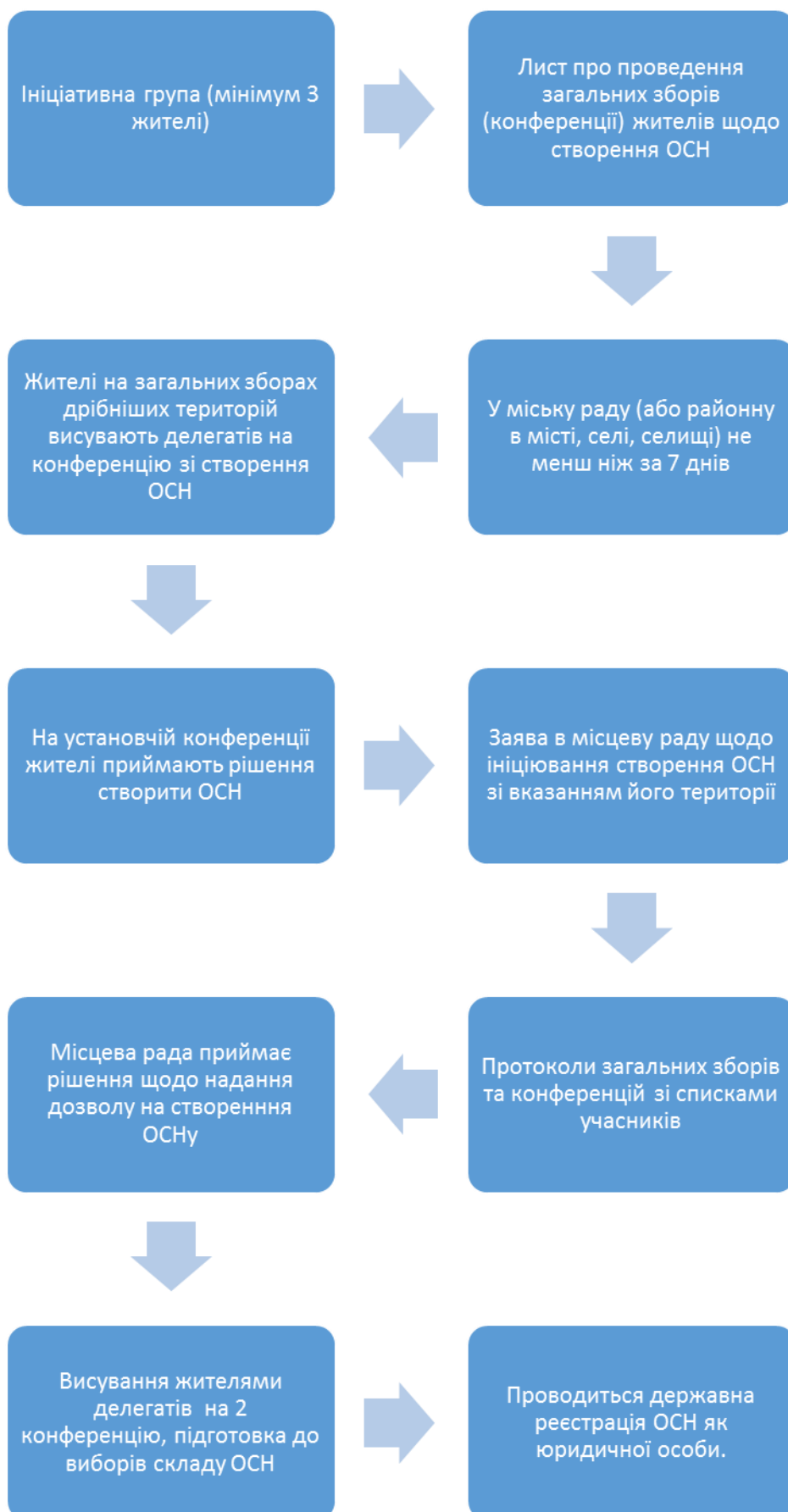
Комітети районів у містах

Сільські, селищні комітети

Принципи організації та діяльності органів самоорганізації населення

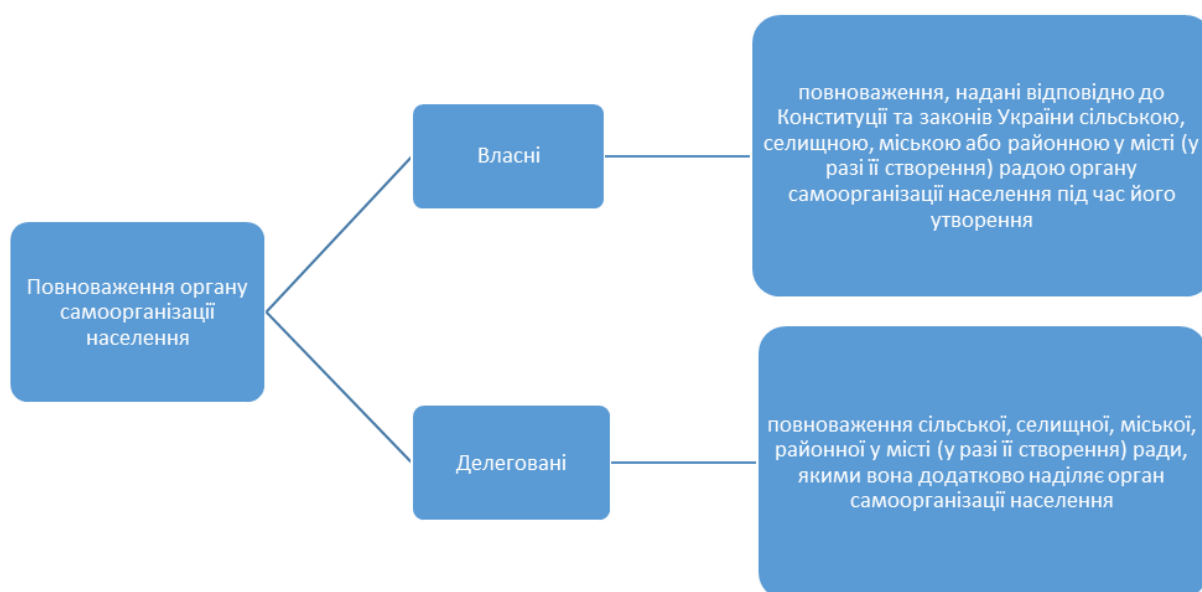
Створення органу самоорганізації населення

Інформація, яка має міститись у Положенні про орган самоорганізації населення

Повноваження органу самоорганізації населення

Гарантії діяльності органу самоорганізації населення

Гарантії діяльності органу самоорганізації населення:

Сприяють здійсненню
органами
самоорганізації
населення їхніх
повноважень і
координують їх
діяльність

Органи виконавчої
влади, органи місцевого
самоврядування та їх
посадові особи не мають
права втручатися в
діяльність органу
самоорганізації
населення

Члени органу
самоорганізації
населення мають право
брати участь у засіданнях
відповідних місцевих
рад та їх виконавчих
органів, що стосуються їх
діяльності, а також при
розгляді питань,
ініційованих органом
самоорганізації
населення, з правом
дорадчого голосу

Дострокове припинення функціонування органу самоорганізації населення

Повноваження органу самоорганізації населення можуть
бути достроково припинені у разі:

невиконання рішень
сільської, селищної,
міської, районної у місті
(у разі її створення)
ради, її виконавчого
комітету - за рішенням
відповідної сільської,
селищної, міської,
районної у місті (у разі її
створення) ради, яка
дала дозвіл на його
створення;

невиконання рішень
зборів (конференції)
жителів за місцем
проживання або
невиконання своїх
повноважень, а також
саморозпуску – за
рішенням зборів
(конференції) жителів
за місцем проживання;

порушення Конституції і
законів України, інших
актів законодавства – за
рішенням суду.

Перелік питань для самоконтролю

1. Назвіть основні повноваження органів самоорганізації населення.
2. Який порядок створення органів самоорганізації населення?
3. Місцевий референдум як основна форма прямої демократії на місцях.
4. Особливості правового регулювання проведення загальних зборів громадян за місцем проживання.
5. Місцеві ініціативи: особливості правового регулювання.
6. Громадські слухання: процедура організації та реалізації рішень.
7. Організація діяльності органів самоорганізації населення.
8. Рішення органу самоорганізації населення.
9. Правовий статус членів органу самоорганізації населення.
10. Забезпечення реалізації повноважень органів самоорганізації населення.
11. Порядок припинення діяльності органу самоорганізації населення.

Перелік завдань для самоконтролю

1. *Діяльність органів самоорганізації населення регулюється:*
 - а) Верховною Радою;
 - б) парламентом;
 - в) Законом України «Про органи самоорганізації населення»;
 - г) Конституцією України.
2. *До органів самоорганізації населення відносять:*
 - а) будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, районів у містах, сільські, селищні комітети;
 - б) профспілки;
 - в) раду міністрів;
 - г) немає правильної відповіді.

3. Закон України «Про органи самоорганізації населення» прийнято у:

- а) 2001 р.;
- б) 2006 р.;
- в) 2012 р.;
- г) інша відповідь.

Тести з розгорнутою відповіддю

4. Представницькі органи, що створюються жителями, які проживають на законних підставах на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення окремих питань місцевого значення, – це...

5. Мета самоорганізації населення ...

6. Основними завданнями самоорганізації населення є ...

7. Які існують принципи самоорганізації населення?

8. Що таке референдум?

9. Основними повноваженнями органів самоорганізації населення є ...

10. Ким обираються органи самоорганізації населення?

Глосарій

Органи самоорганізації населення – це представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених ЗУ «Про органи самоорганізації населення».

Контроль за фінансовою діяльністю органу самоорганізації населення в межах своїх повноважень здійснюють:

1) сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада та її виконавчі органи;

2) виконавчий комітет, який здійснив реєстрацію органу самоорганізації населення;

3) збори (конференція) жителів за місцем проживання;

4) органи державної влади.

ТЕМА 24

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Ключові поняття та терміни: міжнародні стандарти місцевого самоврядування; ратифікація; денонсація; Європейська хартія місцевого самоврядування;

Під час підготовки до занять студенти повинні розглянути міжнародні нормативно-правові акти у сфері місцевого самоврядування, які ратифіковані Верховною Радою України і становлять частину національного законодавства; дати визначення поняття міжнародних стандартів місцевого самоврядування; назвати та охарактеризувати міжнародно-правові акти у сфері місцевого самоврядування; дати загальну характеристику Європейської хартії місцевого самоврядування; взяти до уваги світову практику організації роботи представницьких та виконавчих органів місцевого самоврядування.

Для кращого засвоєння знань з теми студентам допоможуть такі основні поняття: «міжнародні стандарти місцевого самоврядування», «Всесвітня декларація місцевого самоврядування», «європейські стандарти місцевого самоврядування», «Європейська типова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади в європейській інтеграції», «Європейська хартія місцевого самоврядування».

Структура міжнародних стандартів

Поняття міжнародних стандартів та характеристика

Міжнародні стандарти — це норми міжнародного права, які містяться в міжнародних договорах, що розробляються державами в рамках міжнародних міжурядових організацій (ММУО).

Процес створення міжнародних стандартів у Західній Європі виявився відбитком інтеграційних процесів, що відбуваються на території західноєвропейських держав. Ці процеси розпочалися ще з 1949 р., з моменту створення Ради Європи — регіональної міжнародної міжурядової організації, що об'єднує сьогодні 43 держави континенту.	В аспекті формування міжнародних стандартів інтерес становить не тільки спільна діяльність держав з розробки основних міжнародних угод концептуального характеру, а й процес одностороннього приєднання держав до вже розроблених міжнародних документів, які включають міжнародні стандарти.	Особливостями міжнародних стандартів у цій сфері є те, що вони регламентують спільно вироблені державами принципові підходи і міжнародно-легальні принципи становлення, формування і функціонування інституту місцевого самоврядування на території конкретних держав.	Входження України у світове співтовариство як повноправного члена наділило її певними обов'язками з реалізації своїх міжнародно-правових зобов'язань не тільки на міжнародній арені, а й у себе в країні. Міжнародні стандарти уявляються як "правовий провісник" майбутньої людської цивілізації, що усвідомлює себе єдиним цілим, вони відбивають якісно новий рівень свідомості людської цивілізації — усвідомлення всесвітньої спільності.
--	---	--	--

Основні засади діяльності інституту місцевого самоврядування, закріплені у міжнародно-правових документах локальної демократії

Інститут місцевого самоврядування сприяє розвитку соціально-політичного та економічного потенціалу територіальних громад у суспільстві, поєднанню інтересів населення з державними інтересами.

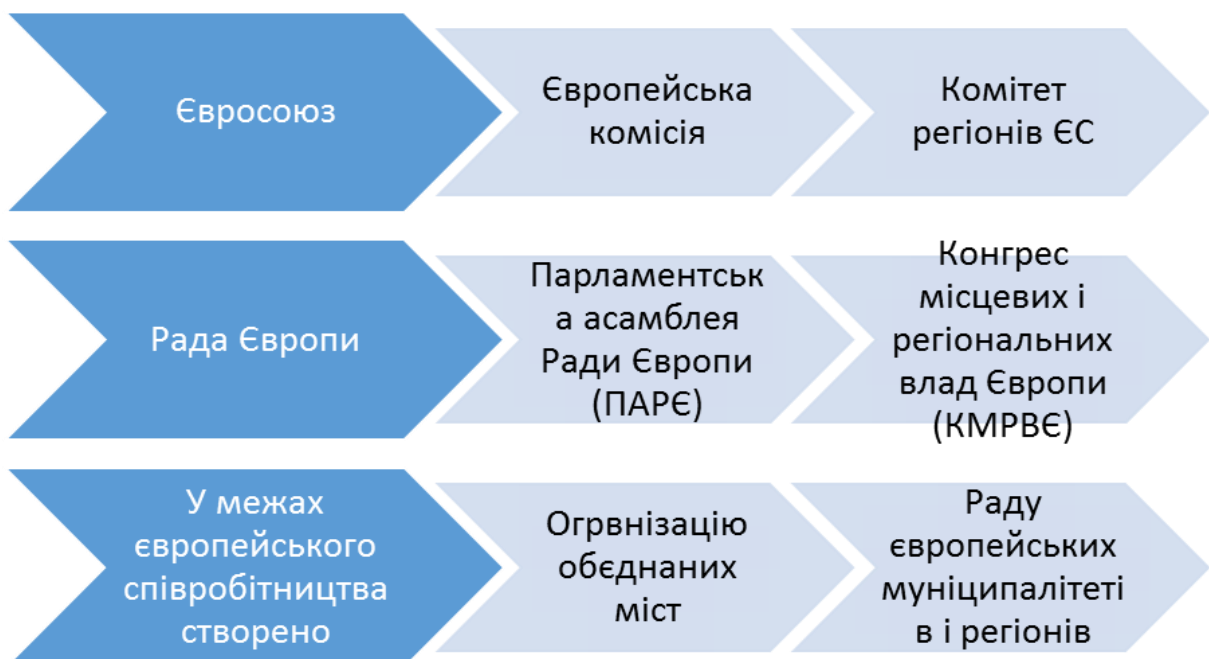
Основні засади його організації і діяльності закріплені у міжнародно-правових документах локальної демократії, які розробляються у рамках:

міжнародних міжурядових організацій універсального характеру (ООН, її спеціалізовані установи тощо);

міжнародних міжурядових організацій регіонального характеру (Рада Європи, Європейський Союз, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, та ін.) і сприймаються державами-членами цих організацій за допомогою підписання міжнародних договорів;

у рамках міжнародних неурядових організацій місцевої влади (наприклад. Міжнародний Союз місцевої влади. Всесвітня асоціація місцевого самоврядування і т. ін.), що потім лобіюються міжнародною громадськістю й органами місцевого самоврядування конкретних держав з метою включення їх основних положень у національне законодавство цих держав

**Органи,
які сприяють розвитку демократії на місцях, розвитку
системи місцевого самоврядування в окремих державах і на
рівні міжнародних організацій, розробляють та
удосконалюють єдині стандарти у сфері державного
самоврядування**

Міжнародно-правові акти у сфері місцевого самоврядування

На момент проголошення незалежності України уже існувала міжнародно-правова база розвитку місцевого самоврядування:

1948 р. прийнято Загальну декларацію прав людини ООН, ст. 21 якої зазначає, що кожна людина має право брати участь в управлінні своєю державою як безпосередньо, так і за допомогою вільнообраних представників.

1969 р. Генеральна асамблея ООН схвалила Декларацію Суспільного прогресу та розвитку, підкресливши необхідність втілення в країнах-членах ООН законів, гарантуючих ефективну участь усіх елементів суспільства в підготовці та здійсненні національних планів і програм соціально-економічного розвитку.

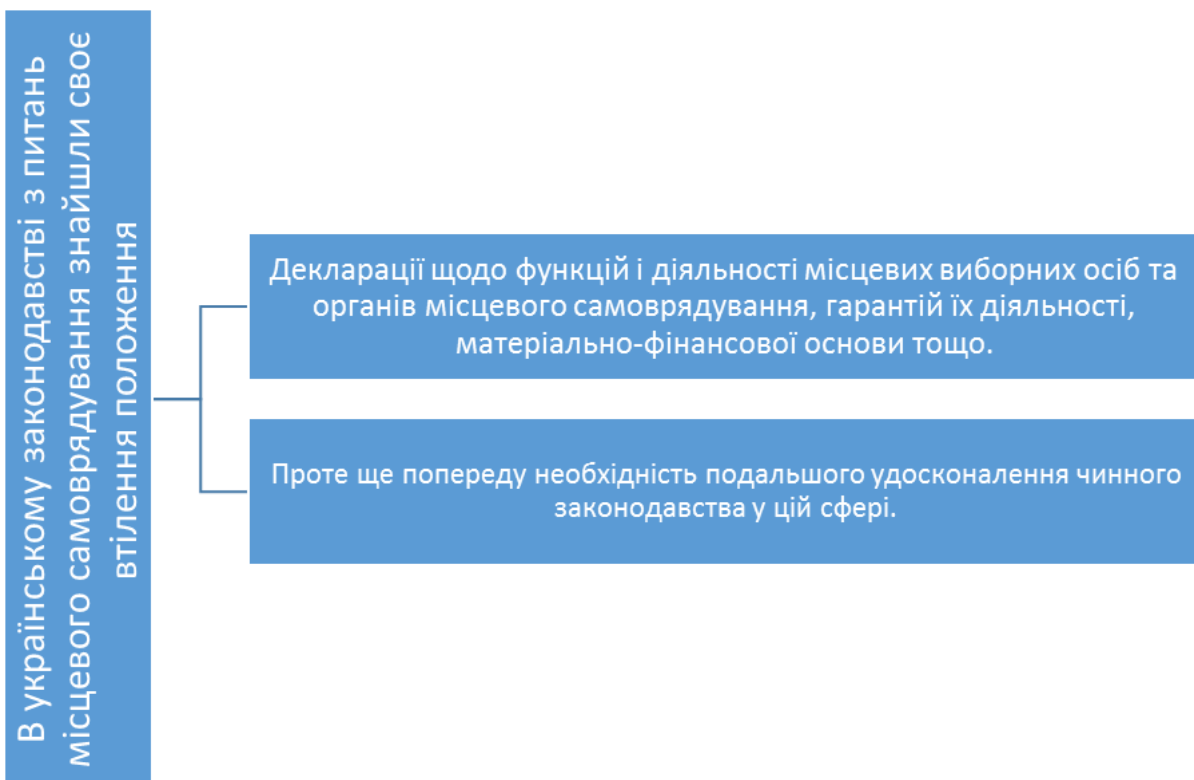
Ці міжнародні документи стали основою для ухвалення двох інших фундаментальних документів:

Всесвітньої Декларації місцевого самоврядування, схваленої Інтернаціональною спілкою місцевих влад 1985 р.

Європейської Хартії про місцеве самоврядування, схваленої Радою Європи 1985 р.

Обидва міжнародно-правові документи передбачають правовий захист місцевого самоврядування для забезпечення вільного здійснення ним своїх повноважень (ст. 11 Декларації та ст. 11 Хартії).

Українські міжнародні договори з питань місцевого самоврядування

Загальна характеристика Європейської хартії місцевого самоврядування

Основний міжнародний документ країн-членів Ради Європи

Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р.

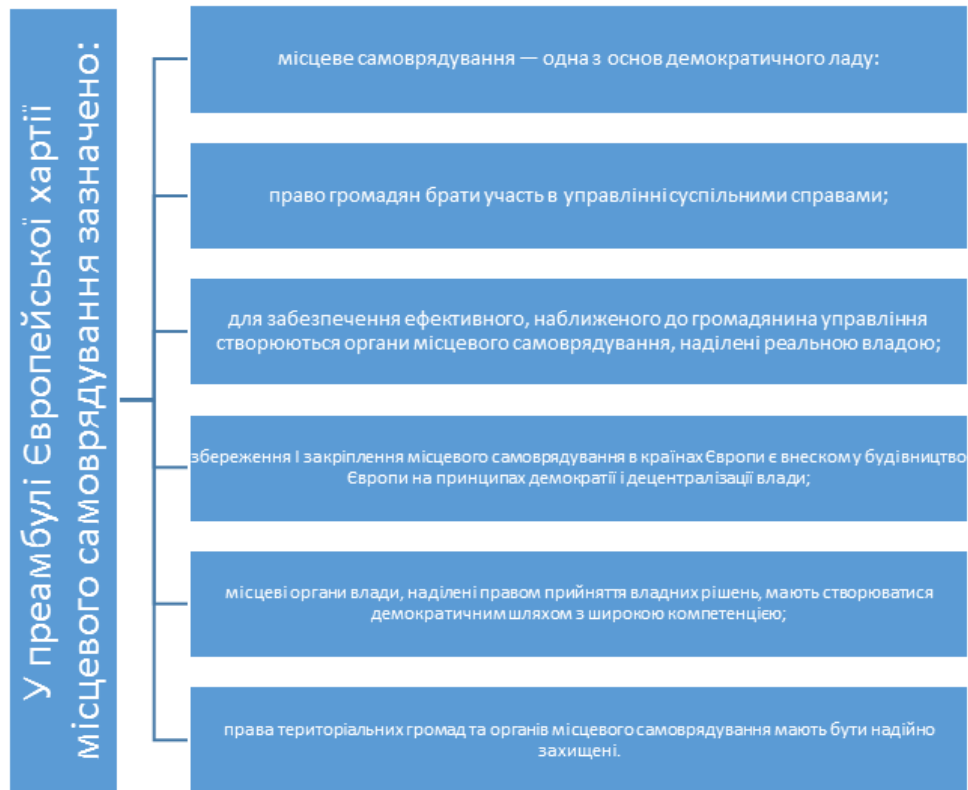
містить стандарти щодо організації управління на місцях на засадах місцевого самоврядування, зобов'язує застосовувати норми, які гарантують політичну, адміністративну і фінансову незалежність місцевих влад.

У літературі цей документ характеризують як "стандарт місцевої демократії для країн-членів Ради Європи", "еталон у вирішенні питань місцевого самоврядування для держав-членів європейської співдружності"¹ п

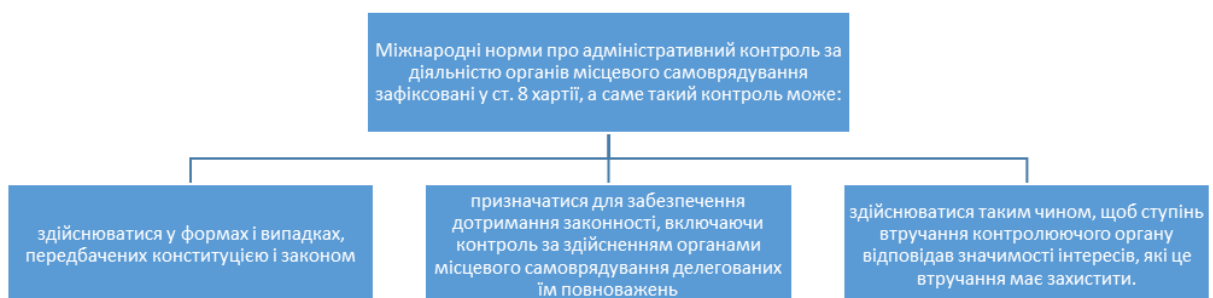
Ратифікована Україною ця хартія відповідно до ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства, її положення мають обов'язкову юридичну силу. Конституція певною мірою конкретизує частину принципів Європейської хартії місцевого самоврядування щодо національних особливостей.

Визнається місцеве самоврядування як засада організації публічної влади на місцях, втілюючи ст. 2 хартії (статті 5. 7,). Отже, взаємовідносини центральних і місцевих органів влади мають будуватися не на основі жорсткої централізації чи так званого демократичного централізму, а на принципах правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності (автономії) місцевого самоврядування.

Основні відомості, які містяться у преамбулі Європейської хартії місцевого самоврядування

Міжнародні норми про адміністративний контроль

Загальна характеристика світової практики організації роботи представницьких та виконавчих органів місцевого самоврядування

Перелік питань до самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «міжнародні стандарти».
2. Яку роль відіграє Рада Європи у розробці міжнародних стандартів місцевого самоврядування?
3. Охарактеризуйте роль Європейської хартії місцевого самоврядування в становленні інституту місцевого самоврядування на теренах Європи.
4. Охарактеризуйте зміст Європейської хартії місцевого самоврядування.
5. Охарактеризуйте Всесвітню декларацію місцевого самоврядування.
6. Яку роль відіграє Європейська типова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади в європейській інтеграції?
7. Охарактеризуйте стандарти місцевого самоврядування, розроблені в межах Європейського Союзу.
8. Визначте роль європейських стандартів місцевого самоврядування у розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Перелік завдань для самоконтролю

1. *Норми міжнародного права, які містяться в міжнародних договорах, що розробляються державами в рамках міжнародних міжурядових організацій – це:*
 - а) державні стандарти;
 - б) міжнародні стандарти;
 - в) міжнародні відносини;
 - г) зовнішньополітична діяльність.
2. *Документ, офіційна заява, де проголошуються основні принципи зовнішньої та внутрішньої політики держави чи програмні положення партій та організацій, – це:*
 - а) хартія;
 - б) декларація;
 - в) конвенція ;
 - г) договір.

3. Особливостями міжнародних стандартів місцевого самоврядування є те, що вони:

а) регламентують спільно вироблені державами принципові підходи і міжнародно легальні принципи становлення, формування і функціонування інституту місцевого самоврядування на території конкретних держав;

б) закріплюють положення на рівні співтовариства держав за допомогою рамкових норм міжнародного права;

в) свідчать про важливість цього інституту не тільки в національному (внутрішньодержавному), а й у міжнародному аспекті, що характеризується актуалізацією і глобалізацією предметів правового регулювання;

г) належать до міжнародних конвенцій спеціального порядку, що встановлюють правила, визнані більшістю держав.

Тести з розгорнутою відповіддю

4. Коли почалися інтеграційні процеси?

5. Що таке Рада Європи?

6. Всесвітня декларація місцевого самоврядування – це...

7. Що таке хартія?

8. Що таке конвенція?

9. Основний міжнародно-правовий документ для держав – членів Ради Європи, який містить стандарти щодо організації управління на місцях, які є обов'язкові для держав-членів цієї впливової міжнародної регіональної організації – це...?

10. Що є метою Європейської хартії місцевого самоврядування...?

Глосарій

Міжнародні стандарти – це норми міжнародного права, які містяться в міжнародних договорах, що розробляються державами в рамках міжнародних міжурядових організацій (ММУО).

Рада Європи – регіональна міжнародна міжурядова організація, що об'єднує сьогодні 43 держави континенту.

Основний міжнародний документ країн-членів Ради Європи – **Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р.**, яка містить стандарти щодо організації управління на місцях на засадах місцевого самоврядування, зобов'язує застосовувати норми, які гарантують політичну, адміністративну і фінансову незалежність місцевих влад. У літературі цей документ характеризують як «стандарт місцевої демократії для країн-членів Ради Європи», «еталон у вирішенні питань місцевого самоврядування для держав-членів європейської співдружності».

Сесія – основна форма роботи міських представницьких органів.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ, ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття, предмет та метод конституційного права України як галузі права.
2. Системно-структурна характеристика конституційного права України як галузі права.
3. Принципи конституційного права України.
4. Поняття інституту конституційного права України, його юридичні ознаки та види.
5. Поняття та юридичні ознаки норми конституційного права України.
6. Класифікація норм конституційного права України.
7. Поняття, ознаки, склад та класифікація конституційно-правових відносин.
8. Поняття, ознаки та види суб'єктів конституційно-правових відносин.
9. Поняття та види об'єктів конституційно-правових відносин.
10. Поняття, ознаки та види суб'єктів конституційно-правової відповідальності.
11. Ознаки конституційно-правової відповідальності.
12. Види конституційно-правових санкцій.
13. Конституційне право України як наука.
14. Функції та методологія науки конституційного права.
15. Конституційне право України як навчальна дисципліна.
16. Поняття та юридичні ознаки джерел конституційного права України.
17. Класифікація джерел конституційного права України.
18. Конституція України як основне джерело конституційного права України.
19. Поняття Конституції України та її юридичні властивості.
20. Функції Конституції України та її структура.
21. Принципи Конституції України.

22. Поняття правової охорони та система правової охорони Конституції України.
23. Загальна характеристика конституційного ладу України.
24. Засади конституційного ладу України.
25. Поняття та види гарантій конституційного ладу України.
26. Правовий режим воєнного стану як гарантія конституційного ладу України.
27. Правовий режим надзвичайного стану як гарантія конституційного ладу України.
28. Конституційно-правовий статус особи: поняття та елементи.
29. Принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні.
30. Поняття і зміст громадянства України.
31. Характерні ознаки та принципи громадянства України.
32. Підстави та умови набуття громадянства України.
33. Форми і підстави припинення громадянства України.
34. Повноваження глави держави і спеціально уповноважених державних органів з питань громадянства України.
35. Поняття та види конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні.
36. Громадянські права і свободи людини і громадянина в Україні.
37. Політичні права і свободи громадян України.
38. Економічні права і свободи людини і громадянина в Україні.
39. Соціальні і культурні права і свободи людини і громадянина в Україні.
40. Гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні.
41. Поняття та види конституційних обов'язків людини і громадянина в Україні.
42. Конституційно-правові основи організації проходження громадянами України військової та альтернативної служби.
43. Поняття державно-територіального устрою України. Принципи територіального устрою України.

44. Територія України як об'єкт конституційно-правових відносин.

45. Адміністративно-територіальний поділ України: поняття, система, перспективи розвитку.

46. Поняття суверенітету в конституційному праві. Державно-правові ознаки суверенітету України.

47. Питання правонаступництва у конституційному праві. правонаступництво України.

48. Конституційно-правове регулювання державної мови, офіційної назви держави, столиці, державних нагород та інших атрибутів державності.

49. Конституційно-правовий статус національних меншин в Україні.

50. Державні символи та офіційна назва держави.

51. Конституційно-правовий статус державного кордону України.

52. Столиця України: особливості політико-правового статусу.

53. Особливості статусу адміністративно-територіальних одиниць України

54. Поняття та види демократії. Демократична держава: поняття, ознаки.

55. Конституційні характеристики України як демократичної держави.

56. Поняття і види форм безпосереднього народовладдя в Україні.

57. Поняття виборів та їх класифікація.

58. Поняття виборчого права в об'єктивному і суб'єктивному значеннях.

59. Поняття та види принципів виборчого права України.

60. Поняття та види виборчих систем.

61. Виборчі системи в Україні.

62. Поняття та види референдуму в Україні.

63. Конституційні принципи побудови і діяльності органів державної влади в Україні.

64. Конституційна система державних органів в Україні.
65. Поняття, правова природа та призначення інституту глави держави. Формування інституту глави держави в Україні.
66. Поняття та елементи конституційного статусу Президента України.
67. Конституційно-правові основи обрання Президента України.
68. Президент України – глава Української держави.
69. Функції та повноваження Президента України.
70. Припинення повноважень та порядок заміщення посади Президента України. Відповідальність Президента України.
71. Конституційно-правові основи взаємовідносин Президента України як глави держави з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Конституційним Судом України та іншими органами судової влади.
72. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.
73. Парламент та парламентаризм. Становлення парламентаризму в Україні.
74. Поняття та елементи конституційно-правового статусу Верховної Ради України.
75. Конституційні основи порядку формування та припинення діяльності Верховної Ради України.
76. Загальна характеристика конституційного складу та структури ВРУ.
77. Функції та повноваження Верховної Ради України.
78. Голова та заступники голови Верховної Ради України.
79. Законодавча діяльність Верховної Ради України.
80. Конституційно-правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
81. Поняття, форми та мета парламентського контролю в Україні.
82. Конституційно-правовий статус народного депутата України.
83. Гарантії діяльності народних депутатів України.

84. Комітети Верховної Ради України.

85. Тимчасові спеціальні та слідчі комісії Верховної Ради України.

86. Конституційно-правовий статус депутатських фракцій, груп, коаліції депутатських фракцій та опозиції.

87. Поняття конституційно-правового статусу народного депутата України та елементи статусу.

88. Повноваження народного депутата України у Верховній Раді України та її органах.

89. Повноваження народного депутата України у взаємовідносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування.

90. Конституційно-правовий статус уряду України – Кабінету Міністрів України.

91. Центральні органи виконавчої влади: види, призначення, повноваження.

92. Конституційно-правовий статус місцевих органів державної виконавчої влади.

93. Поняття та основні принципи місцевого самоврядування в Україні.

94. Система місцевого самоврядування України.

95. Економічна та фінансова база місцевого самоврядування в Україні.

96. Територіальна громада: поняття, ознаки, види. Форми діяльності територіальних громад.

97. Порядок формування, структура, повноваження, форми діяльності сільських, селищних, міських рад.

98. Порядок формування, структура, повноваження, форми діяльності районних та обласних рад.

99. Конституційно-правовий статус органів самоорганізації населення.

100. Гарантії місцевого самоврядування.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барабаш Ю. Конституційне право України на сучасному етапі (окремі проблеми викладання та праворозуміння). *Юридичний вісник*. 2015. № 3.
2. Барабаш Ю. Президент у змішаних республіках: деякі питання конституційно-правової теорії та практики. *Право України*. 2012. № 8. С. 93–100.
3. Батанов О. В. Муніципальне право України: підручник для студентів вузів. Х.: Одісей, 2008. 528 с.
4. Бесчастний В. М., Василенко І. К., Шевченко А. Є. Організаційно-правові основи взаємодії ОВС із місцевими державними адміністраціями й органами місцевого самоврядування щодо запобігання масовим заворушенням і груповим порушенням громадського порядку та їх припинення: науково-практичні рекомендації. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2009. 200 с.
5. Вітюк Д. Л., Павлюх О. А. Вибори як інститут безпосередньої демократії: теоретико-правовий аспект. *Альманах права. Правовий моніторинг і правова експертиза: питання теорії та практики*. Випуск 10. 2019. С. 115–120.
6. Данилюк Ю. В. Теоретичні засади конституційних правовідносин в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2009. С. 6.
7. Демків Р. Я. Конституційне право України: курс лекцій. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 332 с.
8. Задорожня Г. В., Задорожний Ю. А., Сопілко І. М. Конституційне право України: підручник. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 448 с.
9. Конституційне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. Х.: Право, 2008. 416 с.
10. Конституційне право України: підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.
11. Конституційне право України: прагматичний курс: навч. посіб. М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Д. Батан та ін.; за

заг. ред. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова. Одеса: Юридична література, 2017. 256 с.

12. Конституція України: Науково-практичний коментар. В. Б. Авер'янов, О. В. Батанов, Ю. В. Баулін та ін.; ред. кол. В. Я. Тацій, Ю. П. Битяк, Ю. М. Грошевой та ін. Харків; Київ, 2003. 808 с.

13. Кравченко В. В. Конституційне право України: навч. посіб. 6-те вид., випр. та доп. К. : Атіка, 2009. 608 с.

14. Линецький С. В., Мельник М. І., Ришелюк А. М. Конституційне законодавство України (законодавчі акти, коментар, офіційне тлумачення): Збірник нормативних актів. К.: Атіка, 2000. 898 с.

15. Любченко П. М. Муніципальне право України: навч. посіб. Харків: ФІНН, 2012. 496 с.

16. Мелашенко В. Ф. Основи конституційного права України: курс лекцій. К.: Вентурі, 1995. 240 с.

17. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики / О. В. Батанов; відп. ред. М. О. Баймуратов; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К.: Юрид. думка, 2010. 653 с.

18. Муніципальне право України: навчальний посібник для підготовки до іспитів / упор. І. В. Тетарчук, Т. Є. Дяків. К.: Центр учбової літератури, 2013. 206 с.

19. Муніципальне право України: підручник / Погорілко В. Ф., Баймуратов М. О., Бальцій Ю. Ю. та ін.; за ред. М. О. Баймуратова. 2-ге вид., доп. К.: Правова єдність, 2009. 720 с.

20. Носенко О. В. Інститути конституційного права України: проблеми теорії та практики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / Ін-т зак-ва ВРУ. К., 2007. 23 с.

21. Орзіх М. Ф. Конституційне положення людини в державі і суспільстві України. Одеса: Юридична література, 2015. С. 286–287.

22. Павлюх О. А. Роль президента як глави держави в організації державної влади: Україна і світ. *Міжнародний*

юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2018. № 3 (12). С. 28–34.

23. Погорілко В. Ф. Конституційне право України: акад. курс: підруч.: у 2 т. Т. 1. / за ред. В. Ф. Погорілка. К.: ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2006. 544 с.

24. Прилуцький С. Концептуальні підходи до реформування судової влади України. *Право України*. 2015. № 11. С. 106–112.

25. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина: навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.

26. Селіванов А. О. Теорія і практика застосування конституційного права України. К.: Лотос, 2016. 176 с.

27. Теорія держави і права: навч. посіб. / А. Є. Шевченко, А. В. Старостюк, М. В. Кармаліта; за заг. ред. А. Є. Шевченка. Ірпінь: Університет ДФС України, 2017. 258 с.

28. Тодика Ю. М., Тодика О. Ю. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 368 с.

29. Шатіло В. А. Інститут президентства в системі державної влади України: моногр. / Укр. центр політ. менедж. К., 2004. 159 с.

30. Шевченко А. Є., Туренко О. С., Іванов І. В. Історія вчень про державу та право: навчальний посібник. Донецьк: ПП «ВД «Кальміус», 2012. 352 с.

31. Шевченко А. Є., Антошкіна В. К., Кирпичов О. А., Фролов Ю. М. Конституційне право зарубіжних країн: навчальний посібник. Донецьк: Юго-Восток, 2013. 342 с.

32. Шевченко А. Є., Руденко О. М., Козюра І. В., Ткаленко Н. В., Іваницька О. М., Червякова О. В. та ін. Місцеве самоврядування: словник-довідник: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2016. 182 с.

33. Шевченко А. Є., Ситник О. М., Солов'йова В. В., Антошкіна В. К., Стрельник О. Л. Юридична деонтологія: навчальний посібник. Донецьк: Юго-Восток, 2013. 339 с.

34. Шевченко А. Є., Топчій В. В., Кудін С. В., Старостюк А. В., Талах А. М. Актуальні проблеми теорії держави і права. навчальний посібник. Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2016. 200 с.

Навчальне видання

Шевченко Анатолій Євгенійович,
Вітюк Дарія Любомирівна,
Павлюх Ольга Анатоліївна

**КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МУНІЦИПАЛЬНЕ
ПРАВО УКРАЇНИ**
(у визначеннях та схемах)

Навчальний посібник

Відповідальний за випуск	<i>Д. Ф. Салахова</i>
Відповідальний редактор	<i>І. Є. Врублевська</i>
Форматування та комп'ютерна верстка	<i>О. В. Лисенко</i>

Здано до друку 16.09.2021. Формат 60 × 84 / 16
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman»
Друк. арк. 12,4

Тираж 300 примірників. Замовлення № 989

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
Університету ДФС України
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016*

У СЕРІЇ «НА ДОПОМОГУ СТУДЕНТУ УДФСУ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2016

«Методичні основи спеціальної фізичної та технічної підготовки студентів
за розділом «Легка атлетика»
«Самостійна робота студента як одна з форм впливу на функціональну,
фізичну та психологічну підготовленість»
«Організація роботи командира механізованого взводу»
«5.45-мм автомати Калашникова
(АК-74, АКС-74, АК-74Н, АКС-74Н) та 5.45-мм ручні кулемети Калашникова
(РПК-74, РПКС-74, РПК-74Н, РПКС-74Н)»
«Гранатомет підствольний ГП-25»
«Ручні гранати»
«Кулемети Калашникова – 7.62, ПК, УЖМ, ПКТ»
«Ручний протитанковий гранатомет РПГ-7»
«9-мм пістолет Макарова (ПМ)»

2017

«Вища та прикладна математика»
«Цивільний захист»
«Програмування мовою JAVA : практикум»
«Інформаційні системи і технології в юридичній практиці»
«Дослідження операцій : практикум»
«Чисельні методи»
«English for Students of Finance»
«Основи військової розвідки»

2018

«CASE-технології. Міждисциплінарне інформаційне моделювання»
«Економічна інформатика: практикум»
«Економічна теорія
(політекономія, мікроекономіка, макроекономіка). Політекономія»
«Економічна теорія (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка). Мікроекономіка»
«Економічна теорія (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка). Макроекономіка»
«Охорона праці»
«Економіка і організація діяльності об'єднань підприємств»
«Основи християнської культури»
«Економіка підприємства»
«Фізика»
«Трудове право України»

2019

«Основи тактичної медицини»
«Аудит»
«Збірник задач. Вища та прикладна математика»
«Міжнародні розрахунки та валютні операції»
«Підготовка озброєння механізованого взводу до бойового застосування»
«Контролінг в управлінні підприємством»
«Актуальні питання судової експертизи (у питаннях і відповідях)»
«Інноваційний менеджмент»
«Організація навчальних занять з фізичного виховання за методом колового тренування»
«Теорія судових доказів (у таблицях і схемах)»

2019

«Статистика»
«Фінансовий менеджмент проектів і програм»
«Ручний протитанковий гранатомет РПГ-7 (РПГ-7Д)»
«Організація роботи командира механізованого відділення»
«Психологія управління»
«Deutsch und Wirtschaft»
«Основи тактичної підготовки працівників правоохоронних органів»
«Основи кінології»
«Моделювання систем»
«UML. Уніфікована мова моделювання інформаційних систем»
«Історія держави і права України»
«Економічна теорія»

2020

«Менеджмент»
«Бізнес-аналітика та моделювання»
«Безпека життєдіяльності»
«Статистичний аналіз даних»
«Хімія»
«Мікробіологія»
«Медичне право»
«Бухгалтерський облік в управлінні підприємством»
«Загальна психологія»
«Хортинг у закладах вищої освіти»
«Теорія і методика викладання оздоровчого фітнесу»
«Організація охорони державної таємниці в Україні»
«Цивільне право України (особлива частина)»
«Цивільний процес України»
«Оздоровчий туризм»
«English Grammar for Philology Students»
«Фітнес-технології фізичного виховання у закладах вищої освіти»
«Конкурентна розвідка»
«Теорія та методика бойового хортингу»
«Логіка»
«Інституціональна економіка»
«Економетрика: прикладний аспект»
«Основні поняття сучасної алгебри»

2021

«Теоретичні основи товарознавства»
«Психологія особистості»
«Економічна інформатика: курс лекцій»
«Deutsch für Recht – und Jurastudenten»
«Земельне право»
«Глосарій юридичних понять і термінів з «Історії держави і права України»,
«Історії держави і права зарубіжних країн», «Історії вчень про державу і право»
«Аналіз даних за допомогою R»
«Гімнастика»
«Трудове право України»
«Конституційне та муніципальне право України (у визначеннях та схемах)»
«Improve your English»
